

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Birutė Varnienė

Edukologijos magistrantūros studentė

**SPORTUOJANČIŲ MOKSLEIVIŲ SAVIVERTĖ, VERTYBĖS IR
MOTYVAI UGDYME**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
Prof. habil. dr. D.Beresnevičienė

Šiauliai, 2009

Darbas originalus Birutė Varnienė

Studento parašas

TURINYS

SANTRAUKA

ĮVADAS.....	4
1. LITERATŪROS APŽVALGA.....	8
1.1. Sportas, kaip socialinis fenomenas nuolatinio ugdymo(si) kontekste.....	8
1.2. Asmenybė, kaip nuolatinio ugdymo(si) ašis, ir sportas.....	9
1.3. Asmenybės ugdymas – ypatinga psichinių savybių bei jų raiškos visuma.....	11
1.3.1. Motyvai, kaip asmenybės kryptingumą lemianti jėga.....	12
1.3.2. Asmenybės vertybinės nuostatos, kaip asmenybės kryptingumo orientyrai.....	20
1.3.3. Asmenybės savęs vertinimas.....	24
1.3.4. Asmenybės savęs vertinimas ir mokymosi efektyvumas.....	30
1.4. Teigiami asmenybės ugdymo(si) sportinėje veikloje aspektai.....	32
2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODAI.....	36
3. TYRIMO REZULTATAI.....	39
3.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų palyginimas.....	39
3.1.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų palyginimas.....	39
3.1.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų palyginimas.....	43
3.1.3. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo parametrų palyginimas.....	48
3.1.4. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimų rezultatų palyginimas.....	51
3.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų sąsajų analizė.....	52
3.2.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybių sąsajos.....	52
3.2.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir motyvų sąsajos.....	55
3.2.3. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir motyvų sąsajos.....	58
3.2.4. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo, vertybių, motyvų sąsajos su mokymosi pasiekimais.....	64
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	68
IŠVADOS.....	75
REKOMENDACIJOS.....	77
LITERATŪRA.....	79
PRIEDAI.....	85

SPORTUOJANČIŲ MOKSLEIVIŲ SAVIVERTĖ, VERTYBĖS IR MOTYVAI UGDYME

(Magistro darbas)

SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas: šiandien visa švietimo sistema paremta nuolatinio mokymosi koncepcija (Beresnevičienė, 1995), nusakančia asmenybės gebėjimą „augti“ visą gyvenimą - tai apima mokymą(si) bei ugdymą(si) mokykloje ir už jos ribų. Tik nuolatinis ugdymas(is) padeda neatsilikti nuo visuomenės mokslinės, techninės ir kultūrinės raidos, o taip pat tolydžio tobulinti savo asmenybę, žinias ir gebėjimus. Sportuojantys moksleiviai sportinėje veikloje ugdo(si) mokymosi motyvą, vertybines nuostatas bei savęs vertinimą, kaip esminius kintamuosius asmenybės ugdyme(si).

Tyrimo objektas: sportuojančių moksleivių savivertė, vertybės bei motyvai ugdyme.

Tyrimo tikslas: palyginti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertę, vertybes ir motyvus ugdyme bei nustatyti tarpusavio ryšius.

Tyrimo dalyvavo 254 (9 -12 klasių, 15 – 18 metų) tiriamieji. Tai 70 Šiaulių Vijolių vidurinės mokyklos sportininkai, 16 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos bei 41 Šiaulių Lengvosios atletikos mokyklos sportininkas, 48 Šiaulių S. Daukanto vidurinės mokyklos bei 79 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos moksleiviai.

Tyrimui taikytas modifikuotas D. Beresnevičienės (1995) metodas. Remtasi humanistinės filosofijos ir psichologijos (Maslow, 1970; Rogers, 1969) nuostatomis, permanentinio ugdymo teorija (Jovaiša, 2001) bei nuolatinio mokymosi koncepcija (Beresnevičienė, 1995).

Tyrimo rezultatai ir išvados: paaiškėjo, kad stipresnė motyvacija sportui, lemia aukštesnį savęs vertinimą. Aukščiau save vertina mergaitės, negu berniukai. Sportuojantys moksleiviai savęs vertinimą sieja su gabumais, nesportuojantys – darbštumu. Savivertė siejasi su noru tobulėti kaip asmenybei bei išreikšti savo sugebėjimus. Tiek fizinio aktyvumo, tiek lyties aspektu, labiau išreikšti sportinei veiklai būdingi motyvai bei vertybės. Stipresnė motyvacija sportui, nelemia mokymosi pasiekimų.

Prasminiai žodžiai: nuolatinis mokymas(is), sportuojantys moksleiviai, savivertė, vertybės, motyvai, sportinė veikla.

**SELF-ESTEEM, VALUES AND MOTIVES IN EDUCATION OF PUPILS GOING IN
FOR SPORTS**
(Master's work)

SUMMARY

Relevance of the research: today the whole education system is based upon conception of constant learning (Beresneviene, 1995) defining the ability of a personality “to grow” all lifetime – it includes teaching/learning at school and behind its boundaries. Only constant teaching/learning enables not to fall behind social scientific, technical and cultural development and also constantly improve one's personality, knowledge and abilities. The pupils going in for sports via sports activity develop learning motivation, value attitudes and self-esteem as essential variables in development of a personality.

The object of the research: self-esteem, values and motives in education of pupils.

The aim of the research: to compare self-esteem, values and motives in education of pupils who go in for sports and those who do not and to determine interrelations.

254 under research (9-12 forms, 15-18 age old) - 70 sportsmen of Siauliai Vijoliu secondary school, 16 sportsmen of Radviliskis Lizdeikos gymnasium and 41 sportsmen of Siauliai athletics school, 48 sportsmen of Siauliai S. Daukanto secondary school, and 79 sportsmen of Radviliskis Lizdeikos gymnasium have **participated in the research**.

Modified method of D. Beresneviene (1995) has been applied to the research. It has been referred to the guidelines of humanistic philosophy and psychology (Maslow, 1979; Rogers, 1969), theory of permanent education (Jovaisa, 2001) and conception of constant learning (Beresneviene, 1995).

The results and conclusions of the research: it was revealed that stronger motivation for sports determines higher self-esteem. The girls have higher self-esteem than boys. The pupils going in for sports relate self-esteem with abilities whereas those who do not go in for sports – with diligence. Self-esteem is related with the wish to develop as a personality and express one's abilities. Both in aspect of physical activity and gender motives and values are more expressed for sports activity. Stronger motivation for sports does not determine learning achievements.

Key words: pupils going in for sports, self-esteem, values, motives.

IVADAS

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Dar 1965 m. UNESCO Generalinės asamblėjos sesijoje buvo pabrėžta, kad naujomis civilizacijos sąlygomis žmogus turi būti ugdomas visą gyvenimą. Neįmanoma žmogaus parengti visam gyvenimui dar mokykloje, jį reikia ugdyti nuolat, atsižvelgiant į pasikeitusias objektyvias ir subjektyvias gyvenimo sąlygas (Jovaiša, 1997).

Šiandien viena iš pagrindinių Lietuvos švietimo reformos idėjų – sukurti bei plėtoti nuolatinio mokymo(si) - ugdymo(si) sistemą, besiremiančią humanistinės psichologijos ir filosofijos (Maslow, 1970, Rogers, 1969) nuostatomis. Neabejojama, jog tik nuolatinis ugdymas(is) padeda neatsilikti nuo visuomenės mokslinės, techninės ir kultūrinės raidos, o taip pat tolydžio tobulinti savo asmenybę, žinias ir gebėjimus. Todėl apgalvotai ugdymas tampriai susietas su permanentinio ugdymo teorija (Jovaiša, 2001) bei nuolatinio mokymosi koncepcija (Beresnevičienė, 1995), kurių pagrindinės nuostatos - švietimas, susijęs su augimu, yra visą gyvenimą trunkantis procesas, nes žmonės geba „augti“ visą gyvenimą.

Ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią. Svarbiausiu edukologijos mokslo uždaviniu tampa moksleivio bei jo ugdytojo mokymo(si) motyvacijos, vertybinių nuostatų bei savivertės ugdymas. Neįmanoma žmogaus parengti visam gyvenimui dar mokykloje, jį reikia ugdyti nuolat, atsižvelgiant į pasikeitusias objektyvias ir subjektyvias gyvenimo sąlygas.

Kiekvienas asmuo ieško specifinių galimybių nuolat tikslingai ir nuosekliai mokytis bei ugdytis. Kiekvienos asmenybės tikslas – siekti savirealizacijos, nuolatinio augimo, refleksiškai suvokiant savo prigimtį ir gyvenimo tikslą. Tai galima apibūdinti kaip motyvacijos, interesų bei savęs pažinimo visumą. Žmogaus socializacija bei tapsmas asmenybe vyksta per socialinio patyrimo įsisąmoninimą, interiorizuojant jį, tokiu būdu, kad galėtų susidaryti savivaizdį „aš“, kuris ir išreiškia vaiko kaip individo asmenybės unikalumą. „Visuomenė yra ta sociokultūrinė realybė, kurioje ir vyksta sudėtingi žmogaus socialinio tapimo procesai“ (Juodaitytė, 2002, p. 37-38).

Moksleivių kūno kultūra, kaip asmenybės socializacijos dalis, daugiau nei penkiasdešimt metų veikiama ideologizacijos ir centralizacijos, patyrė gilią deformaciją (Jaras, 1999). Jos pasekmės – žemos savivertės problemos, destruktivaus elgesio apraiškos, silpna pasiekimų motyvacija. Tačiau šiandien atsiranda vis daugiau galimybių pasirinkimui. Anot, S. Stonkaus (2002), J. Varkulevičiaus (2009), pastaraisiais metais ugdymo(si) galimybės dalyvauti sportinėje veikloje užima vis reikšmingesnę vietą visuomenės gyvenime, keičia požiūrį į sportuojančiuosius. Pasak S. Šukio (2002), yra duomenų, kad XX a. paskutinio dešimtmečio pirmaisiais metais daugiau kaip vienas milijardas žmonių dalyvavo sportinėje veikloje.

Sporto, kaip asmenybės ugdymo(si) priemonės, svarbą pabrėžė dauguma žinomų filosofų, psichologų bei pedagogų. Įžymieji Vakarų Europos humanistai Leonardas da Vinčis, T.Moras, L.Albertis, A.Diureris, L.Brunis savo idealu skelbė „žmogų kūrėją, gebantį save pakeisti ir nuolat tobulinti savo asmenines savybes“. Nuostatą, jog formalus ir neformalus ugdymo formos, pvz., aktyvi fizinė veikla, turi visapusiškai ugdyti asmenybę – ypač jai mokymosi motyvaciją, savivertę, vertybines nuostatas, akcentavo žymiausi Lietuvos pedagogai – S. Šalkauskis (1992), Vydūnas (1992) bei šiandienos mokslininkai – S. Šukys (2002, 2001); I. Tilindienė (2000); O. Batutis (2003); J. Makari, A. Zaborskis (2001); S. Stonkus, (2000); Bergman (1999) bei kt. Sportuojančių moksleivių asmenybės brandos dėsninumus anot S. Šukio (2001), yra tyrę nemažai užsienio mokslininkų (Kofman, 1988; Vinnik, 1991; Lee, Cockman, 1995; Fomin, Liapkalo, 2000).

Tačiau neretai autoriai pateikia skirtingas išvadas. Tiek užsienio, tiek Lietuvos autorių darbuose nėra aiškaus atsakymo į klausimus - kokie motyvai skatina ir kokie neskatina sportuoti, kokiomis vertybinėmis nuostatomis moksleiviai remiasi apsisprendami dėl veiklos pasirinkimo, kaip sportinė veikla ugdo mokymosi motyvus bei savęs vertinimą. Taip pat svarbu, kokie yra sportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimai, ar sportuodami sugeba sėkmingai mokytis. Ir pagaliau, kuo sportuojantys moksleiviai „kitokie“ lyginant juos su nesportuojančiais?

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimas gana plačiai nagrinėtas Lietuvoje ir užsienio autorių moksliniuose darbuose (Valickas, 1991; Šukys, 2002; Malinauskas, 2003; Beresnevičienė, Andziulytė, 2004; Cokovas, 1984; Bernsas, 1986; Nosenko, 1998; Stambulova, 1999; Zinko, 2006; Sidorovas, 2007). Vertybines nuostatas, kaip asmenybės kuriamąją jėgą, analizavo (Lee ir Cockmanas, 1995; Jucevičienė, 1996, Zajančauskaitė, 1998; Aramavičiūtė, 2002; McLaughlin, 1997, Voločkovas, Jermolenkas, 2004). Asmenybės mokymosi bei ugdymosi sportinėje veikloje motyvacija domėjosi (Palaima, 1976; Cratty, 1989; Whiteheadas, 1995; Martens, 1999; Pokfulam, 2007; Sobkinas, Abrasimova, Adamčuk, 1998; Šukys, 2001; Malinauskas, 2003). Lietuvoje sportuojančių moksleivių asmenybės ypatumus nagrinėjo (Šukys, 2000, 2001, 2002; Malinauskas, 1998, 2003; Tilindienė, 1999, 2000; Batutis, 2003; Bobrova, Dvelienė, Norkus, 2007). Tačiau išlieka aktualu tirti sportuojančius moksleivius nuolatinio ugdymo(si) veikloje – neformaliame ugdyme - tokių tyrimų dar maža (ypač lyginančių dvi skirtingo aktyvumo grupes). O esantys atsieti nuo mokyklos, neintegruojami į ugdymo(si) procesą. Akivaizdu, kad sportuojančių moksleivių ugdymo(si) galimybės yra ypač aktualios visiems edukologijos specialistams. Ypač trūksta tokių tyrimų, kurie būtų orientuoti tiesiogiai su sportuojančių moksleivių ugdymu(si) susijusiems asmenims – mokytojams, klasių auklėtojams, mokyklose dirbantiems specialistams, treneriams bei tėvams, kaip pagrindiniams ugdytojams.

Anot G. Jaro (1999), jau pribrendo laikas suformuluoti naują moksleivių fizinės kultūros, kaip asmenybės nuolatinio ugdymo(si) grandies, sampratą, kurią turėdami išspręstume daug su laikmečiu susijusių problemų. Šiame darbe siekiama analizuoti sportuojančių moksleivių mokymosi motyvų, vertybinių nuostatų bei savivertės ypatumus ugdyme.

Teorinis naujumas ir praktinis reikšmingumas. Gauti tyrimo rezultatai leido palyginti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvus, vertybes, savivertę bei mokymosi pasiekimus. Nustatytos sąsajos tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų, vertybinių nuostatų bei savivertės praplėtė suvokimo ribas, kaip asmenybės mokymosi motyvai, vertybės bei savivertė lemia moksleivių saviraišką –ugdyma(si) sportinėje veikloje. Savivertės, vertybių bei motyvų sąsajos su mokymosi pasiekimais įgalino konstruktyviai pažvelgti į sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi galimybes. Tyrime lygintos dvi moksleivių grupės – sportuojantys ir nesportuojantys moksleiviai. Teorinis tyrimo naujumas tame, kad gauti duomenys padės lanksčiau vertinti aktyviai sportuojančius moksleivius, jų mokymo(si) bei ugdymo(si) galimybes bei padės mokytojams, treneriams, klasių auklėtojams, mokyklose dirbantiems specialistams geriau pažinti savo ugdytinius, o tėvams - geriau suprasti savo vaikus.

Tyrimo objektas: sportuojančių moksleivių savivertė, vertybės bei motyvai ugdyme.

Pirma hipotezė – tikėtina, jog skiriasi sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių ugdymosi motyvai.

Antra hipotezė – tikėtinas ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų.

Tyrimo tikslas: palyginti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių ugdymosi motyvus, vertybes, savivertę ir mokymosi pasiekimus bei nustatyti jų tarpusavio ryšius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti asmenybės nuolatinio ugdymo(si) sportinėje veikloje, kaip motyvų, vertybinių nuostatų bei savivertės ugdymo, ypatumus.
2. Palyginti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvus, vertybines nuostatas, savivertę bei mokymosi pasiekimus.
3. Nustatyti ryšius tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvų, vertybinių nuostatų, savivertės bei mokymosi pasiekimų.

Tyrimo metodai:

1. Teorinė analizė ir apibendrinimas (mokslinės literatūros šaltinių apžvalga).
2. Anketinė apklausa.
3. Matematinė statistika.

Tyrimo imtis

Tyrimė apklausta 254 (9 -12 klasių) moksleiviai. Respondentų amžius - 15 –18 metų. Tai 70 Šiaulių Vijolių vidurinės mokyklos, 16 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos bei 41 Šiaulių Lengvosios atletikos mokyklos sportininkai, 48 Šiaulių S. Daukanto vidurinės mokyklos bei 79 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos moksleiviai.

Tiriamųjų pasirinkimo būdas – atsitiktinis. Tyrimui pasirinktos atsitiktinės bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių klasės, sporto mokyklos sporto klasių moksleiviai bei atsitiktinių sporto grupių moksleiviai.

Tyrimo organizavimo etapai

Pirmame darbo rengimo etape buvo formuluojamas tyrimo tikslas, hipotezė, uždaviniai, pasirenkamas tyrimo metodas, atliekamas pilotinis tyrimas, analizuojami literatūros šaltiniai pasirinkta tema. Naujausios medžiagos nagrinėjama tema paieška vyko ir vėlesnių etapų metu.

Antrame etape atlikome anketinę apklausą, apimančią sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertę, vertybes bei motyvus, mokymosi pasiekimus.

Trečiame darbo rengimo etape buvo analizuojami anketinės apklausos metu gauti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų duomenys, nustatomi koreliaciniai ryšiai, daromi apibendrinimai , rašomos išvados bei rekomendacijos.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, literatūros apžvalga, tyrimo organizavimas ir metodai, tyrimo rezultatai, aptarimas, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai.

Darbo apimtis 84 puslapiai. Tyrimo duomenys pateikti 2 paveiksluose, 21 lentelėje ir 8 prieduose, literatūros sąrašė 104 šaltiniai.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Sportas, kaip socialinis fenomenas nuolatinio ugdymo(si) kontekste

Dar 1965 m. liepos mėn. UNESCO Generalinės asamblėjos sesijoje buvo pabrėžta, kad naujomis civilizacijos sąlygomis žmogus turi būti ugdomas visą gyvenimą. Neįmanoma žmogaus parengti visam gyvenimui dar mokykloje, jį reikia ugdyti nuolat, atsižvelgiant į pasikeitusias objektyvias ir subjektyvias gyvenimo sąlygas (Jovaiša, 2001).

Viena iš pagrindinių Lietuvos švietimo reformos idėjų – sukurti bei plėtoti nuolatinio mokymosi (ugdymosi) sistemą. Tik nuolatinis ugdymasis padeda neatsilikti nuo visuomenės mokslinės, techninės ir kultūrinės raidos, o taip pat tolydžiai tobulinti savo asmenybę, žinias ir gebėjimus (Beresnevičienė, 1995). Kiekvienos asmenybės tikslas – siekti savirealizacijos, nuolatinio augimo, refleksiškai suvokiant savo prigimtį ir gyvenimo tikslą. Tai galima apibūdinti kaip motyvacijos, interesų bei savęs pažinimo visumą.

Todėl švietimas, būdamas susijęs su augimu, yra visą gyvenimą trunkantis procesas ir apima visą žmogaus patyrimą ir mokykloje, ir už jos sienų. Viena iš tokių žmogaus patyrimo sričių už mokyklos sienų, yra sporto užsiėmimai, nusakomi kaip neformalusis ugdymas nuolatinio mokymosi sistemoje.

Daugelis mokslininkų, tarp jų pedagogai, filosofai, sociologai ir kiti pripažįsta, kad sportas yra ypatingas ir daugiareikšmis socialinis fenomenas – neatsiejama visuomenės kultūros dalis (Grupe, 1995; Krawczyk, 1990, cit. Pagal Miškinis, 2002).

Neretai diskutuojama ar sportinę veiklą galima laikyti visuomenės kultūros dalimi. Labai didelę reikšmę pripažįstant sportą kultūros dalimi turėjo XIX a. pabaigoje pradėjęs formuotis olimpinis sąjūdis, turėjęs didžiulę įtaką šiuolaikiniam sportui. Olimpizmo idėjų propaguotojai buvo aktyvūs sporto, kaip kultūros reiškinių, šalininkai. Dar nuo Pjero de Kuberteno laikų buvo skelbiama olimpizmo principai, kurie rėmėsi idėja, kad sportinė veikla turi tarnauti harmoningam asmenybės ugdymui. Kaip pastebi J. Varkulevičius (2009), sportas, kūno ir dvasios vienovė, sportininko valia ir sveika gyvensena, olimpinių aukštumų siekimas – tai didelės vertybės. Jos tapo savigarbos ir nuoširdaus bendravimo šaltiniu visam besimokančiam jaunimui. Anot J. Varkulevičiaus, jaunimo fiziniui ugdymui turi būti skiriama daug dėmesio. Ilgametė trenerių, mokytojų patirtis rodo, kad per sportą galima pasiekti aukštų ugdymo rezultatų, nes sportą jaunimas mėgsta ir juo domisi.

Anot S. Šukio (2002), dažniausiai sutinkama, jog sportas pastaraisiais metais užima vis reikšmingesnę vietą visuomeniniame gyvenime ir pastaraisiais metais labai išpopuliarėjo, padaugėjo jo dalyvių, atsirado naujų institucijų – sporto klubų, sveikatingumo centrų ir kt.

M.Doupona ir M.Petrovič (1997, cit. Pagal Miškinis, 1998) teigia, kad jaunimo ugdymo, bendravimo su juo humanizavimas yra vienas aktualiausių socialinių uždavinių. Jaunimo sportinė veikla – nepaprastai svarbi kasdienio visuomenės gyvenimo dalis, kartu ir labai jautri, kai kalbama apie sporto humanizavimą, kuris neįmanomas be viso jaunimo gyvenimo humanizavimo: šeimos, mokyklos, visos visuomenės, žiniasklaidos, politikos, valstybės, pagaliau globalinės vertybių sistemos humanizavimo.

S. Laskienė (2003) pateikia JAV sporto filosofo R.S. Krečmaro (Kretschmar, 1994) pateikiamus sporto aspektus: 1) dualistinį – kūno ir asmenybės vienovę; 2) sporto reikšmę: sportas ir visuomenės poreikiai; sportavimo reikšmę; 3) pokyčių prasmingumas. Šie sporto aspektai atskleidžia tai, kad sportas gali veikti ne tik fizinį asmenybės tobulėjimą, bet ir visas kitas žmogaus kokybes, apimant ir fizines savybes, judėjimo gebėjimus, sveikatą bei formuoti su šia veikla susijusias žinias, mokėjimus, interesus, poreikius ir vertybines orientacijas.

Taigi, akivaizdu, kad šiandien sporto kaip ypatingo socialinio reiškinių nuolatinio ugdymo(si) kontekste, nėra tikslinga vertinti kaip reikalingo ar nereikalingo, naudingo ar nenaudingo – sportas vienaip ar kitaip paliečia absoliučiai kiekvieną žmogų, bendruomenę bei visuomenę. Tačiau labai tikslinga analizuoti, kaip šiame ugdymo(si) kontekste atsiskleidžia ir auga asmenybė.

1.2 Asmenybė, kaip nuolatinio ugdymo(si) ašis, ir sportas

Apžvelgus sportą kaip ypatingą socialinį fenomeną ugdymo kontekste, būtina įdėmiau pažvelgti ir į asmenybę kaip nuolatinio ugdymo(si) ašį bei ypatingą šio fenomeno struktūros dalį, atskleisti jų optimalaus suderinamumo galimybes.

Anot R. Malinausko (2003), sportininko asmenybe vadinama sportuojančio žmogaus anatominių, fiziologinių ir psichinių savybių visuma. Sportininko asmenybės ugdymo uždavinys – padėti individui stiprinti savo fizines ir dvasines jėgas, suorientuoti jį, kad gyventų ir veiktų pagal kultūrinės bei dvasinės vertybes.

Literatūroje randama nemažai darbų (Parry, 1994; Stoliarov, Samusenkova, 1996, cit. Pagal Miškinis, 2002), kurių autoriai pripažįsta ugdomąją sporto, kaip formalaus ar neformalaus ugdymo formos, funkciją, kaip humanistinių vertybių perdavimo priemonę bei instituciją, galinčią veikti žmogaus elgesį teigiamai.

Sporto, kaip asmenybės ugdymo priemonės, svarbą pabrėžė ir daugelis Lietuvos pedagogų, psichologų, filosofų – S.Šalkauskis, Vydūnas, K.Dineika, V.Augustauskas, A.Vokietaitis, J.Eretas, P.Karoblis, S.Stonkus ir kt.. Anot S. Stonkaus (2000), teigiamas (ar

neigiamas) sportinės veiklos pobūdis priklauso nuo tos visuomenės, kurioje ta veikla vyksta istorinių, kultūrinių, ekonominių sąlygų (cit. Pagal K.Miškinis, 2002).

Sportinė veikla tiek mokykloje, tiek už mokyklos ribų, – tai galimybė ugdyti sportininko charakterį. Charakteris nėra įgimtas, jį formuoja žmogų supanti aplinka, galinti daryti jam ir teigiamą, ir neigiamą poveikį. Atsižvelgiant į sportininko santykius su sportine aplinka ir savimi, požiūriu į treniruotes ir varžybas, ugdomos charakterio savybės (pvz.: darbštumas, kolektyviškumas, humaniškumas, teisingumas, savigarba, orumas), valios ypatybės (pvz.: ryžtingumas, drąsumas, išvermingumas), emocijų pobūdis (pvz.: jausmingumas, empatiškumas, jautrumas) bei intelekto savybės (pvz.: kūrybiškumas, novatoriškumas, sprendimų apibrėžtumas) ir pan.

Sporte ugdomos ir socialiai turiningos vertybės. Ugdymo požiūriu svarbi tokia prielaida: vertybės, kurios susiformuoja sportuojant, gali būti perkeliamos į kitas gyvenimo sritis ir kartu tobulinti individą, visuomenę. (Miškinis, 2002).

Sportinė veikla teigiamai veikia sportininko savigarbą (Stambulova, 1999, cit. Pagal Miškinis, 2002) bei yra palanki jų socialinei integracijai (Batutis, 2003)

Pripažįstama, kad sportinė veikla turi teigiamą įtaką tiek sportininko asmenybei, tiek visuomenei ir jos niekuo negalima pakeisti (Coacley, 1990). Yra mokslininkų (Lakie, 1964; Richardson, 1982), kurie mano, kad nesportuojantys jaunuoliai yra doresni, negu sportuojantys jų vienmečiai. Yra mokslininkų, abejojančių ar aktyvus sportavimas turi ryšį su moraline žmogaus branda, ar sporto išsiugdytas egocentrizmas yra pateisinamas ir priimtinas, ar materialėjantis sportas nepraranda savo kilmingų ir humaniškų idealų ir pan. (Bredermeier, 1991) (cit. Pagal Miškinis, 2002).

Daugelį žmonių sportas traukia kaip laisvalaikio praleidimo priemonė, savo tikslų ir siekių realizavimo forma (Šukys, 2000, cit. Pagal Bobrova, Dvelienė, Norkus, 2007). Nors sportu susidomima jau vaikystėje, tačiau aktyviai sportuoti bei siekti sportinių rezultatų pradama paauglystės laikotarpiu, kada vertybių sistema dar nėra visiškai susiformavusi. Todėl minėtas autorius kelia klausimą, ar sportinė veikla gali veikti sportininko asmenybės tobulėjimą, t.y., kokį poveikį sportas daro žmogaus vertybių sistemos kaitai, moralumui, jo estetiniams gebėjimams, socialiniams santykiams, įvairių socialinių ir kultūrinių individo poreikių formavimuisi ir patenkinimui, apskritai harmoningos asmenybės brandai

Taigi, akivaizdu, jog sportas, kaip asmenybės augimo bei ugdymosi prielaida, užima svarbią vietą šiuolaikinių moksleivių kasdienybės struktūroje. Sportas – viena iš nedaugelio veiklos rūšių, išlaikiusių savo statusą paauglių subkultūroje, stebint akivaizdžias sociokultūrinės transformacijas vykstančias pastaraisiais metais. Pasak G. Gorbunovo (1986), sportininko asmenybės tapšmas neatsiejamas nuo jo socialinės brandos, socialinės kompetencijos, ir tai yra

pastebima žvelgiant į sportininko santykius su sportu, pačiu savimi, kitais žmonėmis įvairiomis gyvenimo situacijomis.

2. Asmenybės ugdymas - ypatinga psichinių savybių bei jų raiškos visuma

Asmenybės ugdyme, humanistinės psichologijos pagrindinis, esminis kintamasis. A. Maslow ir K. Rogers nurodė, kad visi gali siekti saviraiškos, t.y. surasti vietą, kurioje galėtų atskleisti savo talentus, sugebėjimus, potencijas ir kt. Asmenybės ugdymas(is) bei mokymas(is) yra natūralus procesas ir būtinas kaip kvėpavimas, nes „organizmas turi vieną pagrindinę tendenciją ir troškimą – aktualizuotis“ (Beresnevičienė, 1995).

Sporto psichologija, galima manyti, taip pat remdamasi humanistinėmis nuostatomis, analizuoja sportininko asmenybės psichinius procesus, psichines būsenas, asmenybės savybes. Kiekvienas žmogus skiriasi nuo kitų kai kuriomis asmeninėmis patvariomis ypatybėmis, pastovesniais arba ne tokiais pastoviais savitumais, vadinamosiomis asmenybės (psichinėmis) savybėmis. Vieno jų itin platūs interesai (pavyzdžiui, mėgsta skaityti knygas, domisi sportu), kitas pasižymi dideliais gabumais (muzikai arba sportui). Vienas žmogus yra impulsyvus, kitas santūrus bei ramus. Psichiniai procesai, būsenos ir savybės nėra nekintantys – nuolatiniam ugdymo(si) procese, žmogui gyvenant, veikiant, jie tobulėja. Tačiau įgymiai tėra prielaidos, galimybės, palengvinančios arba apsunkinančios žmogaus socializaciją bei jo tapimą asmenybe. Kad taptų asmenybe, žmogus privalo gyventi tarp žmonių, būti ugdomas ir pats ugdytis.

Todėl šiandien ypač aktuali nuolatinio mokymo (si) idėja, asmenybės ugdymas bei ugdymasis visą gyvenimą. Žmogaus socializacija bei tapimas asmenybe vyksta per socialinio patyrimo įsisąmoninimą, interiorizuojant jį, tokiu būdu, kad galėtų susidaryti savivaizdį „aš“, kuris ir išreiškia vaiko kaip individo asmenybės unikalumą. „Visuomenė yra ta sociokultūrinė realybė, kurioje ir vyksta sudėtingi žmogaus socialinio tapimo procesai“ (Juodaitytė, 2002, p. 37-38).

Jau seniai visuomenė pagrįstai kelia klausimą, kokia sporto įtaka asmenybės savybių raidai? Kaip skiriasi sportuojančiųjų ir nesportuojančiųjų asmenybės ypatumai? Kokios sportuojančiųjų asmenų ugdymo galimybės? Kaip nuolatinio ugdymo kontekste atsiskleidžia asmenybės motyvai, vertybinės orientacijos, kaip jos kinta? Kaip save vertina sportuojantieji? Kaip sportas, kaip ugdomoji veikla, yra vertinamas pačių sportuojančiųjų?

Ieškant atsakymo į šiuos klausimus, atlikta nemažai tyrimų. Lietuvoje ugdymo tikslais tirtas moksleivių santykis su savimi, asmenybės savybių ypatumai, socialinių įgūdžių lavinimas per sportinę veiklą, sportuojančiųjų moksleivių vertybinės orientacijos ir kt.

Sporto psichologijoje (Stambulova, 1999) skiriamos pagrindinės tyrimų kryptys:

1. Tyrimai, kuriuose lyginamos sportininkų ir nesportininkų asmenybės savybės. Šie darbai atskleidžia asmenybės profilius, parodo įvairių sporto šakų atstovų asmenybės panašumus ir skirtumus. Šių tyrimų tikslas – atskleisti asmenybės savybes, kurioms įtaką daro sportinė veikla nepriklausomai nuo asmenybės socializacijos. B. J. Cratty (1989), apibendrinamas šios krypties tyrimus, išvardija tokias sportininkams (palyginęs juos su nesportuojančiais asmenimis) būdingiausias asmenybės savybes: aukštas laimėjimų motyvacijos lygis; pasitikėjimas; emocinis pastovumas; agresyvumas; ekstraversija; tvirta valia; savikontrolė.

2. Tyrimai, kuriuose analizuojami sportininkų lyčių skirtumai. Šių tyrimų duomenys labai prieštaringi: nuo skirtumo nebuvimo iki moterų sportininkų asmenybės savybių ypatingumo, palyginus su vyrais.

3. Tyrimai bandant sudaryti sportininko asmenybės tipologijas. Pagal sudarymo būdą tipologijos gali būti teorinės ir empirinės. Sportininko asmenybės tipai labai skirtingi. Kiekvienu atveju tam tikras asmenybės savybių kompleksas lemia vienus ar kitus specifinius elgesio ypatumus, padedančius sportininkui pasiekti gerų rezultatų.

Edukologijos specialistams taip pat ypatingai aktualu tirti asmenybę bet kurioje ugdymo(si) veikloje – tai gali būti sportinė, meninė, estetinė ir daugelis kitų veiklos formų. Šiandien ypač svarbu, kokias ugdymosi formas renkasi moksleiviai ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų, kokias turi savirealizacijos galimybes. Ugdymo proceso specialistams labai svarbu suprasti savo ugdytinius, žinoti, kuo remtis bei vadovautis, augdant tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo veikloje. Todėl ypač aktualu aptarti svarbiausius asmenybės, ugdomos ir besiuogančios per sportinę veiklą, ypatumus – savivertę, vertybes bei motyvus, nes sportinė veikla yra viena populiariausių mokykloje ir už jos ribų.

3. Motyvai, kaip ypatinga asmenybės kryptingumą lemianti jėga

Humanistinės psichologijos klasiko A. Maslow koncepcija – žmogaus savęs aktualizavimo koncepcija, kuri nusako esminių asmenybės poreikių esmę ir svarbą. Maslow būties psichologija pabrėžia žmogaus, kaip atskiro ir unikalios individo vertingumą, į psichikos reiškinių neredukuojamą dvasinį žmogaus egzistencijos matmenį, jo prasmių ir vertybių lauką (Maslow, 2006).

Motyvai, motyvavimas, motyvacija yra asmenybės kryptingumą lemianti jėga (šalia savęs suvokimo bei vertinimo ir vertybinių nuostatų). Mums žinoma, kad žmogaus aktyvumo šaltinis yra poreikiai, kurie įtakoja žmogaus elgesį.

Kaip teigia J. Pacevičius (2001), viskas, ką žmogus daro, skirta vienokiems ar kitokiems poreikiams tenkinti. Svarbu gebėti išvelgti bei suprasti tuos poreikius, kurie valdo žmogų, yra

dominuojantys. Žinoti, ką jis vertina labiausiai: pinigus, garbę, valdžią, draugystę, pripažinimą ir pan. Žmogui jo poreikiai, norai yra jo savimonės dalis, kurią jis suvokia ir brangina.

Įvairių tipų ir įvairaus intensyvumo poreikiai veikia vienas kitą. Individo motyvaciją bet kuriuo momentu sąlygoja daugelis skirtingų jėgų. Poreikiai yra svarbūs, tačiau ne vien tik jie lemia elgesį. Pasak L. Jovaišos ir J. Vaitkevičiaus (1987), motyvą galima suprasti kaip veikimo priežastį, kylančią dėl asmenybės ir objekto, patenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikos. Motyvai susiję su motyvacija. Motyvacija nusako ir paaiškina, kodėl žmonės vienaip ar kitaip elgiasi, atkakliai laikosi to elgesio ar jį pakeičia. Motyvas yra tarsi vidinis skatulus, o motyvacija daug sudėtingesnis reiškinys.

Motyvas – veiklos stimulus, susijęs su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumas, skatinantis ir jo veiklos kryptį, lemiamas aplinkos arba vidaus veiksnių; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastys, kurias suvokia pats individas (Psichologijos žodynas, 1993, p. 177).

Motyvacija – elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai, motyvų visuma (Psichologijos žodynas, 1993, p. 176).

Motyvacija – tai ne tik motyvų visuma, bet dar ir interesai bei vidiniai ir išoriniai motyvų formavimosi mechanizmai (Jucevičienė, 1996).

Motyvacija svarbi ne vien dėl to, kad nulemia, kas gali elgesį pastiprinti, ji yra reikalinga, kad elgesys yra orientuotas į tikslą. Mes elgiamės taip, tarsi „kažkur eitume“. Daugelis filosofų teigia, jog viena būdingiausių žmogaus elgesio savybių yra tai, kad elgesys yra tikslingas, t.y. nukreiptas į tikslą (N.L.Gage, D.C.Berliner, 1994).

Asmenybės kryptingumas dažniausiai siejamas su dominuojančių motyvų sistema, lemiančia asmenybės struktūros visumą. Ši sistema determinuoja žmogaus elgesį bei veiklą, nukreipia jo aktyvumą. S. L. Rubinšteinas (1989, cit. Pagal Voločkov, Jermolenko, 2004) kryptingumo sąvoką suprato kaip kai kurias dinamines tendencijas, kurios kaip dominuojantys motyvai lemia žmogaus veiklą, išplaukiančią iš tikslų ir uždavinių. Kryptingumo sudedamosios dalys yra: prasminis komponentas, nusakantis jos turinį, ir dinaminis komponentas (taip vadinama „įtampa“, susijusi su kryptingumo šaltiniais). Skirtingai negu K.Levinas, S. L. Rubinšteinas neatskiria dinaminio komponento nuo prasminio.

Sportine veikla žmonės pradėjo domėtis labai seniai, sportuojančių žmonių kasdien vis daugėja, todėl neatsitiktinai sporto psichologams, vadybininkams bei kt. asmenims, suinteresuotiems žmonių laisvalaikiu, kyla klausimas, kas verčia žmones domėtis sportu, patiems sportuoti. Atsakymų į šiuos klausimus reikia ieškoti analizuojant motyvus, motyvacijos sportinei veiklai ypatumus.

Detaliau analizuojant motyvacijos sportinei veiklai ypatumus, pravartu prisiminti, jog senovėje žmonės buvo priversti lavinti savo kūną, kad išgyventų – ugdymo procesas vyko nesąmoningai, labiau kaip poreikis išgyventi, pasirūpinti savimi, savo poreikiais. Šiandien aktyvi fizinė veikla įgavo visiškai kitą reikšmę. Žmonės fiziškai lavinasi norėdami ne tik sustiprinti sveikatą, bet tiesiog maloniai praleisti laiką, atsipalaiduoti ir pan. Anot S. Šukio (2002), yra duomenų, kad XX a. paskutinio dešimtmečio pirmaisiais metais daugiau kaip vienas milijardas žmonių dalyvavo sportinėje veikloje.

Sportinės veiklos motyvo sąvoka nėra vienareikšmiškai suprantama. Motyvas – tai priežastis, skatinanti veikti. Motyvas – įsisąmonintas, suprastas poreikis. Motyvai kreipia sportininko asmenybę link tikslo. Pasak B. J. Cratty (1989), sportininko motyvacijai labai reikšminga vaikystė ir paauglystė. Nuo vienu iki šešerių metų socialinis paskatinimas (apdovanojimai, diplomai) vaikui neturi didelės reikšmės. Nuo šešerių metų svarbus ir socialinis paskatinimas, nes atsiranda laimėjimų poreikis. Nuo 16 metų svarbus asmeninių interesų ir socialinio paskatinimo derinimas.

Motyvacija – tai ypatinga sportininko asmenybės būseną, kuri formuojasi kaip poreikių ir galimybių santykio rezultatas. Šis santykis yra pagrindas tikslams, kurie kreipia sportininką pasiekti geriausią rezultatą (Pilojan, 1979, cit. Pagal Voločkov, Jermolenko, 2004).

Mokantis, dirbant ar sportuojant reiškiasi dvi motyvacijos rūšys. Vidinė motyvacija – tai noras būti veiksmingam ir veikti dėl pačios veiklos. Išorinė motyvacija – tai siekis išorinio atlygio arba noras bausmės. Išstudijavę studentų, mokslininkų, lakūnų bei sportininkų motyvaciją ir laimėjimus, J. Spence ir R. Helmreichas (1983, cit. Pagal D.G. Myers, 2000) pateikė išvadą, kad vidinė motyvacija lemia didelius laimėjimus, o išorinė motyvacija dažnai didelių laimėjimų nelemia. J. Spence ir R. Helmreichas išskyrė tris motyvacijos apraiškas: meistriškumo siekį; norą dirbti; rungtyniavimą. Nustatyta, kad būdami panašių gebėjimų, paprastai laimi siekiantys meistriškumo bei mėgstantys sunkų darbą žmonės. O tie, kurie yra ypač linkę rungtyniauti, dažnai pasiekia mažiau.

Vidinė ir išorinė motyvacija

Vidinė motyvacija – savęs paties skatinimas, išorinė – apdovanojimas, pagyrimas, premija, prizas. Pasak R. Martens (1999), sporte vidujai motyvuotu sportininku vadinsime tokį, kuris sportuoja, nes jam patinka. Sportuoti jį skatina vidinis pasididžiavimas, troškimas būti kompetentingam net ir tuomet, kai niekas to nemato. Išorinė motyvacija ateina iš kitų žmonių per teigiamą ir neigiamą pastiprinimą.

Tyrimai rodo, kad garsūs sportininkai, mokslininkai ir menininkai yra labai motyvuoti, daug laiko skiriantys saviugdai ir savo kasdieniams tikslams pasiekti (Bloom, 1985, cit. Pagal D.G. Myers, 2000). Didieji laimėtojai išsiskiria ne tiek savo nepaprastu talentu, kiek nepaprasta

kasdiene drausme. Kuo stipresnė laimėjimų motyvacija, tuo daugiau pasiekama. Sporte tai ypač svarbu. Ne mažiau svarbu ir bet kurioje kitoje su ugdymu susijusioje veikloje.

S. H. Walker (1980) teigia, kad kai žmonės žiūri į save kaip į savo elgesio priežastį, jie suvokia save kaip skatinamus iš vidaus. Priešingai, kai žmonės suvokia savo elgesio priežastį kaip išoriškai nuo jų nepriklausomą, jie yra išoriškai skatinami. Ir dažnai būna, kad kuo daugiau asmuo išoriškai skatinamas, tuo silpnesnė jo vidinė motyvacija.

Sportinės veiklos motyvacijos teorijos

Yra įvairių motyvacijos teorijų, pritaikomų sportinei veiklai, kuriomis remiantis siekiama paaiškinti, kokius tikslus nori pasiekti sportininkai, kokie jų poreikiai. Šios teorijos aprašo, kas duoda impulsą asmenybei elgtis tam tikru būdu.

Pasak R. Malinausko (1998), dažniausiai Vakarų šalių sporto psichologai remiasi A. Maslow poreikių hierarchijos teorija. A. Maslow poreikių teorija akcentuoja žmogaus saviraišką (saviaktualizaciją), yra vadinama humanistine. Ji labai svarbi sampratai, kas lemia asmenybės veržimąsi veikti. A. Maslow (1970, cit. Pagal Myers, 2000) poreikių teorija rodo, kad elgesio motyvavimas pasitelkiant poreikiu yra begalinis. A. Maslow pateikiamos hierarchinės poreikių piramidės apačioje yra fiziologiniai poreikiai. Tik tuomet, kai šie poreikiai patenkinami, kyla saugumo poreikis; vėliau pasireiškia tik žmogui būdingi poreikiai mylėti ir būti mylimam; savigarbos poreikis. Aukščiausias iš visų žmogaus poreikių, anot Maslow, tai visų galimybių įgyvendinimas (saviraiška). Tam, kad aukštesnės hierarchijos pakopos poreikis turėtų įtakos žmogaus elgesiui, nebūtina visiškai patenkinti žemesnio lygio poreikius. Edukologija, ugdymo procese, tiesiogiai remiasi šia hierarchine poreikių teorija.

K. Davisas ir J. Newstromas (1985, cit. Pagal Malinauskas, 1998), remdamiesi biheivorizmo formule „stimulas – reakcija“, pateikia poreikio ir veiksmo santykio schemą. Motyvai apibrėžiami kaip vidiniai (asmenybės), o stimulus – kaip išoriniai (aplinkos) veiksniai. Individas išnagrinėja jį veikiančius stimulus ir nusprendžia, kurie iš jų tinkamiausi. Motyvacija apima ne tik motyvus ir juose glūdinčius poreikius, bet ir interesus (ypatingą nuolatinį žmogaus dėmesį tam tikrai veiklai).

Pasak B. J. Cratty (1989), įsisąmoninti motyvai yra tada, kai sportininkas supranta, kas skatina veikti, koks jo poreikių turinys. Šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai. Neįsisąmoninti motyvai tada, kai sportininkas nesupranta, kas jį skatina veikti, kokia tikroji jo sportavimo priežastis. Šiuos motyvus išreiškia nuostatos (nusiteikimas konkrečios veiklos ar daiktų atžvilgiu). Motyvaciją lemia tiek vidiniai (asmenybės), tiek išoriniai (situacijos) veiksniai.

H. Murray nuomone (Cratty, 1989), poreikiai nėra griežtai hierarchiniai, todėl tuo pačiu metu sportininkas gali būti motyvuojamas daugiau nei vieno poreikio, poreikiai gali kirstis vienas su kitu.

F. Herzberas (1996, cit. Pagal Malinauskas, 1998) papildyta A. Maslow poreikių teorija akcentuoja tai, kad asmenybės motyvaciją veikia dviejų veiksmų grupės:

- 1) palaikymo (treniruotės sąlygos, atlygis, santykiai su treneriais, komandos nariais);
- 2) motyvacinių (tobulėjimo galimybės, pripažinimas, laimėjimai).

Būtinai tiek palaikymo, tiek motyvaciniai veiksniai. Palaikymo ir motyvaciniai veiksniai gali tapti motyvacijos šaltiniu ir priklausyti nuo įvairių poreikių. Kadangi atskirų žmonių poreikiai yra įvairūs, tai jie ir motyvuoja skirtingai.

I. Kalyševas (1981, cit. Pagal Malinauskas, 1998) motyvus sugrupavo į nesportinius, pusiau sportinius ir sportinius. Tiek sportininkams, tiek nesportininkams aktualūs šie nesportiniai motyvai:

- draugystės arba grupinio solidarumo, motyvai (noras būti kartu su bendraamžiais ir draugais, bendrauti); šių motyvų socialinį pagrindą sudaro poreikis bendrauti;
- tobulinimosi motyvas (sportuojant siekiam paspartinti savo fizinio tobulėjimo tempą ir užimti deramą vietą tarp draugų, norima sustiprinti sveikatą, pašalinti išvaizdos trūkumus, išlavinti fizinės savybes, įsigyti svarbių gyvenime įgūdžių); socialinį psichologinį šio motyvo pagrindą sudaro didėjantis paauglių asmenybės saviraiškos poreikis;
- pamėgdžiojimo motyvai: paaugliai labai dažnai nori būti panašūs į pasiekusius sportinių laimėjimų sportininkus.

Sportinius motyvus sudaro du pogrūpiai: laimėjimų motyvai ir sportiniai interesai. Tai nulemia skirtingas požiūris į sportinę veiklą. Vieni siekia geriausių rezultatų, kitus vilioja pati veikla.

Psichologas H. Murray, J. Atkinsonas (Myers, 2000) aprašo stiprų poreikį – laimėjimų motyvaciją – tai troškimas atlikti viską gerai, tobulinti savo įgūdžius ir mąstymą, valdyti padėtį ir greitai pasiekti aukštą lygį. Mokslininkų teigimu, dažniausiai, žmonės, kuriems būdingi stiprūs laimėjimų poreikiai, būdami atkaklūs ir priimdami realistinį iššūkį, pasiekia daugiau. Todėl visoje su ugdytu susijusioje veikloje naudinga specialiai ugdyti.

J. Palaima (1976), savo paskelbtoje teorijoje taip pat atskleidžia esmines sportinės veiklos motyvų grupes:

- moraliniai motyvai: pareigos, solidarumo, patriotizmo jausmai;
- noras išreikšti save: sporto varžybos yra puiki priemonė ir galimybė išreikšti save, atskleisti savo privalumus, nusipelnyti visuomenės pripažinimą, meilę ir pagarbą;
- motyvai, kylantys iš naujų santykių su kitais žmonėmis ir pačiu savimi: noras pasirodyti žiūrovams, neužsitraukti gėdos;
- motyvai, susiję su teigiamu sportininko požiūriu į varžybų sunkumus: noras dėti maksimalias pastangas, pasitenkinimo jausmas įveikiant save, savo silpnybę;

- varžybiniai motyvai siaurąja prasme: natūralus noras pasigalynėti, išmatuoti jėgas; pergalės džiaugsmas; pasiaukojimo būseną kovos įkarštyje, noras padiktuoti varžovui savo valią;
- meilė sportui.
- motyvai, susiję su noru patirti sporto ir sporto varžybų daromą lavinamąjį ir auklėjamąjį efektą – išsiugdyti tam tikras fizines ir psichines savybes;
- estetiniai motyvai: noras parodyti tikrą, gražų sportą, noras pasigėrėti savo atliekamais pratimais ir veiksmis;
- motyvai, susiję su noru pasiekti tam tikrų galimybių: materialinės naudos, privilegijų.

Pažymėtina, kad sportininką dėti visas pastangas paprastai skatina ne kuris nors vienas motyvas ir ne kuri nors viena iš motyvų grupių, o visas jų kompleksas, sistema (Palaima, 1976).

K. Pokfulam (2007) nagrinėja teorijas, aiškinančias skirtingą jaunimo požiūrį į sportą, jų motyvacijos ypatumus bei skirtumus. Tyrimais nustatyta, kad asmenys skiriasi savo vertybinėmis orientacijomis bei tikslais, kad tikslai ir asmenybės ego siejasi su motyvacija.

C. Sit ir K. Lindner (2005, 2006) jaunimo motyvaciją sportinei veiklai tyrė remdamasi tikslų pasiekimo bei pasikeitimo teorija. Taip pat atliko tyrimus, taikydama atvirkštinę teoriją bei remdamasi keturiais motyvacijos būsenų dvilypumais (lingvistinis – paralingvistinis, prisitaikantis – negatyvus, negalintis bendrauti – labai bendraujantis, valdymas – užuojauta) žmonių subjektyviam patyrimui ir elgesiui nustatyti. Autorės teigimu, individai, priklausomai nuo konteksto, gali teikti pirmenybę vienai ar kitai dvilypumo būsenai.

Pastaruoju metu itin didelio tyrėjų dėmesio yra susilaukusi sėkmės tikslų teorija (Nicholls, 1984; Sarrazin, Famose, 1999; Papaioannuo, Goudas, 1999, cit. Pagal Tilindienė ir Bitinas, 2000). Pagal šią teoriją trys faktoriai sąveikauja apibrėžiant asmenybės motyvaciją – sėkmės tikslai, esami sugebėjimai ir sėkmingas elgesys. Norint suprasti kieno nors motyvaciją, pirmiausia reikia suprasti, ką šiam asmeniui reiškia sėkmė ir nesėkmė, t.y. žinoti žmogaus sėkmės tikslus ir kaip jie sąveikauja su jo „Aš“ – suvokimu, pasitikėjimu savimi arba turimais sugebėjimais.

J. Whitehead (1995) atskleidė tris požiūrius į sėkmę: a) orientacija į gebėjimus, t.y. siekimas parodyti savo didelius gebėjimus ir paslėpti savo silpnąsias vietas; b) orientacija į meistriskumo tikslus, t.y. visas dėmesys sutelkiamas į patį tikslą; c) orientacija į visuomeninį pritarimą. M. reniru pirmasis, pasak J. Whiteheado, pastebėjo koreliaciją tarp šių dėsningumų ir sportavimo. Jis nustatė, kad sportininkams būdingiausia sėkmės siekimas orientuojantis į visuomeninį pritarimą bei savo gebėjimų rodymas.

Sėkmės motyvaciją sporte tyrė (Martens, 1987; Horn, 1992; Palaima, 1973; Iljina, 1998; Sarrazin, Famose, 1998 ir kt., cit pagal Tilindienė ir Bitinas, 2000). Remiantis sėkmės tikslų teorija, išskiriamos trys sėkmės motyvacijos parametrai: orientacija į sportinės veiklos sėkmę; orientacija į pačią sportinę veiklą (kaip į savirealizacijos tikslą); orientacija į trenerio (mokytojo) stimuliavimą, kuris sąlygoja veiklos sėkmingumą. Atlikti empiriniai tyrimai atskleidžia, kad mergaitės labiau orientuotos į pačią veiklą kaip savirealizacijos galimybę, o berniukai – į sėkmę. Tą patį patvirtina ir kiti tyrimai (Gill, 1988; Hvackaja, 1997; Leoyd, Fox, 1992 ir kt.). Gauti rezultatai, atskleidžiantys, kad berniukai turi didesnę pretenzijų lygį ir todėl labiau orientuoti į sėkmę, o mergaitės labiau į veiklos tikslus ir pažintinius motyvus.

I. Tilindienės ir B. Bitino studija (2000), skirta sportuojančių paauglių sėkmės motyvacijos ypatumams nustatyti, taip pat atskleidė, kad sportuojantys berniukai labiau orientuoti į veiklos sėkmingumą, o mergaitės pati sportinė veikla yra savirealizacijos tikslas. Tyrimas atskleidė faktą, kad beveik trečdalis sportuojančių paauglių orientuotų į trenerio stimuliavimą, linkę bet kokiomis sąlygomis siekti sėkmės. Šis faktas ypač aktualus ne tik sporto pedagogams. Jis gali būti savaip interpretuojamas ir kitų specialistų, dirbančių tiek su sportuojančiais, tiek nesportuojančiais moksleiviais.

R. Malinauskas (1998) teigia, jog kiekvieno sportininko motyvų sfera labai skiriasi: skirtinga jų sudėtis, hierarchija, stiprumas, pastovumas. Daug veiksnių lemia motyvų stiprumą bei pastovumą: socialinis gyvenimas, kryptingas bręstančios sportininko asmenybės ugdymas. Tačiau tyrimai rodo, jog priežastys yra noras atsipalaiduoti, sumažinti susikaupusią įtampą, o tik tada noras tapti stipresniam, sveikesniam. Sportinė veikla yra įdomi ir todėl, jog asmeniniai siekiai iš dalies susiję su socialiniais tikslais ir priklauso nuo situacijos (konteksto), kurioje individas gyvena. D. Raughas ir R. Wallis (1987, cit. Pagal Šukys, 2002) pastebėjo, jog sportuojantys asmenys išskiria norą įgyti tam tikrą meistriškumą, emociškai atsipalaiduoti bei draugystę.

N. Kouvula (2007) teigimu, fizinei ir psichologinei žmogaus sveikatai reikalingas reguliarus dalyvavimas sporto užsiėmimuose. Tačiau sveikata yra ne vienintelis motyvas kodėl žmonės sportuoja. Nustatyta, jog motyvaciją lemia noras pasirodyti, lenktyniauti, sportas jaudina, teikia malonumą, didina kompetentingumą. Nustatytos sąsajos tarp motyvacijos ir laiko bei atsidavimo skirto sportui. Atlikti tyrimai atspindi skirtingą lyčių požiūrį į sportinę veiklą.

Sportavimo motyvai gali skirtis ir priklausomai nuo amžiaus. Tokio pobūdžio tyrimus atlikę H. Heitmannas (1985), P. Brodkinas ir M. Weissas (1990) bei M. Ryckmanas ir J. Hamelis (1995), analizavo jaunuolių ir merginų motyvų skirtumus sportinėje veikloje. Autorių nuomone, tiek vaikinių, tiek merginų socializacijos vyksmas yra skirtingas priklausomai nuo jų siekių, tikslų įvairiose gyvenimo srityse, taip pat ir sporte. Tačiau vis daugiau ir merginų renkasi

sportinę veiklą bei linksta į varžybinę veiklą. Analizuojant motyvacijos pasikeitimus dėl amžiaus, fiksuojamos trys tendencijos. Pirma, augant, akivaizdžiai auga ir besimokančiųjų skaičius, sportuojančių dėl geros formos, išvaizdos bei geros savijautos. Sportas tampa kaip priemonė savo lyties identifikacijai. Antra, daugėja dalis tų, kuriems sportas yra kaip priemonė „pašalinti nervinę įtampą, gauti emocinį palaikymą“ (cit. Pagal Šukys, 2002).

Tyrimuose nustatyta (pvz., Zuožienės, 1998), kad net 56 proc. mokyklinio amžiaus berniukų bei 47 proc. mergaičių renkasi sportinę veiklą. Vaikinams būdingesnė dalyvavimo varžybinėje veikloje motyvacija (Šukys, 2002).

Anot S. Šukio (2002), pastebima tendencija, jog mergaitės mažiau domisi kūno kultūra ir sportu. Nustatyta, jog merginos ypač mažiau pradeda domėtis sportine veikla paauglystės amžiuje. Analizuojant sportinės veiklos pasirinkimą lyties aspektu, pateikiamas J. Butcherio (1985) tyrimo išvada, kad netgi pasiekusioms neblogų sportinių rezultatų paauglėms nesunku palikti sportą. Viena iš priežasčių – maža sportininkės vaidmens svarba asmenybės tapatybėje (savęs suvokimo sampratoje). Be to, tiriant įvertintos priežastys, dėl kurių merginos sportuoja:

- pasitenkinimas aktyvia veikla, ypač pasirinkta sporto šaka;
- pirmumo teikimas judėjimo, o ne sėdėjimo, pasyviai veiklai;
- savarankiškumas, tvirtos nuomonės turėjimas;
- kitų reikšmingų (trenerių, tėvų, bendraamžių ir pan.) parama;
- prieinamos, patogios sportavimo sąlygos.

Įdomūs duomenys apie tai, kuo motyvuojamas atsisakymas sportuoti. Populiariausia pozicija – mokiniai nespportuoja dėl laiko stokos, dėl valios trūkumo, dėl nuovargio bei sveikatos problemų ir, galiausiai, dėl to, kad neįdomu.

Moksleivių ugdymo per sportinę veiklą reikėtų analizuoti ir šeimo požiūriu aspektu. Ar vaikas pasirinks ir pamėgs sportinę veiklą, priklauso nuo daugelio faktorių: tiek nuo supratimo, kas apskritai yra sportas ir ką jis gali duoti, tiek nuo tėvų požiūriu į jį.

Kaip teigia J. Mota ir P. Queiros (1996, cit. Pagal Malinauskas, 1998), tėvai yra vienas iš svarbiausių socializacijos veiksnių, veikiantis vaikų dalyvavimą sportinėje veikloje. Jeigu tėvai patys sportuoja ar anksčiau yra sportavę, jei lankosi varžybose, stebi, diskutuoja apie sportą, yra didelė tikimybė, jog ir vaikai susidomės šia veikla. A. Gaižauskienės (1998) tyrimai rodo, jog 58 proc. miesto ir 46 proc. rajono tėvų požiūris į kūno kultūrą yra teigiamas. Tačiau tik 6 proc. tėvų mieste patys sportuoja, kaime – tik 3 proc.. Pastebėta, jog didėjant amžiui, moksleivius vis rečiau sportuoti skatina tėvai. Tarp besimokančiųjų, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, daugiau tų, kurie reguliariai sportuoja, lyginant su šeimomis su žemesniu išsilavinimo lygiu. Taip pat įtakos turi ir šeimos materialinė padėtis. Šis faktorius ryškus tarp merginų. Merginos iš gerai materialiai apsirūpinusių šeimų dažniau reguliariai sportuoja, negu merginos iš vidutiniškai apsirūpinusių

šeimų. Taigi, paauglių įsitraukimas į sportinę veiklą priklauso nuo šeimos statuso (išsilavinimo bei materialiniu aspektu) ir pasireiškia paauglių subkultūroje kaip savitas indikatorius. Tyrimais gauti duomenys liudija, kad sportas šiandien yra brangus malonumas ir jo prieinamumas paaugliui dažniausiai priklauso nuo materialinės šeimos padėties. Tačiau paskatinti gali kūno kultūros mokytojai, bendraamžiai ir kt..

Taip pat galima rasti duomenų (McPherson, Curtis, Loy, 1989, cit. Pagal Šukys, 2002), jog mergaitės pradeda sportuoti, jeigu jų šeimoje sportas palankiai vertinamas, jeigu draugės sportuoja, jeigu skatina mokytojai.

S. Sobkinas, Z. B. Abrosimova, D. V. Adamčuk, E. V. Baranova (2005) nustatė, kad paauglių poreikį sportuoti didžiausią įtaką daro trys motyvai: noras išlaikyti gerą išvaizdą ir formas; sportas naudingas sveikatai; teigiamos emocijos. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad vaikinai labiau negu merginos, sportuoja dėl sveikatos bei malonumo, taip pat, kad sportas suteikia pasitikėjimo, galimybės būti stipriam ir apginti save. Merginų nurodomi motyvai: sportas – tai galimybė išlaikyti gražią figūrą, gerą formą bei sumažinti emocinę įtampą.

Mokytojui mokinio motyvacija yra svarbus dalykas, nes gali būti ir tikslas, ir priemonė toliau siekti mokymo tikslų. Mes norime, kad mūsų moksleiviai susidomėtų įvairia veikla, kad tas susidomėjimas išliktų išėjus iš mokyklos. Mes norime, kad mūsų visuomenės piliečiai domėtųsi sportu, daile ir muzika, mokslu ir visuomeniniais reikalais. Įvairūs interesai ir vertybės yra mokymo išdava – yra tai, ką mes mokykloje stengiamės išpuoselėti (N.L. Gage, D.C. Berliner, 1994).

Taigi, motyvacija ugdyme per sportinę veiklą, yra sudėtingas, daugiaprasmis, reiškinys.

Apibendrinant galime teigti, kad motyvai, motyvacija yra ne tik sportuojančios asmenybės ašinė charakteristika, tačiau neatskirama kiekvienos ugdomos ir besiuogančios asmenybės dalis. Bet kurio žmogaus gyvenime poreikis jaustis vertingam, kompetentingam ir sėkmingam, yra vyraujantis poreikis. Taigi, subalansuota asmenybės struktūra, apimanti motyvaciją veiklai, vertybines nuostatas bei savęs vertinimą, kaip tik yra tai, ko mokykla siekia kurdama konstruktyvią ugdymo aplinką.

4. Asmenybės vertybinės nuostatos, kaip asmenybės kryptingumo orientyrai

Humanistinė psichologija motyvaciją sieja su vertybinėmis orientacijomis. Vertybinės orientacijos formuojasi vertybių sistemos pagrindu Pasak V. Aramavičiūtės (2002), ugdymas, kaip vertybių internalizavimas, yra jų įsisąmoninimo, įprasminimo, tapimo savomis procesas, tampimo asmens vidine savastimi procesas.

Filosofijos žodyne (1975, p. 460) „žmogaus vertybės nusakomos kaip jo interesų objektai, jo sąmonės kasdieniniai orientyrai daiktinėje ir socialinėje veikloje, įvairių praktinių žmogaus santykių su aplinkiniais daiktais bei reiškiniiais ženklai“. Arba vertybėmis nusakoma „individualias gyvenenai ir socialiniam bendrabūviui būtinas taisykles, orientavimosi modelius, elgesio normas, kurių žmonės privalo laikytis subjektyviai vertindami atitinkamus reiškinius, mąstydami ir kontroliuodami veiksmus“ (Filosofijos žodynas, 2002, p. 230).

Anot B. Bitino (2000, p. 84), „būtina pabrėžti, kad individualaus ontogeninio vystymosi procese individas gali pasisavinti pačias įvairiausias vertybes. Ugdytojas čia susiduria su labai sunkiai sprendžiama problema: leisti ugdytiniui laisvai rinktis vertybes ar pedagoginėmis priemonėmis siekti, kad jo psichikoje būtų indoktrinuojamos tos vertybės, kurios, ugdytojo manymu, teisingos“. Šiandien, ugdytyme, vadovaujantis humanistine filosofija bei psichologija, ugdytojas dažniausiai renkasi demokratiškumą.

J.Jovaiša (1993) nusako, jog vertybės yra patys bendriausi principai, pagal kuriuos žmogus vertina, kas gerai ir kas blogai, kas jam svarbu ir kas nesvarbu.

Vertybės yra sudėtingos nuostatos, kurių turinį sudaro vaizdiniai, emocijos ir mintys apie daiktų ir reiškinių reikšmę pavienei asmenybei ar žmonių grupei (Jacikevičius, 1995).

Psichologijos žodyne (1993, p. 324-325) – „vertybinės orientacijos – tai individo dorovinių, socialinių, politinių, estetinių nuostatų sistema; pastovi asmenybės savybė, susijusi su siekiamu idealu. Vertybinės orientacijos programuoja visą žmogaus veiklą, lemia svarbiausią elgesio kryptį, vieną ar kitą poelgį ar net atskirą veiksmą“.

Žmogaus elgesį veikia asmens vidinės, psichologinės savybės, jo patyrimas, situacinė būseną, aplinka, kurioje vyksta veiksmas, ir bendravimo sąlygos (Šutinienė, 2003, cit. Pagal Bobrova, Dvelienė, Norkus, 2007). Teigiama, kad, be vidinių, psichologinių asmens savybių, elgsenai svarbi vertybinių orientacijų sistema. Jos susiformuoja žmogaus socializacijos procese, internalizuojant socialinės aplinkos, šeimos ir visuomenės vertybes. Pasak A. Jacikevičiaus (1994), vertybės tampa vertybinėmis orientacijomis, kai atsiranda tų vertybių sistema.

Anot L. Paurienės (2007, cit. Pagal Bobrova, Dvelienė, Norkus, 2007), vertybinės orientacijos formuojasi žmogui įgyjant socialinę patirtį ir atsiskleidžia per jo tikslus, idealus, įsitikinimus, interesus ir asmenybės savybes. Vertybinių orientacijų sistema sudaro asmenybės kryptingumo turinį ir nurodo santykį su tikrove, teikia ne tik pirmumą tam tikroms vertybėms, bet ir kryptingą aktyvumą tikslui pasiekti.

Vertybines orientacijas galima įvardyti kaip sudėtingas asmenybės ar grupės nuostatas, kurių turinį sudaro vertybių pažinimas ir jų siekimas. Kaip pastebi L. Zajančauskaitė (1998), vertybinės orientacijos kaip individo nuostatų sistema, pastovi asmenybės savybė, yra susijusi su siekiamais idealais ir lemia esminę žmogaus elgesio kryptį bei poelgius. Vertybinės orientacijos,

būdamos vidinės individo realybės elementai, formuojasi išorinių, t.y. socialinėje aplinkoje egzistuojančių, vertybių pagrindu.

A. A. Voločkovas, E. G. Jermolenkas (2004) vertybes analizuoja kaip asmenybės tapsmo bei kryptingumo pasirinkimo problemą. Pateikia tyrimų rezultatus, atskleidžiančius kaip paauglystės laikotarpyje išryškėja asmenybės vertybinių orientacijų tipai. Asmenybės kryptingumas įtakoja asmenybės įvaizdį socialiniame kontekste ir tai, kokiomis vertybinėmis normomis bei kriterijais ji vadovaujasi. Tačiau asmenybės kryptingumas, jos motyvų hierarchija vis gi yra vidinio žmogaus pasirinkimo rezultatas. Vystantis psichikai subjektyvus aktyvumas išryškėjo atsiradus egzistencinei filosofijai, logoterapijai, humanistinei psichologijai ir kt. kryptims.

Vertybinės orientacijos yra laikomos svarbiausiu komponentu, lemiančiu žmogaus aktyvumą. V. Franklio (1997, p. 13 - 15–) teigimu, „vertybės veda ir traukia žmogų ... žmogus visada yra laisvas: laisvas rinktis tarp priimtino ir nepriimtino, t.y. ar realizuoti potencialią prasmę, ar palikti ją nerealizuotą“. Vertybė – vienintelis rodiklis vertinant motyvų reikšmingumą. Iš plataus visuomenėje siūlomų vertybių rinkinio žmogus gali rinktis – kam teikti pirmenybę, ką atmesti, kovoti „už“ arba „prieš“, svarsto – kurios taps jo vertybėmis - ka– apima „kažką vertingą asmenybės Aš“. Būtent, V. Franklis pirmasis išskiria ypatingą aktyvumo formą, būdingą žmogaus tapsmui bei vystymuisi prasmę turintį aktyvumą. E. Eriksonas (1996, cit. pagal Voločkov, Jermolenko 2004) tokius ieškojimus sieja su identiškumo problemos sprendimu.

J. MacLean ir S. Hamm (2008) mokslinė studija atskleidė vertybinių orientacijų skirtumus lyties bei amžiaus aspektu.

Greta bendro asmenybės kryptingumo galima kalbėti apie su juo susijusį vertybinį asmenybės kryptingumą – kaip daugiau ar mažiau tipinius tam tikram amžiui, laikotarpiui, gyvenamajai vietai ir t.t.. Labiausiai asmenybės kryptingumo klausimas (kaip kūrybos, pažinimo procesas, savirealizacija) pastebimas ankstyvosios jaunystės laikotarpyje. V. J. Černiaus (1997) teigimu, paaugliams svarbiausia yra savo vertybių išaukštinimas, pasididžiavimas savo laimėjimais, savo darbu ir artimų santykių su bendraamžiais užmezgimas. Vėlesniame laikotarpyje, baigiamosiose klasėse, išauga egzistencinis kryptingumas, sumažindamas aktyvumą, savęs aktualizacijos vertybinį kryptingumą. Kalbant apie asmenybės vertybinį kryptingumą amžiaus tarpsnių dinamika atskleidžia akivaizdžias šiuolaikinio jaunimo problemas, susijusias su prasmingo aktyvumo ypatumais. Prasmingo aktyvumo intensyvumas bei kokybė bei prasmingą aktyvumą skatinantys veiksniai augant nepaliaujamai silpnėja.

Bandant analizuoti vertybių sporte problemą, tikslinga prisiminti vertybės sąvoką, pavyzdžiui, Jovaišos (1994), kad vertybė yra tai, kas subjektyviai ir objektyviai reikšminga.

Pagal P. Jucevičienę (1996), tikslinga būtų apibrėžti sportui kaip institucijai, būdingas vertybes ir sportininkams būdingas asmenines vertybes. Veiklos principai, kurie remiasi tai institucijai (sportui) būdingomis vertybėmis, gali nesutapti su atskirų individų (sportininkų) elgesio principais, kurie remiasi asmeninėmis vertybėmis. Nėra abejonių, kad sportą, jo vertybes veikia ir tai socialinei kultūrinei sistemai būdingos vertybės.

Anot S. Šukio (2001), vieni pirmųjų vertybes sportinėje veikloje pradėjo tyrinėti D. Simmonas ir R. Dickinsonas (1986). Autoriai vertino penkis faktorius: 1) siekimus; 2) pratimų atlikimą malonioje aplinkoje; 3) bendravimą; 4) sveikata; 5) savęs realizavimą.

Literatūroje randama nemažai bandymų atskleisti vertybes, kurios yra būdingiausios sportui ir į kurias labiausiai orientuojasi sportininkai. Tačiau čia susiduriama su vienodo jų klasifikavimo problema (Šukys, 2001). Daugelis tyrėjų bando ne tik įvertinti sportuojančių asmenų vertybines orientacijas, jas palyginti su kita veikla besidominčiais, bet taip pat išskirti pagrindines moralines sportinės veiklos vertybes, jas klasifikuoti (pavyzdžiui, Lee ir Cockmanas, 1995, cit. pagal Šukys, 2001). Tyrėjai išskyrė 18 vertybių grupių (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

M. Lee ir M. Cockman išskirtos sportinės veiklos vertybės (M.Lee ir M.Cockman, 1995)

Vertybės	Vertybių paaiškinimas
1. Siekimas	Sėkminga asmeninė ir kolektyvinė kova
2. Rūpinimasis	Rūpinimosi, dėmesio kitiems rodymas
3. Draugystė / bendravimas	Sportavimas kartu su asmenimis, pasižyminčiais panašiais interesais
4. Pritapimas / suderinamumas	Gebėjimas kartu veikti komandoje sutartinai
5. Sąmoningumas (sąžiningumas)	Elgimasis kaip galima geriausiai visose situacijose, neišnaudojant kitų savo naudai
6. Susitarimų laikymasis	Pagrindinių susitarimų, egzistuojančių tam tikroje sporto šakoje laikymasis, kovojimas laikantis sportinės kovos dvasios
7. Džiaugsmas	Pasitenkinimo jausmo, malonumo žaidžiant / kovojant patyrimas
8. Garbingumas	Nustatytų garbingos kovos reikalavimų laikymasis, negarbingų priemonių veiksmų netoleravimas sporte
9. Gera kova (žaidimas)	Kovojimas nepaisant kovos rezultato, lygių galimybių tarp varžovų realizavimas
10. Sveikata, fizinis pajėgumas	Sveikatos stiprinimas sportuojant bei sportinės veiklos metu

	įgyjamas tam tikras sportinis parengtumas, meistriškumas
11. Paklusnumas	Paisymas kitų reikšmingų reikalavimų, sutikimas su jais
12. Viešas (visuomeninis) įvaizdis	Aplinkinių palaikymas, pritarimas tam, kas daroma, kaip pasirodoma ir elgiamasi
13. Sportinis kilnumas	Teigiama nuostata kitų žmonių atžvilgiu, pralaimėjimo priėmimas be nuoskaudos, pykčio, pagarba varžovui ir pan.
14. Savęs aktualizavimas	Pasitenkinimo jausmas sportuojant, transcendentiško jausmų patyrimas
15. Gebėjimų rodymas	Mokėjimas gerai parodyti, realizuoti savo gebėjimus sportinės kovos metu
16. Komandos sutelktumas (kolektyviškumas)	Noras padaryti kažką gera kitiems siekiant, jog komanda geriau pasirodytų, įgautų geresnį meistriškumą
17. Tolerancija	Gebėjimas būti kartu su kitais, nepaisant tarpasmeninių skirtumų
18. Laimėjimas / pergalė	Drąsumo, pranašumo rodymas kovojant

Vertybės yra susijusios su asmens tikslais. S. Schwartzas (Lee, Cochman, 1995) skiria atskirų vertybių eilę pagal jų skirtingas motyvacijos sritis - ta- yra: 1) kryptingumas; 2) stimuliacija; 3) hedonizmas; 4) siekimai/laimėjimai; 5) jėga/pranašumas; 6) saugumas; 7) patogumas; 8) tradicijos; 9) dvasingumas; 10) palankumas kitų atžvilgiu; 11) universalumas (Šukys, 2001).

Kaip pastebi T. H. McLaughlin (1997), žmogaus tobulėjimas sporte apima ugdymo vyksmą, kuris yra grindžiamas vertybėmis, nes bet kurioje ugdymo institucijoje, o tokia sportą taip pat turime laikyti, vykstantys vyksmai yra glaudžiai susiję su vertybėmis. Todėl vertybių klausimas yra itin aktualus vertinant sportinės veiklos įtaką sportininkų asmenybės formavimuisi, jų elgesiui bei ugdymo vyksmui

1.3.3. Asmenybės savęs vertinimas

Kaip matyti iš pateiktos medžiagos, asmenybės kryptingumą lemia ne tik jo motyvai, kaip kryptingumą lemiantys. Asmenybė pirmumą teikia tam tikroms vertybėms, kurios atspindi santykį su tikrove ir nukreipia link tikslo. Savęs kaip asmenybės suvokimas bei optimalus vertinimas, taip pat yra asmenybės kryptingumą lemiantis veiksnys. Ugdymo procese tai yra kertiniai dalykai.

Žymieji humanistinės psichologijos atstovai A. Maslow ir, ypač, K. Rogers, teigė, kad svarbiausias asmenybės požymis yra savasties, arba savojo Aš, samprata – visos mintys ir jausmai, kuriais atsakome į klausimą „Kas aš esu?“ (Myers, 2000). Ši samprata ypač svarbi kiekvienai asmenybei, ji lemia mūsų mintis, jausmus ir veiksmus, yra svarbiausioji asmenybės dalis (Markus ir Wurf, 1887, cit. pagal Myers, 2000).

Psichologijos žodyne (1993, p. 263) savęs vertinimas apibūdinamas kaip „individo savęs paties, savo galimybių, savybių ir vietos tarp kitų žmonių vertinimas“.

Aiškindami minčių, jausmų bei vaizdinių apie save niuansus tiek Lietuvos, tiek užsienio autoriai vartoja įvairias sąvokas. Savęs vertinimas apibūdinamas labai įvairiai: „Aš – koncepcija“, „Aš vaizdas“, „savęs priėmimas“, „savęs supratimas“, „savo vertės jausmas“, „tikėjimas savimi“, „pasitenkinimas savimi“, „žvilgsnis į save“, „savęs vertinimas“, „požiūris į save“, „savivaizdis“, „savimeilė“, „savigarba“, „savimonė“, „savivertė“ (Kon, 1978; Lipkina, 1976; Stolin, 1983; Jakobson, Moreva 1985, cit. pagal Zinko, 2006).

Savęs vertinimui nusakyti užsienio autorių vartojami terminai: self –love, self – respect, self – worth, self – acceptance, self – appraisal, sense of competence, self – evaluation ir kt. (Wells, Marwell, 1976; Coopersmith, 1967; Berns, 1986, cit. pagal Zinko, 2006). Savęs vertinimas aptariamas kaip individo vidinis savęs vaizdas, kur vienaip ar kitaip atskiros asmenybės savybės emociškai vertinamos bei lemia potencialias elgsenos reakcijas.

U.Džeimsas (1991, cit. pagal Zinko, 2006) yra tradiciškai laikomas pirmtaku analizuojant savęs vertinimo klausimą. Savęs vertinimas, autoriaus nuomone, yra emocinis darinys - savęs priėmimas, arba, atvirkščiai, nepriėmimas. Žmogus patenkintas savimi arba ne.

S.Koperšmitas (1967, cit. pagal Zinko, 2006) savęs vertinimą interpretuoja kaip individo santykį su savimi, kuris formuojasi laipsniškai ir įgyja priimtina charakterį bei pasireiškia priėmimo arba atmetimo forma, kurią nulemia individo įsitikinimas savo vertingumu, reikšmingumu.

Nuo savęs vertinimo priklauso žmogaus santykiai su aplinkiniais žmonėmis, jo savikritiškumas, reiklumas sau, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes. Savęs vertinimas turi įtakos žmogaus veiklos aktyvumui ir jo asmenybės raidai, glaudžiai susijęs su žmogaus pretenzijų lygiu, t.y. tikslų, kuriuos jis sau kelia, sudėtingumu. Suvokdami aplinkinį pasaulį, mes taip pat suvokiame ir patys save – siekiame paaiškinti savo veiksmus, poelgius ar savybes, džiaugiamės savo laimėjimais, išgyvename dėl nesėkmių ir t.t.

I. I.Česnakova (1977, cit. pagal Zinko, 2006) pastebi, kad savęs vertinimas yra ypatingas darinys, lemiantis savo galimybių vertinimą ir reguliuojantis elgesį įvairiose situacijose. Autorė pabrėžia emocinį bei socialinį savęs vertinimo aspektus bei nurodo, kad savęs vertinimo

struktūroje labai svarbus kognityvinis vertinimas, susijęs su asmenybės savybių analize, jų reikšmingumu siekiant sėkmės, visuomenės moraliniu vertinimu.

D. Beresnevičienė, I. Andziulytė (2004) akcentuoja, jog viena svarbiausių asmenybės vertybių yra pasitikėjimas savimi. Kiekvienas individas skiriasi vienas nuo kito savo savybėmis, jų visuma. Tos savybės jį apibūdina kaip nepakartojamą unikalią būtybę.

Asmenybės savęs vertinimas – tai sudėtingas psichinis darinys, susidedantis iš įvairių daugialypiais ryšiais susijusių komponentų. Vystantis asmenybei, kinta ir savęs vertinimo struktūra, atsiranda kokybiškai naujos savęs vertinimo formos. Tai nulemia įvairūs faktoriai: besiplečianti vaiko patirtis ir didėjančios jo galimybės, skirtinga pozicija, kurią vaikas užima tarpasmeninių santykių sistemoje, nauji aplinkinių reikalavimai bei lūkesčiai, tam tikros vaiko teisės ir pareigos ir t.t. (Valickas, 1991). Savęs vertinimas yra procesas, kurio metu žmogus analizuoja save, lygina savo ypatybes su tam tikrais etalonais ir tikrina sprendimų apie save tikslumą bei adekvatumą. Savosios vertės suvokimas yra nepaprastai svarbi asmenybės charakteristika.

Pasitikėjimas savimi gali tapti pastovia asmenybės savybe. Kai žmogus skatina save vertinti pagal realius gabumus, sugebėjimus ir pagal tai reikšti pretenzijas, yra puoselėjamas pasitikėjimas savimi (Psichologijos žodynas, 1993).

Savęs pažinimas ir teisingas galimybių įvertinimas sudaro prielaidas pasirinkti tinkamą veiklą ir panaudoti savo potencialias galias.

Labiausiai išanalizuotą galima laikyti P. Bernso (1986, cit. pagal Valickas, 1991) „Aš – koncepcijos“ schemą. Autorius nurodo kognityviojo ir afektyviojo komponentų glaudų ryšį asmenybės struktūroje, taip pat žinių apie save svarbą bei savijautą vertinant šias žinias. „Aš – koncepcija“ pagal Bernsą (1986, ten pat) – tai visuma individo įsivaizdavimų apie save, jų vertinimų sąsajos. Išskiriamos trys „Aš – koncepcijos“ sudedamosios dalys:

- 1) „Aš vaizdas“ – kognityvinis aspektas, t.y. žinios apie save visose gyvenimo srityse;
- 2) „Savęs vertinimas, savęs priėmimas“ – afektyvusis vertybinis aspektas, t.y. visuma vertybinių charakteristikų, informacijos apie save vertinimas, analizuojant savo asmenybės vertybinę struktūrą;
- 3) Elgsenos vertinimas – veiksmai, nulemti aš vaizdo bei savęs vertinimo ir ir realizuojami produktyvioje veikloje ir santykiuose su aplinkiniais.

G. Valickas (1991) pateikia savą interpretaciją. Autoriaus teigimu, asmenybės savęs vertinimo formavimąsi bei jo kitimą lemia trys mechanizmai:

- savo elgsenos palyginimas įvairiose situacijose, savo veiklos rezultatų stebėjimas bei analizė;

- socialinis palyginimas – asmenybė nuolat lygina savo ir kitų poelgius ir veiksmus bei vertina save pagal jų panašumus bei skirtumus;
- aplinkinių vertinimas – asmenybė tarsi „susiurbia“ kitų, ypač reikšmingų žmonių vertinimus ir jais vadovaujasi, vertindama save.

A. I. Ilipkinos (1976), K. A. Abulhanovos – Slavskos (1991), L. I. Božovič (1995) darbuose konstatuojama, kad savęs vertinimo pagrindas yra asmenybės giliai priimtose vertybės. Tai, kokias vertybes priima individas, formuoja ne tik savęs vertinimą, bet ir jo savybes (cit. pagal Zinko, 2006).

R. Bieliauskaitė (1993) teigia, kad savęs vertinimas yra susijęs su žmogaus siekiais. Norint gyvenime ko nors pasiekti, reikia tikėti, kad gali tai padaryti. Jeigu žmogus nepasitiki savimi, tai netgi gabumai ir sugebėjimai gali nepadėti.

E. V. Zinko (2006) mokslinėje studijoje taip pat analizuojamas savęs vertinimo fenomenas. Analizuojamas savęs vertinimo, asmenybės ypatumų ir pasiekimų motyvacijos santykis. Nustatyta, kad harmoningas santykis tarp savęs vertinimo bei pasiekimų motyvacijos formuoja harmoningą asmenybę. Priešinga situacija lemia vidinį diskomfortą, sukiantį padidintą nerimastingumą, agresyvumą ir kt..

Savosios vertės lygis reguliuoja mūsų elgesį įvairiausiose gyvenimo srityse, stipriai veikia mūsų tarpasmeninius santykius, veiklos tikslų ir krypčių pasirinkimą bei jos efektyvumą, apsisprendimą krizinėse situacijose ir t.t.. Nuo bendro asmenybės požiūrio į save labai priklauso sėkminga jos raida (Žemaitienė ir Zaborskis, 1996; Kardelis ir Marčiulaitytė, 1997; Elling et al., 2001, cit. pagal Batutis, 2003).

Doroviniu požiūriu teisingas savęs vertinimas įmanomas tik tuomet, kai žmogus neiškelia savęs virš kitų, nepervertina savo nuopelnų ar teigiamų savybių arba atvirkiškai – perdėtai nežemina savęs, nemenkina savo laimėjimų ir nuopelnų. Pasiekti „subalansuotą“ savęs vertinimą nelengva. Adekvatus savęs vertinimas ne tik padeda asmenybei augti ir tobulėti. Be jo neįmanoma sukurti darnaus bendravimo su kitais žmonėmis ir pasiekti savo paties dvasios harmonijos. Tik adekvatus savęs vertinimas yra pagrindinė asmenybės saviugdos ir savikūros prielaida (Dildienė 1995). Norint išlaikyti teigiamą požiūrį į save, reikėtų suderinti savo siekius su galimybėmis – sumažinti aspiracijas iki galimybių lygio. Šiuo atveju pirmiausia būtina gerai išsiaiškinti, pažinti savo jėgas. Geras savo sugebėjimų pažinimas reikalingas ir tam, kad nenuvertintume savo galimybių, keltume jas atitinkančius tikslus. To nepadarydami apribotume savęs realizavimą ir savo asmenybės augimą.

Savęs vertinimo kraštutinumai yra savęs pervertinimas bei nuvertinimas. Jeigu pirmuoju atveju žmogus galvoja apie save daug geriau, negu iš tikrųjų yra, nemato savo silpnybių ir trūkumų, daro sau nuolaidas, tai antruoju atveju, priešingai, asmuo mano apie save prasčiau negu

koks jis yra iš tikrųjų, yra pernelyg savikritiškas ir reiklus sau, niekuomet nepatenkintas savo darbais ir poelgiais (Žemaitis, 1995). Save nuvertinantys mokiniai jaučiasi nesaugūs, nepasitikintys, jie neturi motyvacijos veikti, yra pasyvūs, iš anksto orientuoti į nesėkmę. Žemas savęs vertinimas sąlygoja ne tik nesėkmės mokantis. Motyvacijos stoka, nepasitikėjimas, nusivylimas ima reikštis ir kitose gyvenimo srityse, skatinti naujas nesėkmes. Tuo tarpu per aukštas savęs vertinimas neugdo savikritiškumo ir reiklumo sau. Save pervertinantis mokinys pernelyg patenkintas savimi, neturi akstino tobulėti. Nesusifformavusi mokinio saviugda neigiamai paveikia ir mokinio asmenybės plėtrą - bręstanti jo asmenybė sustingsta, nuskursta (Dildienė 1995). Anot G. Valicko (1991), savęs vertinimo kraštutinybės sudaro sąlygas apriboti asmenybės aktyvumą arba suteikti jam nepageidaujamą kryptingumą.

Asmenybės visapusiškumas, susijęs su aukštu savęs vertinimu lemia, efektyvų socialinį funkcionavimą. Žemas savęs vertinimas nusakomas savęs nepriimimu, neigimu, neigiamu požiūriu į savo asmenybę. S. Dandeneau ir M. Boldvinas (2004, cit. pagal Malinauskas, 2003) nurodo, kad po nesėkmės žmonės linkę žemai save vertinti, akcentuojasi į nesėkmes, neigiamas pasekmes, kaltina save ir daro kardinalias išvadas apie savo galimybes, tuo tarpu aukštai save vertinantys žmonės linkę nesėkmių priežasčių ieškoti išorėje, aplinkybėse. Šie skirtumai, autorių nuomone, padeda paaiškinti, kodėl žemas savęs vertinimas susijęs su neigiamomis emocijomis, nerimastingumu, depresija ir negebėjimu adaptuotis, kai tuo tarpu aukštas savęs vertinimas – su dideliu pasitikėjimu, sėkmės laukimu, optimizmu ir žemu nerimastingumu.

Sportininko pasitikėjimas savimi

Pasitikėjimas savimi yra asmenybės savęs vertinimo išraiška, o tikrasis pasitikėjimas savimi yra tikėjimas savo gebėjimu tapti kompetentingam. Tikras (optimalus) pasitikėjimas savimi – tai realistiški sportininko lūkesčiai, susiję su sėkme. Tai ne didžiavimasis tuo, ką yra nuveikę, bet jų apsvarstytas sprendimas, ką pajėgs padaryti (Martens, 1999).

R. Malinauskas (2003) pabrėžia, kad pasitikėjimas savimi sporte yra gyvybiškai būtinas norint pasiekti pergalę. Visa sportinė veikla tarsi persmelkta pasitikėjimu savimi.

Kai sportininkai turi optimalų pasitikėjimo savimi kiekį, tai jie yra tiesiog pasitikintys savimi. Optimaliu pasitikėjimu savimi pasižymintys sportininkai numato sau realistinius tikslus, pagrįstus turimais gebėjimais. Pasak R. Martens (1999), ypač svarbu, kad lygiagrečiai didėtų tiek pasitikėjimas, tiek kompetencija (fizinis parengtumas bei konkrečios sporto šakos žinios).

Pasitikėjimas savimi yra žmogaus savivertės išraiška. Tikrasis pasitikėjimas yra tikėjimas, kad gali sėkmingai panaudoti turimus įgūdžius. Svarbu tai, kad galima jausti pasitikėjimą, kai yra sėkmingai atlikta užduotis, kurios buvo imtasi: sportinis pasitikėjimas-tikėjimas arba tam tikras tikrumas savo gebėjimu siekti sėkmės. Žmonės, pasižymintys geriausiu pasitikėjimu, užsibrėžia realistiškus, savo gebėjimais paremtus tikslus

Savęs vertinimas susijęs su vidiniu savo kompetencijos ir savo, kaip žmogaus, vertės suvokimu. Per dažnai sporto pasaulyje asmenybė savo vertę grindžia laimėjimais ar pralaimėjimais varžybose, didina ją mažindama kieno nors kito vertę, parodydama, kad ji stipresnė. Tačiau tikroji vertė negali būti konkuruojanti arba su kuo nors lyginama. Savigarba pasiekama ne sutriuškinant kitus, bet gyvenant savo lygyje. Nuo to, kokie sportininko santykiai su savimi, priklauso, kaip jis bendrauja su komandos draugais ir kitais sportininkais.

Sportininko nepasitikėjimas savimi

Pasitikėjimo stoka gali reikštis įvairiomis baimėmis. Jei sportininkas nepasitiki savimi, tai jis tampa neigiamos spiralės auka: *neigiamas lūkestis – nesėkmė - ne–asitikėjimas savimi - neigiamas lūkestis – nesėkmė - ne–asitikėjimas savimi* (Malinauskas, 2003).

Per mažai pasitikėjimo turintys sportininkai vadinami nepasitikinčiais savimi. Nepasitikinčių savimi sportininkų abejonės ir neigiami lūkesčiai blogina jų rezultatus, kyla nerimas, prarandama koncentracija, atsiranda netikrumas dėl tikslo (cit. pagal Malinauskas, 2003).

D. Gaileinė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė (1996) teigia, jog nepasitikintis savimi reiškia, kad pasitikėjimo trūksta. Abejonės savimi nepastebimai užgožia asmenybės augimą ir džiaugsmą veikti. Nepasitikintys savimi žmonės kenčia nuo nesėkmės baimės ir daugybės abejonių, kurių derinys sukuria neigiamas išsipildančias pranašystes.

Per didelis sportininko pasitikėjimas savimi

Per didelis pasitikėjimas savimi yra apgaulė. Sportininkai negali būti per daug pasitikintys savimi, jei pasitikėjimas tvirtai remiasi jų gebėjimais. Pagal R. Martens (1999), kai kalbama apie ką nors per daug pasitikintį savimi, iš tikro turimas omenyje netikras pasitikėjimas, tas pasitikėjimas yra didesnis, negu jam reikalinga kompetencija.

Pasitikintys savimi sportininkai skiriasi nuo per daug pasitikinčių tuo, kad jų pasitikėjimas grindžiamas savo gebėjimų žinojimu ir įvertinimu (Kasiulis, Čižauskas, 1997, cit. pagal Malinauskas, 2003).

R. Martens (1999 teigimu), per daug pasitikintys sportininkai iškreipia realybę painiodami tai, kas realiai yra, su tuo, kaip jie norėtų, kad būtų, arba kaip turėtų būti.

Šiandien mokslo darbuose galima rasti naujų, tvirtai įrodytų psichologijos išvadų, susijusių su savęs vertinimu. Tai šališkas palankumas sau – parengtis suvokti save palankiai (Brown, 1991; Headey ir Wearing, 1998; Myers, 1990). Pavyzdžiui, sportininkai pergales linkę aiškinti savo pačių šaunumu, o pralaimėjimus – nelemtomis klaidomis. Taigi, teigiamas savęs vertinimas padeda žmogui prisitaikyti. Naudingos yra net mūsų teigiamos iliuzijos. Jos palaiko mūsų pasitikėjimą savimi, leidžia gerai jaustis (cit. pagal Myers, 2000).

Tuo tarpu, visiškai ne nauja, jog savęs vertinimas formuojasi girdint ir suvokiant kitų žmonių vertinimus (ypač tai aktualu ugdyme). O. Batutis (2003) savo tyrimu nustatė, kad pedagogo darbo stilius daro įtaką ugdytinių savigarbai. Augant, tiesioginė savęs vertinimo sąsaja su suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) vertinimu, perauga į tiesioginę sąsają su draugų, bendraamžių vertinimu (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996).

I. Tilindienė (2000) tyrė kaip sportinė veikla lemia moksleivių santykio su savimi formavimąsi. Autorės tyrimo išvados teigia, kad sportinė veikla skatina teigiamą požiūrį į save, jei patenkinamos tokios sąlygos: a) ryškūs sportinės veiklos rezultatai; b) aukštas socialinis sporto šakos statusas; c) treneris derina pedagoginį reiklumą su teigiama pedagoginių santykių atmosfera; d) treneris operatyviai ir pagrįstai vertina sportininkų rezultatus; e) treniruotėje sporto pedagogas kuria motyvacinį klimatą.

Nemažai mokslininkų (Tilindienė, 2000; Batutis, 2003; Šukys, 2001; Sidorovas, 2007 bei kt.) yra nustatę, kad ugdymas per sportinę veiklą, nepriklausomai nuo jos tikslų, daro teigiamą įtaką individo savivertės pokyčiams. Taip pat nustatyta, kad sportuojantiems moksleiviams būdinga didesnė savigarba (Kamal et al., 1995; Machoney, 1995; Torrez, Fernandez, 1995; Weiberg, Gould, 1995; Šukys, 2000; Raudsepp et al., 2002, cit. pagal Batutis, 2003).

Apibendrinant šios dalies pagrindinius teiginius apie asmenybės savęs vertinimą, galima teigti, kad optimaliam asmenybės funkcionavimui bei jos ugdymui(si), reikalingas optimalus savęs vertinimas. Per didelis ar per mažas pasitikėjimas savimi nėra teigiamas reiškinys. Jis, anot R. Želvio (1995), lemia nesėkmes, komplikuoja žmonių bendravimą.

Taigi, nuolatinio ugdymo(si) per sportinę veiklą tikslas yra siekti organizuoti ugdymo procesą taip, kad būtų sudarytos visos sąlygos asmenybės optimaliam savęs vertinimui formuotis.

1.3.4. Asmenybės savęs vertinimas ir mokymosi efektyvumas

Kaip žinome, šiandien ugdymui visuomenė kelia naujus, su pasikeitusiomis ekonominėmis bei socialinėmis sąlygomis besisiejiančius uždavinius. Moksleiviai šiandien taip pat kelia sau nelengvą uždavinį – kaip kuo tiesiau pasiekti savus tikslus. O tiesiausias kelias saviems tikslams pasiekti – mokymosi efektyvumas.

Kaip pastebi S. Šukys (2002), įdomu analizuoti sporto mokykloje vaidmenį bei sportavimo įtaką mokymuisi. Autoriaus teigimu, negalima tvirtinti, kad mokytojai nepalankiai vertina moksleivių dalyvavimą sportinėje veikloje. Žinoma, sportavimas atsiliepia sportuojančių mokinių požiūriui į mokyklą bei mokymosi rezultatams. Literatūroje nėra vienodos nuomonės

šiuo klausimu. Dalis autorių pripažįsta, kad sportinė veikla daro teigiamą įtaką mokymuisi (Danish ir kt., 1993; Spreitzer, 1994). Kiti tyrėjai neužfiksavo jokios įtakos. Pavyzdžiui, A.Baxteris (1995), įvertinęs sportuojančių moksleivių intelektualinius gebėjimus, nerado jokių skirtumų tarp sportuojančių ir nespportuojančių paauglių.

Čia svarbus motyvacijos ypatumas, kad ji tiesiogiai įtakoja rezultatą. Motyvacija kaip priemonė yra vienas iš mokymosi rezultatus lemiančių veiksnių. H.J. Walberg (1986, cit. pagal N.L. Gage, D.C. Berliner, 1994) patvirtina koreliacijas tarp motyvacijos ir mokslo pažangumo – kuo aukštesnis pažangumas bei kuo stipresnė motyvacija, tuo labiau jie koreliuoja.

S. Laskienės (2003) teigimu, pedagogai dažniausiai tikisi iš sporto pozityvaus poveikio asmenybės struktūrai. Šiuo atveju galima numanyti, jog autorė pozityvų poveikį supranta kaip asmenybės tobulėjimą tiek emociniu, tiek pažintiniu aspektais.

Įdomios W.Schaferio ir J.Armerio (1972, cit. pagal Laskienė, 2003) paminėtos aštuonios priežastys, dėl kurių sportininkai linkę būti geresni moksleiviai:

- a) mokytojai vertina atlaidžiau, ne taip griežtai;
- b) vertybės, įgytos sportinėje veikloje perkeliamos į klasę
- c) geresnė fizinė būklė gerina protinį darbą
- d) sportininkai mokosi daugiau negu nespportuojantys moksleiviai siekdami neatsilikti;
- e) sportininkai kur kas efektyviau ir veiksmingiau išnaudoja ribotą mokymosi laiką;
- f) jeigu sportininkas nori gauti tam tikrą stipendiją, jam reikia gerų mokomųjų dalykų įvertinimų;
- g) sportininkai gauna bendraamžių, trenerių ir mokytojų papildomų patarimų, konsultacijų;
- h) įgytas sportinėje veikloje prestižas didina pasitikėjimą savimi, o tai skatina siekti aukštesnių tikslų kitose srityse.

Žinoma, sportavimas ne visais atvejais turi tik teigiamą įtaką. Neretai aktyviai sportuojantys moksleiviai praleidžia daug pamokų, nespėja išmokti visos reikiamos medžiagos, tinkamai pasiruošti pamokoms ir pan.. Neatmetama ir mokytojo išankstinio nusiteikimo galimybė sportuojančių moksleivių atžvilgiu. Atlikti tyrimai parodė, kad mokytojo išankstinis nusiteikimas vertinant mokinių gebėjimus, turėjo lemiamą reikšmę jų įvertinimui. Pasikeitęs mokytojų požiūris lėmė didelę mokinių pažangą. Taigi, mokytojo tikėjimas mokinių sugebėjimais turi didelę reikšmę (D.Gailienė, L.Bulotaitė, N.Sturlienė, 1996). Sportuojantiems moksleiviams ypatingai svarbu, kad mokytojai tikėtų jų gebėjimais, jų sėkme.

K. R. Sidorovas (2007) pateikia savęs vertinimo ir pasiekimų motyvacijos reikšmę mokymosi efektyvumui vyresnėse klasėse. Tarp efektyvaus mokymosi bei pasiekimų motyvacijos parametrų pastebimas glaudus ryšys. Pasiekimų motyvacijos parametrai yra mokinių

motyvuojantys resursai. Būtent todėl aukštesni pasiekimai, aukštesnis savęs vertinimas lemia geresnius mokymosi rezultatus, lyginant su priešinga situacija. Anot autoriaus, A. Bandura savoje socialinėje – kognityvinėje teorijoje įveda ir aiškina sąvoką „efektyvi asmenybė“, kuri atspindi savigarbos jausmą, savęs vertinimą bei kompetentingumą sprendžiant gyvenimiškas problemas. Žmonės, pasižymintys aukštu asmenybės efektyvumu, dažniau sulaukia sėkmės, mokantis gauna geresnius įvertinimus, kelia sau reikšmingesnius tikslus, pasižymi geresne fizine bei emocine sveikata. Tyrimais nustatyta, kad nepasitenkinimas savo produktyvumu, silpna motyvacija, netinkamas elgesys mokykloje nulemtas žemos savivertės bei neigiamo požiūrio į save. Yra duomenų, kad asmenys su žema saviverte, lyginant su asmenimis pasižyminčiais aukšta saviverte, prasčiau atlieka intelektualias užduotis (netgi esant vienodam intelekto lygiui).

E. L. Nosenko (1998, cit. pagal Sidorovas, 2007) pateikia duomenis apie savęs vertinimo įtaką paauglio intelektinei veiklai. Autorius pateikia gautus statistiškai patikimus kokybinius skirtumus paauglių pasižyminčių žema ir aukšta saviverte, atsiskleidžiančius mėgstamoje veikloje. Užduoties atlikimo kokybė paauglių su žema saviverte prastesnė, negu paauglių su aukšta saviverte ir užduotis atliekama per ilgesnį laiko tarpą. Tokios situacijos mediatorius – emocinė įtampa, kurią sukelia savivertės ypatumai.

Kaip pastebi S. Šukys (2002), pati sportinė veikla gali tarnauti kaip harmoningos asmenybės ugdymo veiksnys. Be to, su ugdymu sportinė veikla gali būti siejama ir kitais būdais, pvz., mokyklose pripažįstami ir garbinami ne tik moksle, bet ir sportinėje veikloje daug pasiekę moksleiviai. Tokiu būdu būtų galima įtakoti ne tik aukštesnį savivertės lygį, platesnius vertybinius siekius, bet ir stiprinti asmenybės kryptingumą, motyvaciją ugdytis per mėstamą veiklą.

1.4. Teigiami asmenybės ugdymo(si) sportinėje veikloje aspektai

D. Mickevičienės, K. Motiejūnienės bei A. Skurvydo (2006) teigimu, tyrimai rodo, kad dauguma Lietuvos moksleivių nėra pakankamai fiziškai aktyvūs, t.y. savo ugdymosi mokykloje ar už mokyklos ribų, nesieja su šia veikla. Nepakankamas fizinis aktyvumas neigiamai veikia jų augimą ir brendimą. Mokslininkai, tyrę Lietuvos vaikų fizinį aktyvumą, išvelgia jo ryškias mažėjimo tendencijas. Tyrimų duomenimis, daugiau nei 20 proc. Lietuvos berniukų ir daugiau nei 40 proc. Lietuvos mergaičių yra nepakankamai fiziškai aktyvūs, be to, šis procentas kasmet vis didėja. Medicinos ir visuomenės sveikatos specialistams šis reiškinys kelia didelį rūpestį, todėl jie ragina aiškinti vaikams fizinio aktyvumo svarbą sveikatai ir skatinti juos būti kuo aktyvesnius. Pasaulio sveikatos organizacija 2002 m. kasmetiniame pranešime kalba apie fizinį aktyvumą, kaip jį didinti - mokykloje, namie, laisvalaikiu. To priežastis, visame pasaulyje fizinis

aktyvumas mažėja (ypatingai nuo paauglystės). Šiuos faktus galima vertinti kaip dėsnigus – tokią situaciją, kaip jau minėta, lemia besikeičiančios ekonominės bei socialinės sąlygos, didėjanti mokslo pažangos būtinybė, jaunimą užvaldančios tobuliausios technologijos ir pan.

Ypač fiziškai neaktyvios yra mergaitės. Be lyties skirtumų, įdomūs ir amžiaus ypatumai, lemiantys fizinį aktyvumą (Sobkinas, Abrosimova, Adamčuk ir Baranova, 2005). Tyrimų duomenys atskleidžia, jog nuo aštuntų iki dvylikų klasių palaipsniui mažėja besimokančiųjų skaičius, kurie reguliariai sportuoja - yra nuolatinio ugdymo(si) dalyviai. Tokius pasikeitimus įtakoja tai, kad baigiant mokyklą paaugliams aktualus tampa profesinio apsisprendimo klausimas. Taip pat svarbu pastebėti, kad reguliariai sportuojančiųjų skaičiaus baigiant mokyklą mažėja. Tik penktadalis mokinių jau turi nusistovėjusią savitą laisvalaikio struktūrą, kur reguliarus sportas užima svarbią vietą. V.S.Sobkinas, Z.B.Abrosimova, D.V.Adamčuk ir Baranova (2005) analizuoja elgsenos stilių, amžiaus bei lyčių ypatumus, lemiančius jų požiūrį į sportą. Ypatingas dėmesys skiriamas motyvų, lemiančių domėjimąsi sportu paauglių subkultūroje, analizei, o taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kodėl paaugliai nesidomi sportu. Reikia pabrėžti tai, kad sportą skirtingai vertina vaikinai ir merginos. Pastebima, kad merginos dažniau renkasi bendravimą su draugais, kultūrinę veiklą (koncertų, muziejų, teatro lankymą), o vaikinai – „bendravimą“ su kompiuteriu bei sporto užsiėmimus.

Žinant kokią reikšmę sportinė veikla, kaip ugdymo(si) dalis, turi asmenybės savivertei, vertybinių nuostatų formavimuisi bei motyvacijai, natūraliai kyla klausimai - ko trūksta moksleiviams, kad jie norėtų sportuoti, kad juos domintų aktyvi veikla?

Anot S. Šukio (2002 b), moksleiviams labiausiai reikia:

- informacijos – apie fizinį aktyvumą, apie sveikatą;
- paskatinimo – didinti kasdienį fizinį aktyvumą, išbandyti naujas, įdomias fizinio aktyvumo formas, atrasti tai, kas labiausiai patinka ir yra priimtina.

Įvairiapusė pagalba vaikams ir paaugliams didinant jų kasdienį ugdymąsi per fizinį aktyvumą, padės jiems susikurti sveiko gyvenimo modelį. Ilgametė pedagoginė patirtis ir moksliniai tyrimai parodė, kad fizinis aktyvumas yra naudingas visų žmonių – įvairių lyčių (vyrų, moterų, vaikų), įvairaus amžiaus ir sveikatos būklės, įskaitant ir neįgalius žmones – fizinei, socialinei ir psichologinei sveikatai tausoti ir stiprinti. Pasaulio sveikatos organizacija taip pat pabrėžia teigiamą fizinio aktyvumo poveikį gerinant mitybos įpročius, mažinant tabako, alkoholio, narkotikų vartojimą, smurtą, didinant funkcinis gebėjimus, skatinant bendravimą ir socialinę integraciją (Šukys, 2002 b).

Kaip matyti, tai atspindi mūsų analizuojamą nuolatinio mokymo(si) arba tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo(si) koncepciją.

Kodėl yra svarbus pakankamas fizinis aktyvumas?

Pakankamo ugdymo per fizinę veiklą privalumai: stiprina sveikatą, yra puiki ligų profilaktika, mažina nutukimą, stresą, depresiją (didina atsparumą stresui), malšina norą rūkyti, reguliuoja mitybą, didina organizmo prisitaikymą prie nepageidaujamų aplinkos veiksnių, garantuoja tinkamą organizmo augimą, gerina fizinį bei protinį darbingumą, teikia gyvenimo džiaugsmą, gerina nuotaiką ir išvaizdą, skatina pasitikėjimą savimi (Šukys, 2002 b).

Anot S. Šukio (2002 b), aktyvi fizinė veikla yra palanki moksleivių socialinei integracijai ir savigarbai, t.y. fiziškai aktyvesni moksleiviai, palyginti su nepakankamai fiziškai aktyviais, pasižymi aukštesniais socialinės integracijos ir savigarbos rodikliais.

Kaip paskatinti mokinius būti fiziškai aktyvesnius t.y. siekti ugdymosi per sportinę veiklą:

Norint papildyti vaikų žinias apie fizinį aktyvumą ir paskatinti juos kuo daugiau judėti, reikia pasitelkti į pagalbą kuo įvairesnes mokymo formas.

Norą būti fiziškai aktyvesniems slopina: 1) nežinojimas: fizinio aktyvumo naudos, tinkamų ir sveikatai naudingų fizinio aktyvumo dozių; 2) senėjimas, rūkymas, antsvoris, paauglystė – mergaitėms; 3) priešinimasis kaitai: „sunku pradėti“.

Norą būti fiziškai aktyvesniems skatina: 1) noras: atrodyti gražiau, jaustis geriau, įdomiai praleisti laisvalaikį, stiprinti sveikatą; 2) šeimos ir visuomenės tradicijos, kultūra (Šukys, 2002 b); 3) pedagogo darbo stilius (Šukys, 2002 b; Batutis, 2003).

Kaip pastebi bei apibendrina S. Šukys (2002 b), akivaizdūs *teigiami ugdymo(si) per sportinę veiklą, aspektai:*

- fizinių gebėjimų ugdymas;
- sportuojant patiriamas malonumas;
- sportuojant galima sulaukti pripažinimo ir garbės;
- sportinė veikla – tai tokia aplinka, kurioje norėdamas pasiekti sėkmės, sportininkas turi išsiugdyti tam tikras savybes, charakterį;
- sportinė veikla gali padėti atsispirti žalingai bendraamžių įtakai;
- sportinė veikla gali skatinti bendradarbiavimą su bendraamžiais;
- sportinė veikla gali tarnauti kaip priemonė rengiant vaikus visuomeniniam suaugusiųjų gyvenimui;
- sportinė veikla gali teigiamai veikti sportininko vertybių sistemą. Labai svarbi ugdymo požiūriu yra prielaida, kad vertybės, kurios yra įgyjamos ir išmokstamos sportuojant, gali būti perkeliamos į kitas gyvenimo sferas ir kartu padėti tobulinti individą bei visuomenę;
- sportinė veikloje galima skatinti / ugdyti kūrybiškumą;
- sportinė veikla gali skatinti estetinius išgyvenimus bei ugdyti estetinius gebėjimus;

- sportinė veikla gali teigiamai veikti sportuojančių asmenų savigarbą. Egzistuoja teigiamas ryšys tarp sportavimo ir savigarbos bei pasitikėjimo savimi formavimosi. Tokį ryšį atskleidė mokslininkai nustatę, jog sportininkams būdinga aukštesnė savigarba, jie yra labiau savimi pasitikintys ir labiau teigiamai save vertina (Kamal ir kt., 1995; March ir kt., 1995; Stambulova, 1999, cit. pagal Šukys, 2002 b).

Edukologijos atstovo požiūriu, sporte, kaip ir kitose su asmenybės nuolatiniu ugdymu(si) susijusiose veiklos srityse, egzistuoja tam tikri santykiai tarp žmonių. Sporto pratybose ir varžybose (specifiniame ugdymo procese), vyksta intensyvus bendravimas tarp sportininkų ir trenerio, tarp sportininko ir žiūrovų ir pan. Tokia veikla yra pagrindinis savimonės, savižinos šaltinis (Stalin, 1983; Bludov ir Plachienko, 1987; Kniazeva, 1990, cit. pagal Batutis, 2003). Taigi, sportinė veikla yra palanki ir moksleivių socializacijai, ir teigiamai veikia jų savigarbą, kartu skatina integraciją į visuomenės vyksmus bei gerina psichosocialinę sveikatą (Batutis, 2003).

Šiandien negalime nepritari visių žymių Lietuvos edukologų nuostatoms, tačiau ir „eilinio - ne-ilinio“ pedagogo ugdytojo J.Varkulevičiaus (2009) pozicijai, kuris kaip ugdytojas praktikas (kūno kultūros mokytojas ekspertas bei mokyklos direktorius) akcentuoja: jaunimo fiziniam ugdymui turi būti skiriama daug dėmesio. Ilgametė trenerių, mokytojų patirtis rodo, kad per sportą, kaip ugdymo priemonę, galima pasiekti aukštų ugdymo rezultatų, nes sportą jaunimas mėgsta ir juo domisi. Švietimas per sportą yra priimtinas būdas jaunimui ugdytis pagarbą, toleranciją ir kitas bendražmogiškas vertybes. Todėl šiai ugdymo formai turi būti sudarytos sistemingo integravimosi į formaliojo bei neformaliojo – nuolatinio mokymo(si) ugdymo turinį sąlygos.

Šias mintis bei idėjas puikiai patvirtina D. Beresnevičienės (1995) nuolatinio mokymosi koncepcija ir permanentinio ugdymo teorija (Jovaiša, 2001) – akcentuojanti asmenybės ugdymą (si) ne tik mokykloje (formalusis), bet ir už mokyklos ribų (neformalusis ugdymas). Akivaizdu, jog nuolatinis mokymasis, ugdymas (ugdymasis) yra ne tik šiandienos, bet ir ateities koncepcija, idealiai papildanti humanistinės filosofijos bei psichologijos nuostatas.

2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODAI

Tyrimo idėjos rėmėsi šiomis metodologinėmis nuostatomis:

5. Humanistinės psichologijos (Maslow, 1970, 1971; Rodgers, 1983, 1986, cit. pagal Beresnevičienė, 1995) nuostatomis, kaip šiandieninės švietimo reformos metodologijos esmės nuostatomis, kuriomis pagrįstas ir fizinis ugdymas – asmenybė tobulėja ir siekia saviaktualizacijos plėtojantis ir kintant jos poreikiams, motyvacijai ir savivaizdžiui. „Visiškai funkcionuojančio žmogaus“ tapsmas - tai individo įgimtų gebėjimų ugdymas ir saviraiška.
6. Permanentinio ugdymo teorija (Jovaiša, 2001), besiremianti nuostata, kad ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią. Neįmanoma žmogaus parengti visam gyvenimui dar mokykloje, jį reikia ugdyti nuolat, atsižvelgiant į pasikeitusias objektyvias ir subjektyvias gyvenimo sąlygas. Tai gali padaryti edukologija, nuolat teikdama naujos informacijos apie ugdytinius.
7. Nuolatinio mokymosi koncepcija (Beresnevičienė, 1995), teigianti, jog švietimas, būdamas susijęs su augimu, yra visą gyvenimą trunkantis procesas, nes žmonės geba „augti“ visą gyvenimą - tai apima visą žmogaus patyrimą ir mokykloje, ir už jos ribų. Kiekvienas asmuo ieško specifinių galimybių nuolat tikslingai ir nuosekliai mokytis bei ugdytis.

Tyrimo metodai:

Tyrimo metodika: sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybinių nuostatų, motyvų bei mokymosi pasiekimų tyrimui buvo taikomas modifikuotas D. Beresnevičienės (1995) metodas. Anketos pavyzdys pateikiamas 1 priede. Anketoje pateikiami klausimai nustatyti ne tik moksleivių savivertei, vertybėms, motyvams bei mokymosi pasiekimams. Tyrimui nepanaudoti duomenys apie moksleivių savijautą, būsimus mokymosi bei profesinius pasirinkimus, šeimyninę padėtį, tėvų profesinius pasiekimus bei moksleivių sportinius pasiekimus. Mūsų tyrime analizuojami bei aptariami anketos klausimai pažymėti paryškintu šriftu.

Savęs vertinimo skalės sudarytos semantinio diferencialo principu (savęs vertinimo balas skaičiuojamas nuo -3 iki +3). Savęs vertinimas aptariamas pagal balus : -3,-2 – vertinama kaip žemas savęs vertinimas, -1 iki +1 – vidutinis savęs vertinimas, +2,+3 – aukštas savęs vertinimas.

Moksleivių mokymosi pasiekimams analizuoti buvo išskirtos trys grupės pagal pažangumo rodiklius: I gr. –žemo pažangumo (1-6 balai); II gr. – vidutinio pažangumo (7-8 balai); IIIgr. –aukšto pažangumo (9-10 balų). Duomenų analizei atlikti buvo apskaičiuoti

bendųjų mokymosi pasiekimų vidurkiai. Vidurkiui paskaičiuoti, moksleivių buvo prašoma pusmečio ar trimestro įvertinimų iš penkių dalykų – matematikos, lietuvių kalbos, užsienio kalbos, dailės (ar kito pasirinkamo dalyko) bei kūno kultūros (žr. 2 priedas).

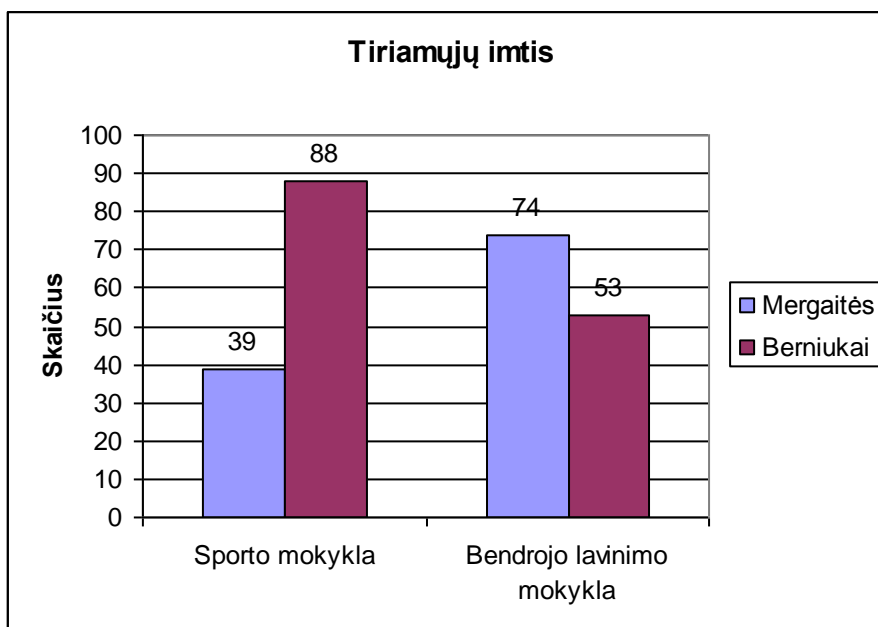
Rezultatų apdorojimui buvo naudojamas programinis statistinių duomenų paketas SPSS 11.0 for Windows. Vidurkių palyginimui buvo naudojamas Stjudento t- dviejų nepriklausomų imčių vidurkių palyginimo kriterijus. Statistiniams ryšiams nustatyti naudotas Pearson tiesinės koreliacijos koeficientas.

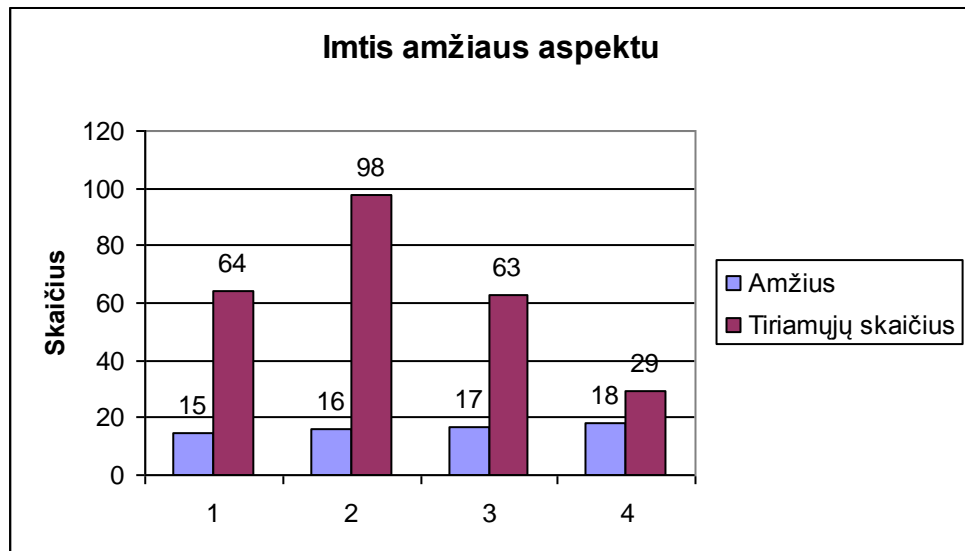
Pasirinktas statistinio reikšmingumo lygmuo $p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$ (tekste pažymėti paryškintu šriftu). Rezultatai $p > 0,05$ buvo įvardijami kaip galima tendencija (tekste pažymėti paryškintu pasviru šriftu).

Tyrimas (anketinė apklausa) buvo atliekama klasėje pamokų metų tiek sporto mokykloje, tiek bendrojo lavinimo mokykloje, taip pat sportuojantys moksleiviai buvo apklausiami sporto mokyklose prieš treniruotes. Prieš apklausą tyrimo tikslas, hipotezė bei uždaviniai aptarti su mokyklų vadovais. Gavus mokyklos vadovų leidimą, mokinių apklausa klasėse suderinta su mokytojais. Prieš pradėdant apklausą, tiriamieji buvo supažindinti su šio tyrimo tikslu, trumpai nusakyta hipotezė. Kiekvienam tiriamajam buvo pateikta anketa, paaiškinamos atsakymų taisyklės. Apklausa truko apie 30 minučių.

Tiriamieji

Tyrime dalyvavo 254 moksleiviai - 70–Šiaulių Vijolių vidurinės mokyklos (sporto klasių), 41 Šiaulių Lengvosios atletikos sporto mokyklos bei 16 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos sportininkai (lankantys lengvosios atletikos bei imtynių treniruotes 48 Šiaulių S. Daukanto vidurinės mokyklos bei 79 Radviliškio Lizdeikos gimnazijos moksleiviai (remiantis rekomendacijomis magistro darbui: apie 200 – 300 respondentų). Visi tiriamieji sudaro dvi grupes – sportuojantys (127) ir nesportuojantys (127) moksleiviai (mergaitės ir berniukai). Pagal amžiaus kriterijų – 15 – 18 metų moksleiviai (žr. 1 ir 2 pav.)

1 ir 2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas

Tiriamųjų pasirinkimo būdas – atsitiktinis. Tyrimui pasirinktos atsitiktinės moksleivių klasės bei atsitiktinių sporto grupių moksleiviai. Amžiaus grupės pasirinkimą lėmė amžiaus tarpsnio ypatingumas – šiame amžiaus tarpsnyje mūsų tirti aspektai įgyja ypatingą reikšmingumą – svarbiausias uždavinys yra savo tapatumo kūrimas. Paauglystės laikotarpiu sprendžiama tapatumo krizė. Paaugliai ieško savo pozicijos gyvenime, nori suvokti save bei siekia išreikšti save jiems reikšmingoje veikloje.

Tyrimas atliktas 2008 metų gruodžio – 2009 metų vasario mėnesiais.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

3.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų palyginimas

Siekdami patikrinti pirmą hipotezę, teigiančią, kad tikėtina, jog skiriasi sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvai, Studento kriterijumi palyginome sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvų, vertybinių nuostatų, savivertės bei mokymosi pasiekimų vidurkius.

3.1.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių ugdymo(si) motyvų palyginimas

Motyvų sportinei veiklai rezultatų palyginimas tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių atskleidė statistiškai reikšmingus skirtumus (žr. 2 lentelė).

Matome, kad reikšmingai skiriasi sportuojančių moksleivių motyvai, paskatinę sportuojančius moksleivius sportuoti - tai ketinimas sportuoti toliau ($t(10,452) = 240,739$, $p = 0,000$), noras pasiekti sporto laipsnį ($t(12,746) = 223,815$, $p = 0,000$), būti labiau treniruotiems ($t(2,671) = 225,308$, $p=0,008$), dėl sveikatos ($t(3,008) = 231,092$, $p=0,003$), išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus ($t(2,916) = 241,106$, $p = 0,004$) bei galimybė pakeliauti, pabendrauti ($t(6,240) = 238,528$, $p=0,000$).

Matome, kad svarbiausi motyvai, paskatinę sporto mokyklų moksleivius sportuoti yra ketinimas sportuoti toliau ($\bar{x} = 8,14$, $\sigma = 2,61$), noras pasiekti sporto laipsnį ($\bar{x} = 7,80$, $\sigma = 2,12$), būti labiau treniruotiems ($\bar{x} = 7,19$, $\sigma = 2,41$), išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus ($\bar{x} = 7,84$, $\sigma = 2,34$) bei galimybė pakeliauti, pabendrauti ($\bar{x} = 7,01$, $\sigma = 2,50$).

Nesportuojantys moksleiviai kaip svarbų ir patikimą reikšmingą motyvą, kodėl nesirenka sporto, nurodo atsitiktines aplinkybes ($t(252) = -4,200$, $p= 0,000$). Gautas rezultatas leidžia daryti prielaidą, jog moksleivių pasirinkimą ar nepasirinkimą sportuoti gali įtakoti socialiai reikšmingi asmenys – tėvai, draugai, mokytojai bei treneriai. Moksleivių pasirinkimams svarios įtakos gali turėti ir jų savęs vertinimas bei vertybinės nuostatos.

Įdomu pastebėti, kad motyvas tobulinti save kaip asmenybę labai reikšmingas tiek sportuojantiems ($\bar{x}=8,55$), tiek nesportuojantiems moksleiviams ($\bar{x}=8,35$). Vieni moksleiviai tobulina save kaip asmenybę sportuodami, kiti ieško išraiškos galimybių kitose srityse. Prestižas nėra stiprus motyvas moksleiviams renkantis sportinę veiklą. Vadinasi sportuojantys moksleiviai

sportuoja ne todėl, kad siekia prestižo ar pripažinimo. O nesportuojantys moksleiviai nelinkę rinktis sporto dėl to, kad nevertina sporto kaip prestižinės veiklos.

Sportuojantiems moksleiviams noras sportuoti toliau ($t(240,739)=10,452$, $p=0,000$), noras pasiekti sporto laipsnį ($t(223,815)=12,746$, $p=0,000$), noras būti labiau treniruotu ($t(2,671)=225,308$, $p=0,008$), galimybė pakeliauti ($t(238,528)=6,240$, $p=0,000$) yra statistiškai reikšmingai svarbesni, negu tokie motyvai kaip tobulinti save kaip asmenybę bei prestižas, lyginant su nesportuojančiais. Noras išnaudoti savo sugebėjimus ($t(241,106)=2,916$, $p=0,004$) taip pat statistiškai reikšmingai skiriasi lyginant su nesportuojančiais moksleiviais.

2 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvų išreikštumo palyginimas

	Motyvai	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t- Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p- statistinis reikšmingumas
1	Ketinate sportuoti toliau	8,14	2,61	4,27	3,257	10,452	240,739	,000**
2	Norite tobulinti save kaip asmenybę	8,55	1,75	8,35	1,93	,883	252	,378
3	Norite pasiekti sporto laipsnį	7,80	2,12	3,57	3,07	12,746	223,815	,000**
4	Atsitiktinės aplinkybės	4,43	2,62	5,84	2,75	-4,200	252	,000**
5	Dėl prestižo	4,14	2,71	3,99	2,83	,429	252	,668
6	Dėl sveikatos	6,65	2,68	5,43	3,66	3,008	231,092	,003**
7	Norite būti labiau treniruotas	7,19	2,41	6,19	3,45	2,671	225,308	,008**
8	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	7,01	2,50	4,76	3,18	6,240	238,528	,000**
9	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus	7,84	2,34	6,87	2,91	2,916	241,106	,004**

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Iš gautų duomenų (žr. 3 lentelė) matyti, kad statistiškai reikšmingai skiriasi sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių motyvas sportuoti toliau ($t(111)=7,781$, $p=0,000$), noras pasiekti sporto laipsnį ($t(111)=11,703$, $p=0,000$), būti labiau treniruotoms ($t(2,815) = 98,634$, $p = 0,006$), sveikata ($t(105,666) = 3,323$, $p = 0,001$) bei galimybė pakeliauti, pabendrauti ($t(96,507) = 6,243$, $p = 0,000$). Matome, kad sportuojančioms mergaitėms šie motyvai labiau reikšmingi, nes tiesiogiai siejasi su sportine veikla. Šis rezultatas, manytumėme, logiškas. Taip pat stebima

tendencija tarp sportuojančių mergaičių labiau siekti išnaudoti savo sugebėjimus bei išreikšti save ($t(1,701) = 111, p > 0,05$).

Rezultatai rodo, kad nesportuojančios mergaitės kaip reikšmingą motyvą sportuoti ar nesportuoti išskiria atsitiktines aplinkybes ($t(-2,183) = 111, p < 0,05$). Vadinas, nesportuojančios mergaitės nepasirinko sportinės veiklos labiau dėl objektyvių priežasčių.

Tiek sportuojančioms, tiek nesportuojančioms mergaitėms renkant ar nesirenkant sportinę veiklą, noras tobulinti save kaip asmenybę bei prestižas nėra labai reikšmingi motyvai. Sportuojančios mergaitės labiau linkusios vertinti sportinę veiklą kaip galimybę pasiekti prestižą ($\bar{x} = 3,97, \sigma = 2,54$) arba dėl jos prestižiškumo. Nesportuojančios mergaitės labiau nori tobulinti save kaip asmenybę ($\bar{x} = 8,30, \sigma = 1,98$). Sportuojančios mergaitės šių tikslų siekia sportuodamos, o nesportuojančios mergaitės linkusios save realizuoti kitoje veikloje. Tačiau svarbu pastebėti, jog šie motyvai stebimi kaip mažiausiai svarbūs.

3 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių motyvų išreikštumo palyginimas

	Motyvai	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t- Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p- statistinis reikšmin- gumas
1	Ketinate sportuoti toliau	7,33	2,92	3,16	2,59	7,781	111	,000**
2	Norite tobulinti save kaip asmenybę	8,05	2,03	8,30	1,98	-,621	111	,536
3	Norite pasiekti sporto laipsnį	7,51	2,30	2,26	2,25	11,703	111	,000**
4	Atsitiktinės aplinkybės	4,72	2,86	5,96	2,87	-2,183	111	,031*
5	Dėl prestižo	3,97	2,54	3,27	2,76	1,322	111	,189
6	Dėl sveikatos	6,44	2,40	4,53	3,66	3,323	105,666	,001**
7	Norite būti labiau treniruotas	7,05	2,69	5,35	3,63	2,815	98,634	,006**
8	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	7,36	2,37	4,08	3,10	6,243	96,507	,000**
9	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus	7,54	2,56	6,57	3,03	1,701	111	,092

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

stebima tendencija, $p > 0,05$

Tyrimo rezultatai parodė (4 lentelė), kad sportuojantiems berniukams svarbiausias motyvas, lemiantis jų pasirinkimą sportuoti yra ketinimas ir toliau sportuoti ($t(81,953) = 4,959$, $p = 0,000$), noras pasiekti sporto laipsnį ($t(78,613) = 5,202$, $p=0,000$) bei galimybė pakeliauti, pabendrauti ($t(2,258)=94,333$, $p<0,05$), ir tai statistiškai reikšmingai skiriasi lyginant sportuojančius berniukus su nesportuojančiais berniukais.

Rezultatai parodė, kad atsitiktinės aplinkybės kaip motyvas sportuoti arba nesportuoti ($t(139) = -3,131$, $p=0,002$) statistiškai reikšmingai skiriasi sportuojančių ir nesportuojančių berniukų tarpe. Nesportuojantys berniukai atsitiktines aplinkybes nurodo kaip lemiančias jų pasirinkimą nesportuoti. Šis rezultatas sutampa su mergaičių rezultatais. Todėl šiuo atveju reikėtų pagalvoti, kas galėtų būti kaip atsitiktinės aplinkybės?

Motyvai tobulinti save kaip asmenybę ($\bar{x} = 8,77$, $\sigma=1,58$), išreikšti savo sugebėjimus ($\bar{x} = 7,98$, $\sigma=2,24$), bei sveikata ($\bar{x}=6,74$, $\sigma=2,81$) yra labiau reikšmingi sportuojantiems berniukams. Sportinės veiklos prestižas statistiškai reikšmingai nesiskiria tarp sportuojančių ir nesportuojančių berniukų, tačiau labiau reikšmingas nesportuojantiems berniukams. Tokį požiūrį gali lemti kita reikšminga veikla, kuri vertinama kaip labiau prestižinė. Netikėtas rezultatas dėl sportinės veiklos motyvo – galimybės tapti labiau treniruotu ($t(-0,236)=92,532$). Tai leidžia manyti, jog nesportuojantiems berniukams jis nėra aktualus taip kaip sportuojantiems – aktualus.

4 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių berniukų motyvų išreikštumo palyginimas

	Motyvai	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
1	Ketinate sportuoti toliau	8,50	2,39	5,81	3,48	4,959	81,953	,000**
2	Norite tobulinti save kaip asmenybę	8,77	1,58	8,42	1,87	1,162	95,579	,248
3	Norite pasiekti sporto laipsnį	7,93	2,03	5,42	3,14	5,202	78,613	,000**
4	Atsitiktinės aplinkybės	4,30	2,51	5,68	2,59	-3,131	139	,002**
5	Dėl prestižo	4,22	2,80	5,00	2,65	-1,642	139	,103
6	Dėl sveikatos	6,74	2,81	6,70	3,29	,078	139	,938
7	Norite būti labiau treniruotas	7,25	2,29	7,36	2,83	-,236	92,532	,814
8	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	6,85	2,55	5,72	3,07	2,258	94,333	,026*
9	Išnaudoti (išreikšti) savo	7,98	2,24	7,30	2,70	1,529	94,643	,130

	sugebėjimus							
--	-------------	--	--	--	--	--	--	--

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Palyginus sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvus rinktis arba nesirinkti sportinę veiklą, galima teigti, jog svarbiausi motyvai sportuoti yra ketinimas ir toliau sportuoti, noras pasiekti sporto atskyrį (aukštą rezultatą), išnaudoti savo sugebėjimus, galimybė pakeliauti, pabendrauti bei sveikata. Reikšmingas motyvas, kodėl nepasirinkta sportinė veikla nesportuojančių moksleivių tarpe yra atsitiktinės aplinkybės.

Sportuojančios mergaitės linkusios rinktis sportą dėl noro sportuoti toliau, pasiekti aukštus rezultatus, būti labiau treniruotoms, dėl sveikatos bei galimybės pakeliauti, pabendrauti, o sportuojantys berniukai – dėl tolimesnės sportinės veiklos, aukštų sportinių rezultatų bei galimybės pakeliauti, pabendrauti. Įdomu pastebėti, jog atsitiktinės aplinkybės vienodai patikimai reikšmingai lemia nesportuojančių moksleivių sportinės veiklos nepasirinkimą.

Apibendrinus anketoje pateiktą klausimą (kita...), į kurį galėjo atsakyti nesportuojantys moksleiviai bei atskleisti galimus kitus motyvus dėl sportinės veiklos nepasirinkimo, gauti duomenys atskleidė, kuo motyvuojamas atsisakymas sportuoti. Populiariausia pozicija – moksleiviai nesportuoja dėl laiko stokos, dėl valios trūkumo, dėl nuovargio bei sveikatos problemų, dėl prasto susisiekimo (nes gyvena užmiestyje), dėl to, kad nesieja savo ateities su sportu ir, galiausiai, dėl to, kad neįdomu arba domisi bei dalyvauja kitoje veikloje.

Mūsų kelta hipotezė, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvai skiriasi, pasitvirtino. Tyrimo rezultatai rodo, kad reikšmingai skiriasi motyvai, susiję su sportinės veiklos ypatumais. Tiek sportuojančios mergaitės, tiek sportuojantys berniukai išskiria norą pakeliauti, pabendrauti. Nustatyta, kad atsitiktinės aplinkybės labai reikšmingas motyvas, lemiantis nesportuojančių moksleivių pasirinkimą sportuoti ar ne.

3.1.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų išreikštumo palyginimas

Palyginti vertybių išreikštumo rezultatai parodė (žr. 5 lentelė), kad statistiškai reikšmingai skiriasi vertybės, susijusios su sportine veikla, t.y. sportuojantiems moksleiviams galimybė sportuoti ($t(215,675) = 8,354$, $p = 0,000$) bei galimybė laimėti varžybas ($t(240,750) = 6,767$, $p = 0,000$) yra labai reikšmingos vertybės, kurios statistiškai reikšmingai skiriasi lyginant su nesportuojančiais moksleiviais.

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių nuostatas kitų vertybių atžvilgiu, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta.

Pastebėta, kad sportuojantiems moksleiviams labiau reikšmingos tokios vertybės kaip sveikata ($\bar{x} = 9,07$, $\sigma = 1,49$), pinigai ($\bar{x} = 7,72$, $\sigma = 2,25$), galimybė dirbti mėgstamą darbą ($\bar{x} = 8,60$, $\sigma = 1,88$), galimybė mokytis ir tobulėti ($\bar{x} = 7,11$, $\sigma = 2,81$), meilė ir sutarimas šeimoje ($\bar{x} = 8,68$, $\sigma = 1,770$), geri santykiai su viršininkais (mokytojais, treneriais) ($\bar{x} = 6,64$, $\sigma = 2,71$) bei galimybė valdyti kitus ($\bar{x} = 4,42$, $\sigma = 3,32$).

Nesportuojantiems moksleiviams labiau reikšminga vertybė - galimybė augti kaip asmenybei ($\bar{x} = 8,08$, $\sigma = 1,80$). Šios vertybės didesnis išreikštumas, manytumėme, atskleidžia priežastį, kodėl šie moksleiviai nesirenka sportinės veiklos, o ieško galimybių augti kaip asmenybei kitose srityse.

Rezultatai parodė, kad tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems moksleiviams mažiausiai svarbi vertybė - galimybė valdyti kitus ($\bar{x} = 4,42$, bei $\bar{x} = 4,32$).

5 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų išreikštumo palyginimas

	Vertybės	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
1	Pinigai	7,72	2,25	7,62	2,21	,337	252	,736
2	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	8,60	1,88	8,39	1,85	,906	252	,366
3	Galimybė augti kaip asmenybei	8,02	2,28	8,08	1,80	-,244	252	,807
4	Sveikata	9,07	1,49	8,96	1,60	,567	252	,571
5	Meilė ir sutarimas šeimoje	8,68	1,77	8,61	1,76	,284	252	,777
6	Geri santykiai su bendraamžiais	7,48	2,06	7,19	2,26	1,072	252	,285
7	Geri santykiai su viršininkais	6,64	2,71	6,31	2,70	,974	252	,331
8	Galimybė sportuoti	8,12	2,22	5,09	3,43	8,354	215,675	,000**
9	Galimybė laimėti varžybas	7,23	2,93	4,41	3,66	6,767	240,750	,000**
10	Galimybė mokytis ir tobulėti	7,11	2,81	6,57	2,93	1,483	252	,139
11	Galimybė valdyti kitus	4,42	3,32	4,32	3,18	,231	252	,817

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių vertybines nuostatas (žr. 6 lentelė) nustatyta, kad reikšmingai skiriasi sportuojančių mergaičių nuostata į tokias vertybes kaip galimybė sportuoti ($t(94,431) = 7,115$, $p = 0,000$) bei galimybė laimėti varžybas ($t(111) = 4,288$, $p = 0,000$). Nesportuojančioms mergaitėms šios vertybės mažiausiai reikšmingos ($\bar{x} = 5,09$ – galimybė sportuoti, $\bar{x} = 4,41$ – galimybė laimėti varžybas).

Tyrimo rezultatai parodė, kad sportuojančios mergaitės kaip labiau reikšmingas išskiria tokias vertybes: galimybė dirbti mėgstamą darbą ($\bar{x} = 8,49$, $\sigma = 1,97$), galimybė augti kaip asmenybei ($\bar{x} = 8,21$, $s = 1,93$), geri santykiai su bendraamžiais ($\bar{x} = 7,26$, $s = 2,18$), geri santykiai su viršininkais ($\bar{x} = 6,33$, $\sigma = 3,01$) bei galimybė mokytis ir tobulėti ($\bar{x} = 6,92$, $\sigma = 3,04$).

Nesportuojančioms mergaitėms labiau reikšmingos tokios vertybės kaip sveikata ($\bar{x} = 9,19$, $\sigma = 1,53$) bei galimybė valdyti kitus ($\bar{x} = 3,93$, $\sigma = 3,15$).

Mažiausiai svarbi vertybė tiek sportuojančioms, tiek nesportuojančioms mergaitėms – galimybė valdyti kitus ($\bar{x} = 3,93$ ir $\bar{x} = 3,64$). Tai, manytumėme, gali lemti amžiaus tarpsnio ypatumai – šiame amžiuje paaugliai ypač vertina santykius su bendraamžiais, gerus tarpusavio santykius, o konfliktiškumas vertinamas neigimai.

Pastebėta, kad tokios vertybės kaip meilė ir sutarimas šeimoje bei pinigai, vienodai reikšmingos abiem tiriamųjų grupėms.

6 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių vertybinių nuostatų išreikštumo palyginimas

	vertybės	Sportuojančios		Nesportuojančios		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Studento kriterijus	df.- laisvės laipsnių skaičius	p- statistinis reikšmingumas
1	Pinigai	7,23	2,26	7,23	2,24	,002	111	,998
2	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	8,49	1,97	8,28	1,84	,544	111	,588
3	Galimybė augti kaip asmenybei	8,21	1,93	8,00	1,90	,540	111	,590
4	Sveikata	9,08	1,66	9,19	1,53	-,360	111	,720
5	Meilė ir sutarimas šeimoje	8,59	2,04	8,59	1,78	-,013	111	,990

6	Gerai santykiai su bendraamžiais	7,26	2,18	6,92	2,33	,746	111	,458
7	Gerai santykiai su viršininkais	6,33	3,01	5,78	2,77	,971	111	,333
8	Galimybė sportuoti	7,41	2,35	3,76	2,99	7,115	94,431	,000**
9	Galimybė laimėti varžybas	6,10	3,29	3,30	3,31	4,288	111	,000**
10	Galimybė mokytis ir tobulėti	6,92	3,04	6,59	2,86	,567	111	,572
11	Galimybė valdyti kitus	3,64	3,24	3,93	3,15	-,462	111	,645

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių berniukų vertybines nuostatas (žr. 7 lentelė) nustatyta, kad galimybė sportuoti ($t(79,835)=3,050$, $p=0,003$) bei galimybė laimėti varžybas ($t(86,000)=3,113$, $p=0,003$) reikšmingai skiriasi - sportuojantiems berniukams tai labai reikšminga, palyginus su nesportuojančiais berniukais. Lyginant kitas vertybines nuostatas statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta.

Pastebėta, kad sportuojantiems berniukams labiau, negu nesportuojantiems berniukams reikšmingos tokios vertybės kaip sveikata ($\bar{x}=9,07$, $\sigma =1,42$), meilė ir sutarimas šeimoje ($\bar{x}=8,72$, $\sigma=1,64$), galimybė dirbti mėgstamą darbą ($\bar{x}=8,65$, $\sigma =1,85$) bei galimybė mokytis ir tobulėti ($\bar{x}=7,19$, $s = 2,72$).

Nesportuojantiems berniukams labiau reikšmingos tokios vertybės kaip pinigai ($\bar{x}=8,17$, $\sigma =2,06$), galimybė augti kaip asmenybei ($\bar{x}=8,19$, $\sigma =1,63$), geri santykiai su viršininkais (mokytojais, vadovais) ($\bar{x}=7,04$, $\sigma =2,43$).

Mažiausiai reikšminga tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems berniukams - galimybė valdyti kitus ($\bar{x}=4,76$, $\sigma =3,32$) ir ($\bar{x}=4,87$, $\sigma =3,15$). Gautas rezultatas atskleidžia panašumus su mergaičių rezultatu.

7 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių berniukų vertybinių nuostatų išreikštumo palyginimas

	Vertybės	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t- Stjude nto kriterij us	df.- laisvės laipsnių skaičius	p- statistinis reikšming umas
1	Pinigai	7,93	2,22	8,17	2,06	-,632	139	,528
2	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	8,65	1,85	8,53	1,87	,369	139	,713
3	Galimybė augti kaip asmenybei	7,93	2,43	8,19	1,65	-,746	136,860	,457
4	Sveikata	9,07	1,42	8,64	1,65	1,618	139	,108
5	Meilė ir sutarimas šeimoje	8,72	1,64	8,64	1,75	,253	139	,800
6	Gerai santykiai su bendraamžiais	7,58	2,01	7,57	2,10	,038	139	,970
7	Gerai santykiai su viršininiais	6,77	2,57	7,04	2,43	-,605	139	,546
8	Galimybė sportuoti	8,43	2,09	6,94	3,15	3,050	79,835	,003**
9	Galimybė laimėti varžybas	7,73	2,63	5,96	3,58	3,113	86,000	,003**
10	Galimybė mokytis ir tobulėti	7,19	2,72	6,55	3,06	1,264	99,874	,209
11	Galimybė valdyti kitus	4,76	3,32	4,87	3,15	-,188	139	,851

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų palyginimas atskleidė reikšmingą skirtumą vertinant tik sportinei veiklai būdingas vertybes, t.y. sportuojantys moksleiviai, kaip labai reikšmingą, vertina galimybę sportuoti bei galimybę laimėti varžybas. Mažiausiai reikšminga tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems moksleiviams – galimybė valdyti kitus. Abi tiriamųjų grupės kaip vienodai svarbias vertina sveikatą, meilę ir sutarimą šeimoje, galimybę dirbti mėgstamą darbą bei galimybę augti kaip asmenybei.

Mūsų kelta hipotezė, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinės nuostatos skiriasi, pasitvirtino. Tačiau būtina pastebėti, jog statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas vertinant tik sportinei veiklai būdingas vertybes. Šį skirtumą reikėtų vertinti kaip tendencingą ir logišką sportuojančių moksleivių atžvilgiu – sportinę veiklą moksleiviai pasirinko būtent dėl galimybės sportuoti. O galimybė sportuoti logiškai siejasi su noru laimėti varžybas, kaip veiklos vainikavimu. Kitų vertybinių nuostatų palyginimas patikimai reikšmingo

skirtumo neparodė. Šis rezultatas taip reikšmingas – jis patvirtina, jog moksleiviams reikšmingi tie patys dalykai, nesvarbu, kokioje veikloje ieškoma saviraiškos.

3.1.3. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės parametrų palyginimas

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimą (žr. 8 lentelė), nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas. Sportuojančių moksleivių savęs vertinimas pagal vikrumo kriterijų aukštesnis ($t(252)=3,197$, $p=0,002$), lyginant su nesportuojančiais.

Sportuojantys moksleiviai geriau save vertina pagal grožio ($\bar{x}=1,39$, $\sigma=1,31$), stiprumo ($\bar{x}=1,78$, $\sigma=1,10$), protingumo ($\bar{x}=1,46$, $\sigma=1,17$), draugiškumo ($\bar{x}=2,02$, $s=1,18$), aktyvumo ($\bar{x}=1,87$, $\sigma=1,31$) bei atlaidumo ($\bar{x}=1,15$, $\sigma=1,53$) kriterijus.

Nesportuojantys moksleiviai geriau save vertina pagal darbštumo ($\bar{x}=1,20$, $\sigma=1,43$) bei gabumo ($\bar{x}=1,63$, $\sigma=1,20$) kriterijus.

8 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės parametrų palyginimas

	Savybė	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
1	Stiprus	1,78	1,10	1,57	1,11	1,530	252	,127
2	Gražus	1,39	1,31	1,10	1,43	1,647	252	,101
3	Darbštus	1,06	1,50	1,20	1,43	-,726	252	,468
4	Protingas	1,46	1,17	1,42	1,25	,259	252	,796
5	Draugiškas	2,02	1,18	1,99	1,25	,154	252	,877
6	Gabus	1,59	1,21	1,63	1,20	-,260	252	,795
7	Aktyvus	1,87	1,31	1,65	1,18	1,352	252	,177
8	Vikrus	2,02	1,22	1,49	1,40	3,197	252	,002**
9	Atlaidus	1,15	1,53	,86	1,73	1,420	248,383	,157

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių savęs vertinimą (žr. 9 lentelė), nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas pagal du savęs vertinimo kriterijus – sportuojančios mergaitės save vertina kaip gražesnes ($t(2,041)=98,106$, $p<0,05$) bei vikresnes ($t(2,320) = 85,237$, $p < 0,05$).

Sportuojančios mergaitės taip pat geriau save vertina pagal stiprumo ($\bar{x}=1,74$, $\sigma =1,09$), darbštumo ($\bar{x}=1,26$, $\sigma =1,48$), protingumo ($\bar{x}=1,56$, $\sigma =1,37$), draugiškumo ($\bar{x}= 2,21$, $\sigma =1,03$), aktyvumo ($\bar{x}= 1,90$ $\sigma =1,35$) bei atlaidumo ($\bar{x}=1,59$, $\sigma =1,27$) kriterijus. Šie duomenys leidžia manyti, kad sportuojančios mergaitės geriau save vertindamos pagal grožio kriterijų, taip pat jaučiasi labiau draugiškos, protingos ir atlaidžios. Galimybė jaustis vikrioms, labiau sietina su stiprumu, aktyvumu bei darbštumu.

Nesportuojančios mergaitės geriau save vertina pagal gabumo ($\bar{x}=1,69$, $\sigma=1,13$) kriterijų. Gautą rezultatą, manytume, galima sieti su galimybe savo gabumus atskleisti kitoje veikloje.

Vertinant bendrą sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių savęs vertinimą, nustatyta, kad sportuojančios mergaitės (bendras savęs vertinimas $\bar{x}=1,61$) save vertina geriau negu nesportuojančios (bendras savęs vertinimas $\bar{x}=1,49$) mergaitės. Nors vidurkių palyginimo statistinis reikšmingumas nenustatytas, tačiau matome, jog skirtumai labai silpnai išreikšti.

9 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių savivertės parametrų palyginimas

	Savybės	Sportuojančios		Nesportuojančios		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t- Stjudento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p- statistinis reikšmingumas
1	Stiprus	1,74	1,09	1,54	1,07	,949	111	,345
2	Gražus	1,56	1,11	1,05	1,49	2,041	98,106	,044*
3	Darbštus	1,26	1,48	1,24	1,26	,049	111	,961
4	Protingas	1,56	1,37	1,53	1,20	,148	111	,883
5	Draugiškas	2,21	1,03	2,18	1,15	,134	111	,894
6	Gabus	1,67	1,30	1,69	1,13	-,095	111	,924
7	Aktyvus	1,90	1,35	1,73	1,03	,734	111	,465
8	Vikrus	1,97	1,24	1,38	1,39	2,320	85,237	,023*
9	Atlaidus	1,59	1,27	1,08	1,71	1,787	98,429	,077
10	Bendras	1,61	-	1,49	-	-	-	-

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Sportuojančių ir nesportuojančių berniukų savęs vertinimo parametrų vidurkių palyginimas (žr. 10 lentelė), statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė. Stebima tik sportuojančių berniukų tendencija save geriau vertinti pagal vikrumo kriterijų ($p > 0,05$).

Sportuojantys berniukai geriau save vertina pagal grožio ($\bar{x}=1,31$, $\sigma =1,38$), stiprumo ($\bar{x}=1,80$, $\sigma =1,11$), protingumo ($\bar{x}=1,41$, $\sigma =1,07$), draugiškumo ($\bar{x}=1,93$, $\sigma =1,23$), gabumo ($\bar{x}=1,56$, $\sigma =1,17$), vikrumo ($\bar{x}=2,03$, $\sigma =1,21$) bei atlaidumo ($\bar{x}=0,95$, $\sigma =1,60$) kriterijus.

Nesportuojantys berniukai geriau save vertina pagal darbštumo ($\bar{x}=1,13$, $\sigma =1,65$) kriterijų. Pastebėta tendencija sportuojančių berniukų geriau save vertinti pagal vikrumo kriterijų, manytume, logiška, kadangi daugumoje sporto šakų vikrumas yra viena esminių savybių.

Bendro sportuojančių ir nesportuojančių berniukų savęs vertinimo palyginimas, nors statistiškai nepagrįstas, taip pat parodė, kad sportuojantys berniukai (bendras savęs vertinimas $\bar{x}=1,54$) linkę save vertinti geriau negu nesportuojantys (bendras savęs vertinimo $\bar{x}=1,49$) berniukai.

10 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių berniukų savivertės parametrų palyginimas

	Savybė	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
		\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Studento kriterijus	df.- laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
1	Stiprus	1,80	1,116	1,60	1,166	,971	139	,333
2	Gražus	1,31	1,384	1,17	1,341	,576	139	,566
3	Darbštus	,98	1,508	1,13	1,653	-,569	139	,570
4	Protingas	1,41	1,079	1,26	1,303	,714	139	,477
5	Draugiškas	1,93	1,239	1,74	1,361	,856	101,738	,394
6	Gabus	1,56	1,173	1,55	1,294	,045	139	,964
7	Aktyvus	1,85	1,309	1,55	1,367	1,318	139	,190
8	Vikrus	2,03	1,217	1,64	1,415	1,744	139	,083
9	Atlaidus	,95	1,604	,55	1,727	1,419	139	,158
10	Bendras	1,54	-	1,35	-	-	-	-

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

stebima tendencija, $p > 0,05$

Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimą pagal pateiktus kriterijus, nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tik tarp mergaičių. Sportuojančių mergaičių savęs vertinimas aukštesnis negu nesportuojančių mergaičių. Sportuojančios mergaitės geriau save vertina pagal gražumo ir vikrumo kriterijus. Sportuojančių ir nesportuojančių berniukų savęs vertinimas rodo tendenciją geriau save vertinti pagal vikrumo kriterijų.

Mūsų kelta hipotezė, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertė skiriasi, pasitvirtino.

3.1.4. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių bendrųjų mokymosi pasiekimų rezultatų palyginimas

Mūsų tyrimo tikslas yra ne tik atskleisti sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvų, vertybinių nuostatų bei savęs vertinimo ypatumus, bet ir aptarti juos ugdyme, t.y. įvertinti kaip sportuojantiems ir nesportuojantiems moksleiviams, dalyvaujantiems nuolatinio ugdymo(si) procese, sekasi mokytis. Tam tikslui buvo paskaičiuoti penkių mokomųjų dalykų vidurkiai, sudarytos trys moksleivių grupės pagal pažangumą. Nustatyta, kad mūsų tyrime dalyvaujantys moksleiviai priklauso II grupei – t.y. vidutinio pažangumo grupei (žr. 2 priedą) Lyginant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių bendruosius mokymosi pasiekimus, statistiškai reikšmingo skirtumo tyrimo rezultatai neparodė (žr. 11 lentelė).

Nesportuojančių moksleivių bendrieji mokymosi pasiekimai tik nežymiai aukštesni ($\bar{x}=7,63$, $\sigma = 1,59$), lyginant su sportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimais ($\bar{x}=7,56$, $\sigma=0,99$). Nors statistiškai reikšmingas skirtumas nenustatytas, tačiau akivaizdu, jog moksleivių mokymosi pasiekimų reikšmių skirtumas minimalus.

11 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių bendrųjų mokymosi pasiekimų rezultatų palyginimas

Bendrieji mokymosi pasiekimai	Sportuojantys		Nesportuojantys		T-testo rezultatai		
	\bar{X}	σ	\bar{X}	σ	t-Studento kriterijus	df.-laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
Bendras	7,56	,99	7,63	1,59	-,396	211,860	,692

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

Palyginus sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių ir berniukų bendruosius mokymosi pasiekimus (žr. 12 lentelė), statistiškai reikšmingo skirtumo taip pat nenustatyta.

Sportuojančių mergaičių mokymosi pasiekimų rezultatai aukštesni ($\bar{x}= 8,15$, $\sigma =1,01$), palyginus su nesportuojančių mergaičių mokymosi rezultatais ($\bar{x}=7,85$, $\sigma=1,87$). Bendras

mergaičių mokymosi pasiekimų išvesto vidurkio rezultatas rodo, kad jos priklauso vidutinio pažangumo pagal mokymosi rezultatus, grupei (II grupė) (žr. 2 priedą).

Berniukų mokymosi pasiekimų rezultatas skiriasi dar mažiau – sportuojančių berniukų ($\bar{x}=7,31$, $\sigma =0,88$), nesportuojančių berniukų – ($\bar{x}=7,32$, $\sigma=1,59$). Rezultatai rodo, kad sportuojančių ir nesportuojančių berniukų bendrieji mokymosi pasiekimai žemesni, negu mergaičių, tačiau pagal mūsų išskirtas grupes pagal pažangumą, berniukų rezultatas taip pat kaip ir mergaičių, priskirtinas vidutinio pažangumo grupei (II gr.).

Vadinasi, pagal mokymosi pasiekimų reikšmes, tiek sportuojantys, tiek nesportuojantys moksleiviai, reikšmingai nesiskiria. Todėl galima manyti, jog tiek sportavimo, tiek nesportavimo motyvai bei juos įtakančios vertybinės nuostatos, mokymosi pasiekimams įtakos neturi.

12 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių ir berniukų bendrųjų mokymosi pasiekimų palyginimas

Bendrieji mokymosi pasiekimai	Sportuojantys		Nesportuojantys		Bendras \bar{X}	T-testo rezultatai		
	\bar{X}	σ	\bar{X}	σ		t- Stjudento kriterijus	df.- laisvės laipsnių skaičius	p-statistinis reikšmingumas
Mergaitės	8,15	1,01	7,85	1,87	8,00	1,085	110,858	0,280
Berniukai	7,31	,88	7,32	1,03	7,32	-,089	9,6340	,930

Pastaba : * - patikimumas lyginamas su 0,05, $p < 0,05$

** - patikimumas lyginamas su 0,01, $p < 0,01$

3.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų koreliacinių ryšių analizė

Siekdami patikrinti hipotezę, kad yra tikėtinas ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybinių nuostatų, motyvų bei mokymosi pasiekimų, atlikome koreliacinę analizę statistiškai reikšmingiems ryšiams nustatyti. Rezultatų analizei, naudotas Pearson tiesinės koreliacijos koeficientas.

3.2.1. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų koreliacija

Analizuojant tyrimo rezultatus, sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų sąsajoms nustatyti (žr.13 lentelė, 3 priedas), rasti koreliaciniai ryšiai.

Sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų tarpusavio sąsajos

Vertybės Savęs vertinimas	r	Pinigai	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	Galimybė augti kaip asmenybei	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Gerai santykiai su bendraamžiais	Gerai santykiai su viršūninkais	Galimybė sportuoti	Galimybė laimėti varžybas	Galimybė mokytis ir tobulėti	Galimybė valdyti kitus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stiprus	r									,182*		,196*
Gražus	r											
Darbštus	r									,177*		
Protingas	r											
Draugiškas	r			,200*								
Gabus	r				,244**	,274**		,211*	,204*	,192*		,179*
Aktyvus	r		,215*									
Vikrus	r											
Atlaidus	r				,196*						,204*	

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$
 stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Tarp sportuojančių moksleivių savęs vertinimo bei vertybinių nuostatų stipriausias statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys nustatytas vertinant save pagal gabumo kriterijų. Kuo labiau jie jaučiasi gabūs, tuo labiau jiems svarbios tokios vertybės kaip sveikata ($r=0,244$, $p < 0,05$), meilė ir sutarimas šeimoje ($r=0,274$, $p < 0,05$), geri santykiai su mokytojais, treneriais ($r = 0,211$, $p < 0,05$). Taip pat sportuojantys moksleiviai jausdamiesi gabiais, labiau vertina galimybę sportuoti ($r=0,204$, $p < 0,05$), galimybę laimėti varžybas ($r = 0,192$, $p < 0,05$) bei galimybę valdyti kitus ($r = 0,179$, $p < 0,05$).

Nustatyta, kad kuo sportuojantys moksleiviai labiau save vertina pagal atlaidumo kriterijų, tuo labiau jiems svarbi sveikata ($r = 0,196$, $p < 0,05$), santykiai su mokytojais, treneriais ($r = 0,191$, $p < 0,05$) bei galimybę mokytis bei tobulėti ($r=0,204$, $p < 0,05$). Tie sportuojantys moksleiviai, kurie save laiko aktyviais, labiau siekia dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,215$, $p < 0,05$). Tie moksleiviai, kurie mano esą draugiški, labiau siekia augti , tobulėti kaip asmenybės ($r = 0,200$, $p < 0,05$).

Sportuojantys moksleiviai, kurie labiau save vertina pagal darbštumo ($r = 0,177$, $p < 0,05$) ir stiprumo ($r = 0,196$, $p < 0,05$) kriterijus, labiau siekia laimėti varžybas. O tiems moksleiviams, kuriems labiau išreikštas stiprumo kriterijus, labiau išreikštas ir siekis valdyti kitus ($r = 0,196$, $p < 0,05$). Pastebėta tendencija siekti dirbti mėgstamą darbą dėl to, kad jaučiasi vikrus.

Taigi, stipriausias statistiškai patikimas koreliacinis ryšys nustatytas tarp savęs vertinimo pagal gabumo kriterijų ir vertybinių nuostatų. Koreliacijos nenustatytos tarp vertybinių nuostatų ir savęs vertinimo pagal gražumo, protingumo kriterijus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad yra koreliacinis ryšys ir tarp nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų (žr. 14 lentelė, 4 priedas).

Pastebėta, kad kuo labiau nesportuojantys moksleiviai save vertina pagal darbštumo kriterijų, tuo labiau linkę vertinti sveikatą ($r = 0,279$, $p < 0,001$), galimybę sportuoti ($r = 0,209$, $p < 0,05$) bei dalyvauti varžybose ($r = 0,196$, $p < 0,05$). Tai galima logiškai paaiškinti, kadangi sportinė veikla reikalauja ne tik geros sveikatos, bet ir įdirbio. Savęs vertinimas pagal darbštumo kriterijų parodė tendenciją sąsajoms su galimybe dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,166$, $p > 0,05$), galimybe mokytis ir tobulėti ($r = 0,159$, $p > 0,05$) bei meile ir sutarimu šeimoje ($r = 0,155$, $p > 0,05$). Šios sąsajos taip pat turi logišką paaiškinimą, kadangi darbštus žmonės šiuos siekius gali pasiekti savo darbštumu.

Savęs vertinimas pagal gražumo kriterijų skatina nesportuojančius moksleivius labiau vertinti galimybę sportuoti ($r = 0,231$, $p < 0,05$).

Nustatytas koreliacinis ryšys tarp nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo pagal aktyvumo kriterijų ir gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,244$, $p < 0,05$), taip pat tendencija siekti patirti meilę ir sutarimą šeimoje ($r = 0,155$, $p > 0,05$) savo aktyvumu, savo pastangomis.

Rezultatai rodo, kad tie nesportuojantys moksleiviai, kurie labiau save vertina pagal draugiškumo kriterijų, tuo svarbesni jiems santykiai su viršininkais (mokytojais) ($r = 0,183$, $p < 0,05$) bei didesnis noras mokytis ir tobulėti ($r = 0,188$, $p < 0,05$). Pastebėta, jog kuo labiau nesportuojantys moksleiviai save vertina pagal gabumo kriterijų, tuo jiems svarbesnė tokia vertybė kaip meilė ir sutarimas šeimoje ($r = 0,206$, $p < 0,05$). Stebima ryšio tendencija, jog jausdamiesi gabetesniais, moksleiviai labiau sutaria su savo bendraamžiais ($r = 0,158$, $p > 0,05$). Atlaidūs nesportuojantys moksleiviai labiau linkę vertinti sveikatą ($r = 0,199$, $p < 0,05$).

Stipriausi koreliaciniai ryšiai nustatyti tarp savęs vertinimo pagal darbštumo kriterijų ir vertybinių nuostatų. Tyrimo rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingų sąsajų su vertybinėmis nuostatomis nenustatyta pagal stiprumo kriterijų. Tik ryšio tendencijos stebimos sąsajų pagal protingumo kriterijų ir gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,174$, $p > 0,05$) bei meile ir sutarimu šeimoje ($r = 0,154$, $p > 0,05$). Galima, manyti, kad jausdamiesi protingesni, moksleiviai kuria darnesnius santykius su bendraamžiais bei šeimo nariais.

Nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų tarpusavio sąsajos

Vertybės Savęs vertinimas	r	Pinigai	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	Galimybė augti kaip asmenybei	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Gerai santykiai su bendraamžiais	Gerai santykiai su viršūninkais	Galimybė sportuoti	Galimybė laimėti varžybas	Galimybė mokytis ir tobulėti	Galimybė valdyti kitus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stiprus	r											
Gražus	r								,231**			
Darbštus	r				,279**				,209*	,196*		
Protingas	r											
Draugiškas	r							,183*			,188*	
Gabus	r					,206*						
Aktyvus	r						,244**					
Vikrus	r								,177*			
Atlaidus	r				,199*							

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Mūsų kelta hipotezė, jog tikėtinas ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės ir vertybinių nuostatų, pasitvirtino. Nustatyta, jog sportuojantiems moksleiviams tokios savęs vertinimo savybės kaip gabumas, o nesportuojantiems moksleiviams – darbštumas, yra jų vertybines nuostatas lemiantys veiksniai.

Įdomu pastebėti, kad sportuojantiems moksleiviams tarp savęs vertinimo ir tokių vertybinių nuostatų kaip pinigai, geri santykiai su bendraamžiais, o nesportuojantiems moksleiviams – taip pat pinigai, galimybė augti kaip asmenybei bei galimybė valdyti kitus, statistiškai reikšmingų korelacijų neatskleidė.

3.2.2. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų koreliacija

Pagal išsikeltą hipotezę, buvo tikrinamas koreliacinis ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų. Tyrimo rezultatai parodė, kad yra statistiškai reikšmingas ryšys (žr. 15 lentelė, 5 priedas).

Nustatant koreliacinius ryšius tarp sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir motyvų, statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas vertinant save pagal stiprumo kriterijų – kuo labiau sportuojantys moksleiviai galvoja, kad yra stiprūs, tuo labiau tai sieja su sporto pasiekimais

($r=0,2181$, $p < 0,05$) bei nori tobulinti save kaip asmenybę ($r=0,300$, $p = 0,001$). Taip pat stebima tendencija savo stiprumą sieti su galimybe pakeliauti, pabendrauti ($r=0,173$, $p > 0,05$).

Sportuojantys moksleiviai, save vertinantys kaip darbščius, labiau linkę siekti aukštesnių sportinių rezultatų ($r = 0,213$, $p < 0,05$), t.y. teigia norintys pasiekti sporto atskyri, o taip pat labiau nori tobulinti save kaip asmenybę ($r = 0,291$, $p = 0,001$). Stebima tendencija dėl to labiau norėti pakeliauti, pabendrauti ($r = 0,167$, $p > 0,05$).

Pastebėta, jog tie moksleiviai, kurie laiko save protingais bei aktyviais, labiau nori save tobulinti kaip asmenybę ($p < 0,05$). O tie sportuojantys moksleiviai, kurie labiau save vertina kaip gabius ir vikrius, labiau siekia aukštų sportinių rezultatų ($p < 0,05$). Čia stebima tendencija - siekiant aukštesnių rezultatų, geriau save vertinti kaip protingus bei aktyvius ($p > 0,05$). Sportinę veiklą labiau linkę rinktis dėl galimybės pakeliauti, pabendrauti ($r = 0,243$, $p = 0,006$).

Moksleiviai laikantys save atlaidesniais, sportinę veiklą linkę rinktis dėl sveikatos ($p > 0,05$) bei galimybės pakeliauti, pabendrauti ($r=0,264$, $p=0,003$) ir norėtų būti labiau treniruotais ($r=0,183$, $p < 0,05$).

Analizuojant tyrimo rezultatus, koreliacinis ryšys nenustatytas tarp savęs vertinimo bei tokių motyvų kaip prestižas, galimybės sportuoti toliau bei atsitiktinių aplinkybių.

15 lentelė

Sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Savęs vertinimas		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stiprus	r		,300**	,181*						
Gražus	r									
Darbštus	r		,291**	,213*						
Protingas	r		,177*							
Draugiškas	r									
Gabus	r			,194*					,203*	
Aktyvus	r		,186*						,243**	
Vikrus	r			,188*						
Atlaidus	r							,183*	,264**	

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Buvo tikrinamas koreliacinis ryšys ir tarp nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir motyvų. Tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingas sąsajas (žr. 16 lentelė, 6 priedas).

Paišėjo, kad tie nesportuojantys moksleiviai, kurie mano esantys stiprūs, sieja tai su sveikata ($r=0,185$, $p<0,05$) bei galimybe pakeliauti, pabendrauti ($r=0,186$, $p<0,05$). Tie nesportuojantys moksleiviai, kurie galvoja, kad yra darbštūs, labiau linkę sieti tai su ketinimu sportuoti ($r=0,204$, $p < 0,05$), noru išreikšti savo sugebėjimus ($r =0,189$, $p < 0,05$) bei galimybe pakeliauti, pabendrauti ($r = 0,181$, $p < 0,05$).

Nesportuojantys moksleiviai, manantys, kad yra protingi, sportinės veiklos nepasirinkimą sieja su atsitiktinėmis aplinkybėmis ($r=0,220$, $p<0,05$). Savo pasitenkinimą išvaizda ($r = 0,220$, $p < 0,05$) bei darbštumą ($r =0,182$, $p < 0,05$) sieja su galimybe išnaudoti savo sugebėjimus

Stebima tendencija, jog tie moksleiviai, kurie mano esantys draugiški, sportinės veiklos nesirinkimą sieja su atsitiktinėmis aplinkybėmis ($r = 0,174$, $p > 0,05$).

Rezultatai pagal vikrumo kriterijų rodo statistiškai patikimą rezultatą, sąsajos su sveikata ($r = 0,176$, $p< 0,05$). Jie nesirenka sportinės veiklos dėl sveikatos, nors ir jaučiasi vikrūs.

Stebima tendencija, jog tie moksleiviai, kurie laiko save atlaidžiais, linkę galvoti apie sportinės veiklos pasirinkimą ($r = 0,164$, $p > 0,05$).

Atlikus rezultatų analizę, pastebėta, kad tarp savęs vertinimo pagal gabumo bei aktyvumo kriterijų sąsajų su motyvais nenustatyta.

16 lentelė

Nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Savęs vertinimas		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stiprus	r						,185*		,186*	
Gražus	r	,209*						,206*	,181*	,220*
Darbštus	r	,204*							,189*	,182*
Protingas	r				,220*					
Draugiškas	r									
Gabus	r									
Aktyvus	r									
Vikrus	r						,176*			
Atlaidus	r									

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Matome, kad tikėtinas koreliacinis ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų nustatytas, nors, dauguma sąsajų nėra labai stiprios. Galima manyti, jog tiek sportuojantiems moksleiviams, tiek nesportuojantiems moksleiviams jų motyvai rinktis sportinę veiklą ar nesirinkti ir savivertė yra susiję, tačiau nestipriai.

3.2.3. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų ir vertybinių nuostatų koreliacinių ryšių analizė

Analizuojant tyrimo rezultatus, tikrintas ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų ir vertybinių nuostatų (17 lentelė, 7 priedas).

Tyrimo rezultatai parodė, kad sportuojančių moksleivių sportinės veiklos pasirinkimas statistiškai reikšmingai sieja ketinimą sportuoti toliau su tokiomis vertybėmis kaip, galimybė sportuoti kaip vertybe ($r = 0,340$, $p = 0,000$) bei galimybė laimėti varžybas ($r = 0,357$, $p = 0,000$), galimybė mokytis ir tobulėti ($r = 0,206$, $p < 0,05$) bei pinigais ($r = 0,279$, $p = 0,001$). Ši koreliacija vertintina kaip natūrali tendencija, t.y. galimybė sportuoti bei galimybė laimėti varžybas logiškai siejasi su ketinimu sportuoti toliau, tuo pačiu mokytis ir tobulėti bei uždirbti (kaip atlyginimą) pinigus.

Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp sportuojančių moksleivių motyvo rinktis sportinę veiklą, kad tobulinti save kaip asmenybę ir galimybės augti kaip asmenybei ($r = 0,340$, $p = 0,000$), galimybės laimėti varžybas ($r = 0,393$, $p = 0,000$), sportuoti ($r = 0,260$, $p = 0,003$), galimybės mokytis ir tobulėti ($r = 0,305$, $p = 0,000$) bei uždirbti pinigus ($r = 0,255$, $p = 0,004$), o taip pat pelnyti meilę bei sutarimą šeimoje ($r = 0,198$, $p < 0,05$) bei gerus santykius su mokytojais bei treneriais ($r = 0,177$, $p < 0,05$). Ši sąsaja vertintina kaip priežasties pasekmės dėsniumas, t.y. noras sportuojant tobulinti save kaip asmenybę, tiesiogiai siejasi su noru augti kaip asmenybei, laimėti varžybas bei mokytis ir tobulėti.

Sportuojantys moksleiviai, pasirinkę sporto mokyklą dėl galimybės pasiekti sporto laipsnį, statistiškai reikšmingai labiau vertina santykius su viršininkais ($r = 0,305$, $p = 0,000$), jiems labiau svarbi galimybė sportuoti ($r = 0,360$, $p = 0,000$), galimybė laimėti varžybas ($r = 0,443$, $p = 0,000$) bei galimybė mokytis ir tobulėti ($r = 0,387$, $p = 0,000$). Šis ryšys rodo, kad noras sportuoti, laimėti varžybas bei noras mokytis ir tobulėti, lemia ir norą pasiekti sporto atskyri. Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys su pinigais kaip vertybe ($r = 0,184$, $p < 0,05$), galimybė augti kaip asmenybei ($r = 0,212$, $p < 0,05$), gerais santykiais su bendraamžiais ($r = 0,177$, $p < 0,05$) bei siekimu

meilės ir sutarimo šeimoje ($r = 0,230$, $p = 0,009$). Pastebėta ryšio tendencija tarp noro pasiekti sporto atskyri ir galimybės valdyti kitus ($r = 0,163$, $p > 0,05$).

Nustatyta statistiškai reikšminga sąsaja tarp sportuojančių moksleivių pasirinkimo sportinę veiklą dėl prestižo ir jiems svarbių gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,324$, $p = 0,000$) bei gerų santykių su viršininkais (mokytojais, treneriais) ($r = 0,348$, $p = 0,000$). Vadinasi, sportuojantiems moksleiviams geri santykiai su bendraamžiais ir mokytojais, treneriais atrodo galimi dėl sportinės veiklos prestižiškumo. Taip pat čia stebimas statistiškai patikimas ryšys su pinigais ($r = 0,190$, $p < 0,05$), galimybe augti kaip asmenybei ($r = 0,221$, $p < 0,05$), galimybe sportuoti toliau ($r = 0,214$, $p < 0,05$), galimybės laimėti varžybas ($r = 0,264$, $p = 0,003$), galimybės mokytis ir tobulėti ($r = 0,239$, $p = 0,007$) bei galimybės valdyti kitus ($r = 0,255$, $p = 0,004$). Stebima ryšio tendencija su sveikata.

Sportuojantys moksleiviai, kurie renkasi sportinę veiklą dėl galimybės pakeliauti, pabendrauti, sieja tai su ir galimybe augti kaip asmenybei ($r = 0,337$, $p = 0,000$), taip pat su gerais santykiais su mokytojais, treneriais ($r = 0,333$, $p = 0,000$) bei galimybe laimėti varžybas ($r = 0,306$, $p = 0,000$), galimybe sportuoti ($r = 0,257$, $p = 0,004$), galimybe mokytis ir tobulėti ($r = 0,226$, $p < 0,05$), galimybės valdyti kitus ($r = 0,227$, $p < 0,05$). Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas koreliacijos ryšys ir su pinigais ($r = 0,198$, $p < 0,05$), galimybe dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,265$, $p = 0,003$), sveikatos ($r = 0,248$, $p = 0,005$), gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,286$, $p = 0,001$) bei meile ir sutarimu šeimoje ($r = 0,249$, $p = 0,005$).

Nustatyta, kad kuo labiau sportuojantys moksleiviai siekia sportinėje veikloje išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus, tuo labiau jiems aktuali galimybė mokytis ir tobulėti ($r = 0,328$, $p = 0,000$), galimybė laimėti sporto varžybose ($r = 0,248$, $p = 0,005$), galimybė sportuoti ($r = 0,195$, $p < 0,05$), galimybė valdyti kitus ($r = 0,253$, $p = 0,004$), geri santykiai su viršininkais (treneriais, mokytojais) ($r = 0,264$, $p = 0,003$), geri santykiai su bendraamžiais ($r = 0,210$, $p < 0,05$), meilė ir sutarimas šeimoje ($r = 0,304$, $p = 0,001$), sveikata ($r = 0,213$, $p < 0,05$) bei galimybė augti kaip asmenybei ($r = 0,175$, $p < 0,05$) ir galimybė dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,188$, $p < 0,05$).

Tyrimo rezultatai parodė, jog yra ryšys tarp noro būti labiau treniruotiems ir siekio geriau sutarti su treneriais bei mokytojais ($r = 0,288$, $p = 0,001$), su bendraamžiais ($r = 0,266$, $p = 0,002$), galimybės valdyti kitus ($r = 0,281$, $p = 0,001$), noro mokytis ir tobulėti ($r = 0,258$, $p = 0,003$), galimybe laimėti varžybas ($r = 0,220$, $p < 0,05$) bei meilės ir sutarimo šeimoje ($r = 0,283$, $p = 0,001$). Stebimos sąsajos su galimybe augti kaip asmenybei ($r = 0,160$, $p > 0,05$), pinigų ($r = 0,156$, $p > 0,05$) bei sveikatos ($r = 0,152$, $p > 0,05$).

Analizuojant ryšį tarp sportuojančių moksleivių motyvacijos rinktis sportinę veiklą dėl sveikatos taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys. Rezultatai parodė sąsajas tarp noro sportuoti dėl sveikatos ir sveikatos kaip vertybės ($r = 0,249$, $p = 0,005$), taip pat dėl geresnių

santykių su treneriais, mokytojais ($r = 0,24$, $p = 0,007$), gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,278$, $p = 0,002$), meilės ir sutarimo šeimoje ($r = 0,269$, $p = 0,002$), galimybės mokytis ir tobulėti ($r = 0,178$, $p = 0,05$). Stebima ryšio tendencija su galimybe valdyti kitus ($r = 0,170$, $p > 0,05$).

Tyrimo rezultatai parodė, kad atsitiktinės aplinkybės kaip motyvas nulėmęs sportinė veiklos pasirinkimą, rodo patikimas sąsajas su sportuojančių moksleivių tokiomis vertybėmis kaip galimybė augti kaip asmenybei ($r = 0,298$, $p = 0,001$), gerai sutarti su bendraamžiais ($r = 0,285$, $p = 0,001$), su treneriais ir mokytojais ($r = 0,279$, $p = 0,001$), galimybė valdyti kitus ($r = 0,215$, $p < 0,05$), galimybė dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,213$, $p < 0,05$) bei pinigais ($r = 0,175$, $p < 0,05$). Stebima tendencija sąsajos su sveikata ($r = 0,160$, $p > 0,05$).

17 lentelė

Sportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Vertybės		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
	r	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pinigai	r	,279**	,255**	,184*	,175*	,190*			,198*	
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	r				,213*				,265**	,188*
Galimybė augti kaip asmenybei	r		,340**	,212*	,298**	,221*			,337**	,175*
Sveikata	r					,194*	,249**		,248**	,213*
Meilė ir sutarimas šeimoje	r		,198*	,230**		,196*	,269**	,283**	,249**	,304**
Gerai santykiai su bendraamžiais	r			,177*	,285**	,324**	,2788*	,266**	,286**	,210*
Gerai santykiai su viršininkais	r		,177*	,305**	,279**	,348**	,240**	,288**	,333**	,264**
Galimybė sportuoti	r	,34**	,260**	,360**		,214*		,218*	,257**	,195*
Galimybė laimėti varžybas	r	,357**	,393**	,443**		,264**		,220*	,306**	,248**
Galimybė mokytis ir tobulėti	r	,206*	,305**	,387**		,239**	,178*	,258**	,226*	,328**
Galimybė valdyti kitus	r		,239**		,215*	,255**		,281**	,227*	,253**

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Analizuojant tyrimo rezultatus nustatyta, kad sportuojančių moksleivių motyvai būdingi sportinei veiklai : ketinimas sportuoti toliau, noras tobulinti save kaip asmenybę, noras pasiekti sporto laipsnį bei išnaudoti savo sugebėjimus, statistiškai reikšmingai siejasi su sportinei veiklai būdingomis bei su socialiniais santykiais susijusiomis vertybinėmis nuostatomis : galimybe augti kaip asmenybei, gerais santykiais su bendraamžiais ir viršininkais, galimybe sportuoti ir laimėti varžybas bei galimybe mokytis ir tobulėti.

Galima teigti, kad sportuojančių moksleivių motyvai, atvedę juos į sporto mokyklas, glaudžiai susiję su jų vertybinėmis nuostatomis.

Analizuojant nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų sąsajas su vertybinėmis nuostatomis, nustatytos statistiškai patikimos sąsajos (žr. 18 lentelė, 8 priedas).

Tyrimo rezultatai parodė, kad sportinei veiklai būdingas motyvas ketinimas sportuoti statistiškai reikšmingai siejasi su tokiomis vertybėmis kaip galimybė sportuoti ($r = 0,543$, $p = 0,000$), galimybe laimėti varžybas ($r = 0,422$, $p = 0,000$), gerais santykiais su viršininkais (mokytojais) ($r = 0,200$, $p < 0,05$) bei galimybe mokytis ir tobulėti ($r = 0,178$, $p < 0,05$). Tai rodo, kad nesportuojantys moksleiviai vienodai vertina tiek norą sportuoti, tiek siekį laimėti varžybas. Jei jie nelinkę rinkti sporto, tai jiems nėra aktualu ir laimėti varžybas. Gerus santykius su mokytojais ir galimybę mokytis bei tobulėti nesportuojantys moksleiviai vertina kaip vienodai reikšmingas.

Rezultatai parodė, kad sportinei veiklai būdingas motyvas noras pasiekti sporto laipsnį statistiškai reikšmingai siejasi su sportinei veiklai būdingomis vertybėmis - su galimybe sportuoti ($r = 0,555$, $p = 0,000$), galimybe laimėti varžybas ($r = 0,408$, $p = 0,000$), bei gerais santykiais su mokytojais ($r = 0,239$, $p = 0,007$). Stebimos ryšio tendencijos su gerais santykiais su bendraamžiais ($r = 0,170$, $p > 0,05$) bei galimybe mokytis ir tobulėti ($r = 0,149$, $p > 0,05$).

Pastebėtos statistiškai reikšmingos sąsajos tarp noro tobulėti kaip asmenybei ir galimybės augti kaip asmenybei ($r = 0,252$, $p = 0,004$), galimybės sportuoti ($r = 0,239$, $p = 0,007$), galimybės laimėti varžybas ($r = 0,191$, $p < 0,05$), galimybės mokytis ir tobulėti ($r = 0,244$, $p = 0,006$), gerų santykių su bendraamžiais ($r = 0,265$, $p = 0,003$), gerų santykių su mokytojais ($r = 0,177$, $p < 0,05$) bei sveikatos ($r = 0,220$, $p < 0,05$). Moksleiviai, siekiantys tobulėti, kaip asmenybės su sportine veikla šių vertybių nesieja. Noras mokytis, geri santykiai su mokytojais taip pat nesusiję su sportine veikla.

Taip pat nustatyta, kad tiek, kiek nesportuojantys moksleiviai nori būti treniruoti, tiek pat linkę rinktis galimybę sportuoti ($r = 0,440$, $p = 0,00$), bei galimybę laimėti varžybas ($r = 0,226$, $p < 0,05$). Taip pat norą trenituotis sieja su pinigais ($r = 0,202$, $p < 0,05$).

Nesportuojantys moksleiviai, kurie labiau nori pakeliauti, pabendrauti, linkę labiau motyvuotai rinktis sportinę veiklą ($r = 0,427$, $p = 0,000$) bei galimybę laimėti varžybas ($r = 0,337$, $p = 0,000$) bei sieja tai su noru valdyti kitus ($r = 0,183$, $p < 0,05$). Vadinasi, moksleiviai linkę rinktis sportinę veiklą, jei mato galimybių pakeliauti, pabendrauti bei tikisi būti įtakingesni kitų atžvilgiu.

Rezultatai parodė, kad galimybė išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus nesportuojantiems moksleiviams statistiškai reikšmingai siejasi su galimybe laimėti varžybas ($r = 0,369$, $p = 0,000$), galimybe sportuoti ($r = 0,273$, $p = 0,002$) bei gerais santykiais su mokytojais ($r = 0,224$, $p < 0,05$). Stebimos ryšio tendencijos su sveikata ($r = 0,150$, $p > 0,05$) bei pinigais ($r = 0,150$, $p > 0,05$). Galima teigti, kad nesportuojantys moksleiviai dalyvavimą sporte, varžybose, renkasi kaip galimybę išnaudoti, išreikšti savo sugebėjimus, nors ir nesportuoja aktyviai. Taip pat tokiu būdu siekia geresnių santykių su mokytojais.

Nustatyta, kad nesportuojantiems moksleiviams sportinė veikla dėl sveikatos statistiškai reikšmingai koreliuoja su galimybe sportuoti ($r = 0,383$, $p = 0,000$), galimybe laimėti varžybas ($r = 0,0238$, $p = 0,007$) bei galimybe dirbti mėgstamą darbą ($r = 0,185$, $p < 0,05$). Vadinasi, nesportuojantys moksleiviai motyvuoti sportinei veiklai tiek, kiek ji siejasi su noru būti sveikam bei užsiimti mėgstamu darbu.

Nustatytos sąsajos tarp prestižo, kaip sportinės veiklos rinkimosi ar nesirinkimo motyvo ir galimybės sportuoti ($r = 0,231$, $p = 0,009$), galimybės laimėti varžybas ($r = 0,185$, $p < 0,05$) bei gerų santykių su mokytojais ($r = 0,206$, $p < 0,05$). Vadinasi, jei nesportuojantys moksleiviai nesirenka sporto dėl jo prestižiškumo, tai jie nesiekia ir sportuoti, laimėti varžybas bei nemano, kad tai gali įtakoti jų santykius su mokytojais.

Tyrimo rezultatai parodė, kad atsitiktinės aplinkybės kaip motyvas statistiškai patikimai siejasi su tokiomis vertybėmis kaip geri santykiai su bendraamžiais ($r = 0,224$, $p < 0,05$), mokytojais ($r = 0,213$, $p < 0,05$), galimybe mokytis ir tobulėti ($r = 0,190$, $p < 0,05$), galimybe laimėti varžybas ($r = 0,196$, $p < 0,05$), pinigais ($r = 0,223$, $p < 0,05$) bei sveikata ($r = 0,189$, $p < 0,05$). Vadinasi šie dalykai galėjo turėti įtakos sportinės veiklos pasirinkimui ar nepasirinkimui – tai svarstytinas klausimas nesportuojantiems moksleiviams.

Nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Vertybės		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pinigai	r				,223*			,202*	,194*	
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	r						,185*			
Galimybė augti kaip asmenybei	r		,252**							
Sveikata	r		,220*		,189*					
Meilė ir sutarimas šeimoje	r									
Gerai santykiai su bendraamžiais	r		,265**		,224*					
Gerai santykiai su viršininkais	r	,200*	,177*	,239**	,213*	,206*				,224*
Galimybė sportuoti	r	,543**	,239**	,555**		,23**	,383**	,440**	,427**	,273**
Galimybė laimėti varžybas	r	,422**	,191*	,408**	,196*	,185*	,238**	,226*	,337**	,369**
Galimybė mokytis ir tobulėti	r	,178*	,244**		,190*					,384**
Galimybė valdyti kitus	r								,183*	

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Rezultatų analizė parodė, jog mūsų kelta hipotezė, jog tikėtinas ryšys tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų bei mokymosi motyvų, pasitvirtino.

Išanalizavus ryšį tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų ir vertybinių nuostatų, galima teigti, kad sportuojančių moksleivių sportiniai motyvai, atvedę juos į sporto mokyklas, glaudžiai susiję su jų vertybinėmis nuostatomis. Nesportuojančių moksleivių motyvų sportinei veiklai bei vertybinių nuostatų tarpusavio sąveika parodė, kad jų motyvai sportuoti ar nesportuoti dėl santykių su bendraamžiais bei mokytojais, dėl galimybės mokytis ir

tobulėti, o taip pat sveikatos ir pinigų, turi patikimai reikšmingų sąsajų su vertybinėmis nuostatomis.

Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus, nustatytos tikėtinos sąsajos tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių, motyvų bei mokymosi pasiekimų,

3.2.4. Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių ir motyvų koreliaciniai ryšiai su bendraisiais mokymosi pasiekimais

Siekdami patikrinti hipotezę, kad tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių ir motyvų tikėtini koreliaciniai ryšiai su mokymosi pasiekimais, atlikome kiekvienos sąsajos koreliacinę analizę.

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi pasiekimų sąsajų analizė (žr. 19 lentelė, 7 priedas)

Analizuojant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo koreliacinius ryšius su bendraisiais mokymosi pasiekimais, nustatyta, kad statistiškai reikšmingų skirtumų nėra. Tiek sportuojančių, tiek nesportuojančių moksleivių bendrieji mokymosi pasiekimai su savęs vertinimu nesusiję. Rezultatą, manytumėme, lėmė tai, kad abiejų tiriamųjų grupių tiek savęs vertinimo, tiek bendrieji mokymosi pasiekimų rodikliai pakankamai aukšti.

19 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės ir bendrųjų mokymosi pasiekimų tarpusavio sąsajos

Savęs vertinimas		Sūprūs	Gražūs	Darbštūs	Protingas	Draugiškas	Gabus	Aktyvus	Vikrus	Atlaidus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sportuojantys	r	,119	,136	,083	,134	,117	,141	,114	-,007	,024
	p	,182	,128	,356	,133	,191	,113	,200	,935	,791
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Nesportuojantys	r	,003	-,008	-,072	,122	,102	-,006	,062	,000	,015
	p	,974	,932	,421	,172	,256	,949	,489	,998	,864
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$
 stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybių ir bendrųjų mokymosi pasiekimų tarpusavio sąsajos (žr. 20 lentelė, 8 priedas)

Analizuojant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų koreliacinius ryšius su bendraisiais mokymosi pasiekimais, nustatytas statistiškai patikimas koreliacinis ryšys.

Tarp sportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimų ir galimybės laimėti varžybas ($r = -0,198$, $p < 0,05$) nustatyta statistiškai reikšminga, tačiau atvirkštinė sąsaja - kuo labiau sportuojantys moksleiviai siekia laimėti varžybas, rengiasi varžyboms, t.y. daugiau sportuoja, tuo labiau prastėja bendrieji mokymosi pasiekimai.

Pastebėta dalinė sąsaja (ryšio tendencija), tačiau viena kitai prieštaraujanti, tarp sportuojančių moksleivių galimybės (noru) sportuoti ir bendrųjų mokymosi pasiekimų ($p > 0,05$). Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, jog kuo didesnis noras sportuoti, kuo intensyvesnė sportinė veikla, tuo labiau nukenčia mokymosi rezultatai.

Labai silpna sąsaja ($p > 0,05$), taip pat prieštaraujanti tendencija, pastebėta tarp sportuojančių moksleivių gerų santykių su bendraamžiais ir bendrųjų mokymosi pasiekimų. Galima manyti, kad kuo labiau sportuojantys moksleiviai vertina draugus, santykius, tuo labiau tai neigiamai atsiliepia jų mokymosi pasiekimams.

Nesportuojančių moksleivių tarpe pastebėta prieštaraujančio pobūdžio, dalinė sąsaja ($p > 0,05$) tarp galimybės valdyti kitus ir bendrųjų mokymosi pasiekimų. Šiuo atveju, galime spėti, jog kuo labiau nesportuojantys moksleiviai siekia dominuoti, yra konfliktiški, tuo prasčiau jiems sekasi mokytis.

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų tarpusavio sąsajos

Vertybės		Pinigai	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	Galimybė augti kaip asmenybei	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Geri santykiai su bendraamžiais	Geri santykiai su viršininiais	Galimybė sportuoti	Galimybė laimėti varžybas	Galimybė mokytis ir tobulėti	Galimybė valdyti kitus
Sportuojantys	r	-,081	-,087	,031	,036	,132	-,148	-,108	- ,158	- ,198*	,056	-,097
	p	,364	,332	,731	,686	,139	,097	,225	,075	,026	,531	,276
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Nesportuojantys	r	-,141	,073	,035	,088	-,046	-,027	-,049	- ,138	-,057	,099	-,172
	p	,113	,416	,695	,327	,611	,766	,584	,123	,526	,270	,053
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų tarpusavio sąsajos (žr. 21 lentelė)

Analizuojant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių koreliacinius ryšius tarp mokymosi motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų, nustatytas statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys.

Tyrimo rezultatai parodė, kad yra statistiškai patikimas ryšys tarp nesportuojančių moksleivių bendrųjų mokymosi pasiekimų ir tokių motyvų kaip ketinimas sportuoti toliau ($r = - ,193$, $p < 0,05$) bei sveikata ($r = -,145$, $p < 0,05$), tačiau šis ryšys prieštaraujantis. Vadinasi, kuo labiau nesportuojantiems moksleiviams svarbūs mokymosi pasiekimai, tuo labiau jie nelinkę sportuoti. Geresnių mokymosi rezultatų nesportuojantys moksleiviai pasiekia taip pat, jei negali sportuoti dėl sveikatos. Šie duomenys sutampa su moksleivių atsakymais, kodėl jie nesirenka sporto.

Iš pateiktų duomenų matyti, jog yra stebimos prieštaraujančios tendencijos tarp nesportuojančių moksleivių bendrųjų mokymosi pasiekimų ir noro būti labiau treniruotais ($p > 0,05$). Tai leidžia daryti prielaidą, jog kuo labiau nesportuojantys moksleiviai nori gerai mokytis,

tuo mažiau svarbu būti labiau treniruotais. O dėl noro pakeliauti, pabendrauti ($p > 0,05$), nesportuojantys moksleiviai taip pat nelinkę rinktis sportinės veiklos.

Tyrimo duomenys parodė, kad tarp sportuojančių moksleivių motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų sąsajų nėra.

21 lentelė

Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių mokymosi motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų tarpusavio sąsajos

Motyvai		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sportuojantys	r	-,108	-,080	-,047	-,091	-,104	,005	-,042	,053	,018
	p	,225	,372	,599	,310	,247	,959	,643	,551	,839
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Nesportuojantys	r	-,193*	,008	-,123	,102	-,145	-,189*	-,159	-,158	,043
	p	,029	,925	,168	,252	,105	,034	,075	,076	,632
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127

Pastaba : * - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,05), $p < 0,05$

** - koreliacija reikšminga (patikimumas lyginamas su 0,01), $p < 0,01$

stebima ryšio tendencija, $p > 0,05$

4. REZULTATŲ APTARIMAS

A. Maslow (1970) teorijoje pagrindinės sąvokos yra „poreikis“ ir „motyvacija“. Asmenybės kryptingumas dažniausiai siejamas su dominuojančių motyvų sistema, lemiančia asmenybės struktūros visumą. Ši sistema determinuoja žmogaus elgesį bei veiklą, nukreipia jo aktyvumą. S. L. Rubinšteinas (1989, cit. pagal Voločkovas, Jermolenkas, 2004) teigia, kad dominuojantys motyvai lemia žmogaus veiklą, išplaukiančią iš tikslų ir uždavinių.

H. Murray nuomone (Cratty, 1989), poreikiai nėra griežtai hierarchiniai, todėl tuo pačiu metu tiek sportuojantis, tiek nesportuojantis asmuo gali būti motyvuojamas daugiau nei vieno poreikio, poreikiai gali kirstis vienas su kitu.

I. Kalyšėvas (1981, cit. pagal Malinauskas, 1998) teigia, kad tiek sportininkams, tiek nesportininkams aktualūs šie motyvai:

- draugystės arba grupinio solidarumo, motyvai (noras būti kartu su bendraamžiais ir draugais, bendrauti); šių motyvų socialinį pagrindą sudaro poreikis bendrauti;

- tobulinimosi motyvas (sportuojant siekiama paspartinti savo fizinio tobulėjimo tempą ir užimti deramą vietą tarp draugų, norima sustiprinti sveikatą, pašalinti išvaizdos trūkumus, išlavinti fizines savybes, įsigyti svarbių gyvenime įgūdžių); socialinį psichologinį šio motyvo pagrindą sudaro didėjantis paauglių asmenybės saviraiškos poreikis;

- pamėgdžiojimo motyvai: paaugliai labai dažnai nori būti panašūs į pasiekusius sportinių laimėjimų sportininkus.

Atlikę tyrimą, nustatėme, kad sportuojančius moksleivius sportuoti paskatinę motyvai yra ketinimas sportuoti toliau, noras pasiekti sporto laipsnį, būti labiau treniruotiems, sveikata, noras išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus bei galimybė pakeliauti, pabendrauti. Nesportuojantys moksleiviai nesirenka sportinės veiklos, nes siekia save išreikšti kitoje veikloje. Nesportuojantiems moksleiviams pasirinkimą dažnai nulemia atsitiktinės aplinkybės.

Nustatėme, kad noras tobulinti save kaip asmenybę labai reikšmingas tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems moksleiviams. Vieni moksleiviai tobulina save kaip asmenybę sportuodami, kiti ieško išraiškos galimybių kitose srityse. Prestižas nėra stiprus motyvas moksleiviams renkantis sportinę veiklą. Nesportuojantys moksleiviai dažnai nelinkę rinktis sporto dėl to, kad nevertina sporto kaip prestižinės veiklos – jie pripažinimo bei įvertinimo siekia kitose srityse.

Kaip parodė tyrimo rezultatai, sportininkams noras sportuoti toliau, noras pasiekti sporto laipsnį, noras būti labiau treniruotiems, galimybė pakeliauti yra svarbesni, negu tokie motyvai kaip tobulinti save kaip asmenybę bei prestižas. Noras išnaudoti savo sugebėjimus taip pat

didesnis, lyginant su nesportuojančiais moksleiviais. Šie mūsų gauti rezultatai sutampa su mokslininkų akcentuojama nuomone, jog moksleiviams labai svarbu išreikšti save per reikšmingą veiklą.

Iš gautų mūsų tyrimo duomenų matyti, kad skiriasi sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių motyvai - sportuoti toliau, noras pasiekti sporto laipsnį, būti labiau treniruotoms, sveikata bei galimybė pakeliauti, pabendrauti. Matome, kad sportuojančioms mergaitėms šie motyvai labiau reikšmingi, nes tiesiogiai siejasi su sportine veikla. Nesportuojančios mergaitės kaip reikšmingą motyvą sportuoti ar nesportuoti išskiria atsitiktines aplinkybes. Tai patvirtina mokslininkų patekiami faktai, jog mergaitėms svarbu sportuoti dėl sveikatos, gražios išvaizdos, galimybės pabendrauti.

Nustatėme, kad, sportuojančioms mergaitėms sportuoja norėdamos tobulinti save kaip asmenybę bei dėl prestižo. Nesportuojančios mergaitės labiau nori tobulinti save kaip asmenybę kitoje veikloje, ne per sportą.

Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad sportuojantiems berniukams svarbiausias motyvas, lemiantis jų pasirinkimą sportuoti, yra ketinimas ir toliau sportuoti, noras pasiekti sporto laipsnį bei galimybė pakeliauti, pabendrauti. Nesportuojantys berniukai kaip lemiančias jų pasirinkimą nesportuoti nurodo atsitiktines aplinkybes. Motyvai tobulinti save kaip asmenybę, išreikšti savo sugebėjimus bei sveikata yra labiau reikšmingi sportuojantiems berniukams. Sportinės veiklos prestižiškumas labiau lemia nesportuojančių berniukų pasirinkimus. Galimybė tapti labiau treniruotais nesportuojantiems berniukams nėra toks aktualus kaip sportuojantiems.

Įdomūs V. S. Sobkino ir kt. (2005) duomenys apie tai, kuo motyvuojamas moksleivių atsisakymas sportuoti. Populiariausia pozicija – moksleiviai nesportuoja dėl laiko stokos, dėl valios trūkumo, dėl nuovargio bei sveikatos problemų ir, galiausiai, dėl to, kad neįdomu.

Šiuo atveju, mūsų tyrimo rezultatai sutampa – mūsų apklausti nesportuojantys moksleiviai nurodo tuos pačius motyvus, kodėl atsisako sportinės veiklos. Sportuojantys moksleiviai renkasi sportinę veiklą dėl galimybės sportuoti toliau, pasiekti aukštus sportinius rezultatus, dėl galimybės išreikšti savo sugebėjimus bei galimybės pabendrauti, pakeliauti. Nesportuojantys moksleiviai sportinės veiklos nelinkę rinkti taip pat dėl tų pačių motyvų – galimybės išreikšti save kitoje veikloje, galimybės pabendrauti, pakeliauti kitais būdais, tačiau planuoja sportuoti, neatsisako dalyvauti varžybose ir nori laimėti jose. Nustatyta, kad tiek sportuojantys, tiek nesportuojantys moksleiviai vienodai svarbiu laiko motyvą tobulėti kaip asmenybei. Sveikata taip pat vienas iš motyvų sportinei ar kitai veiklai – vieni sportuoja dėl sveikatos, kiti negali sportuoti dėl sveikatos, tretį sveikatos nelaiko esminiu motyvu pasirinkti ar nepasirinkti sportinę veiklą.

Nustatyta, kad kuo labiau sportuojantys moksleiviai galvoja, kad yra stiprūs, tuo labiau tai sieja su sporto pasiekimais bei nori tobulinti save kaip asmenybę, nori būti labiau treniruotais, siekia išreikšti savo sugebėjimus bei sieja tai su galimybe pakeliauti, pabendrauti. Kaip darbščius save vertinantys labiau linkę siekti aukštesnių sportinių rezultatų, labiau nori tobulinti save kaip asmenybę. Tie moksleiviai, kurie laiko save protingais bei aktyviais, labiau nori save tobulinti kaip asmenybę. Kurie labiau save vertina kaip gabius ir vikrius, labiau nori pasiekti aukštų sportinių rezultatų. Stebima tendencija siekiant aukštesnių rezultatų, geriau save vertinti kaip protingus bei aktyvius. Laikantys save atlaidesniais, sportinę veiklą linkę rinktis dėl sveikatos bei norėtų būti labiau treniruotais, o taip pat dėl galimybės pakeliauti, pabendrauti.

Mūsų tyrimu nustatyta, kad nesportuojantys moksleiviai, kurie mano esantys stiprūs, sieja tai su sveikata bei galimybe pakeliauti, pabendrauti. Kurie galvoja, kad yra darbštūs, labiau linkę sieti tai su ketinimu sportuoti, noru išreikšti savo sugebėjimus bei galimybe pakeliauti, pabendrauti. Manantys, kad yra protingi ir draugiški, sportinės veiklos pasirinkimą sieja su atsitiktinėmis aplinkybėmis. Vikrumas siejamas su sveikata.

Kaip parodė tyrimo rezultatai, sportuojantys moksleiviai sporto pasirinkimą sieja su galimybe sportuoti bei galimybe laimėti varžybas, galimybe mokytis ir tobulėti bei pinigais. Nustatytas motyvas rinktis sportinę veiklą, kad tobulinti save kaip asmenybę, pelnyti meilę bei sutarimą šeimoje bei gerus santykius su mokytojais bei treneriais. Nustatyta sąsaja tarp pasirinkimo sportinę veiklą dėl prestižo ir jiems svarbių gerų santykių su bendraamžiais bei gerų santykių su viršininkais (mokytojais, treneriais). Atsitiktinės aplinkybės siejasi su galimybe augti kaip asmenybei, gerai sutarti su bendraamžiais, su treneriais ir mokytojais, galimybe valdyti kitus, galimybe dirbti mėgstamą darbą bei pinigais.

Analizuojant ryšį nesportuojančių moksleivių motyvų su vertybinėmis nuostatomis, nustatėme, kad ketinimas sportuoti siejasi su gerais santykiais su viršininkais (mokytojais) bei galimybe mokytis ir tobulėti. Pastebėtos sąsajos tarp noro tobulėti kaip asmenybei ir galimybės mokytis ir tobulėti bei sveikatos. Nustatėme, kad jeigu nesportuojantys moksleiviai nori būti treniruoti, linkę rinktis galimybę sportuoti. Noras treniruotis siejamas su pinigais. Galimybė sportuoti siejasi su galimybe dirbti mėgstamą darbą bei galimybe pakeliauti, pabendrauti. Nustatėme, kad rinkimosi ar nesirinkimo sportinę veiklą motyvas yra jos prestižiškumas.

A.Voločkovas ir E.G.Jermolenkas (2004) analizuoja vertybių kaip asmenybės tapsmo ir kryptingumo pasirinkimo problemą. Asmenybės kryptingumas dažniausiai siejamas su dominuojančia motyvų sistema. Ugdytume per sportą, ugdomos ir socialiai turiningos vertybės.

Ugdymo požiūriu svarbi tokia prielaida: vertybės, kurios susiformuoja sportuojant, gali būti perkeliamos į kitas gyvenimo sritis ir kartu tobulinti individą, visuomenę. (Miškinis, 2002).

L. Bobrova, A. Dvelienė, A. Norkus (2007) nustatė, kad sportuojantiems moksleiviams svarbiausia vertybė yra sveikata, mažiau svarbi – saviugda, nuolatinis fizinis ir dvasinis tobulėjimas, išsilavinimas bei geri, ištikimi draugai. Nesportuojantys moksleiviai labiausiai vertina gerus ir ištikimus draugus, visuomeninį pripažinimą, pareigingumą ir gyvenimišką išmintį. Taip pat nustatyta, kad vertybinių orientacijų formavumuisi didelės įtakos turi lyties skirtumų specifiškumas : sportuojančios merginos labiausiai vertina tokias vertybes kaip sveikata, materialiai aprūpintas gyvenimas, išsilavinimas, nepriklausomybė ir tobulėjimas, vaikinai – išsilavinimą, atsakomybę bei gerus ir ištikimus draugus.

Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad skiriasi vertybės, susijusios su sportine veikla, t.y. sportuojantiems moksleiviams, lyginant juos su nesportuojančiais labai reikšmingos vertybės yra galimybė sportuoti bei galimybė laimėti varžybas. Sportuojantiems moksleiviams labiau reikšmingos vertybės sveikata, pinigai, galimybė dirbti mėgstamą darbą, galimybė mokytis ir tobulėti, meilė ir sutarimas šeimoje, geri santykiai su viršininkais (mokytojais, treneriais) bei galimybė valdyti kitus. Nesportuojantiems moksleiviams reikšminga vertybė - galimybė augti kaip asmenybei. Rezultatai parodė, kad tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems moksleiviams mažiausiai svarbi vertybė - galimybė valdyti kitus.

Nustatyta, kad skiriasi sportuojančių mergaičių nuostata į galimybę sportuoti bei laimėti varžybas. Nesportuojančioms mergaitėms šios vertybės mažiausiai reikšmingos. Sportuojančios mergaitės kaip reikšmingas išskiria: galimybė dirbti mėgstamą darbą, galimybė augti kaip asmenybei, gerus santykius su bendraamžiais, gerus santykius su viršininkais bei galimybę mokytis ir tobulėti. Nesportuojančioms mergaitėms reikšmingos vertybės; sveikata ir galimybė valdyti kitus. Mažiausiai svarbi vertybė tiek sportuojančioms, tiek nesportuojančioms mergaitėms - galimybė valdyti kitus. Tokios vertybės kaip meilė ir sutarimas šeimoje bei pinigai vienodai reikšmingos abiem tiriamųjų grupėms.

Nustatėme, kad sportuojančių ir nesportuojančių berniukų vertybinės nuostatos skiriasi. Sportuojantiems berniukams galimybė sportuoti bei galimybė laimėti varžybas labai reikšminga, palyginus su nesportuojančiais berniukais. Kitas vertybės vienodai reikšmingos.

Pastebėta, kad sportuojantiems berniukams reikšmingos tokios vertybės: sveikata, meilė ir sutarimas šeimoje, galimybė dirbti mėgstamą darbą bei galimybė mokytis ir tobulėti. Nesportuojantiems berniukams: pinigai, galimybė augti kaip asmenybei, geri santykiai su viršininkais (mokytojais, vadovais). Mažiausiai reikšminga tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems berniukams - galimybė valdyti kitus. Rezultatas sutampa su mergaičių rezultatu.

Mūsų tyrimo rezultatų palyginimas su kitų mokslininkų tyrimų duomenimis, rodo, kad mūsų tiriamųjų ugdymo(si) procesą motyvuoja tos pačios vertybinės nuostatos.

Nemažai mokslininkų yra nustatę, kad įvairi ugdomoji sportinė veikla, nepriklausomai nuo jos tikslų, daro teigiamą įtaką savivertės pokyčiams. Taip pat nurodoma, kad sportavimas savivertės pokyčius reikšmingai įtakoja, kai sportinė veikla sėkminga. Sporto psichologas J. Kane (cit. pagal Tilindienė, 1999) nustatė, kad savivertė, pasitikėjimas savimi, turi tendenciją didėti gerėjant sportiniams rezultatams.

Taip pat nustatyta, kad sportuojantiems moksleiviams būdinga didesnė savigarba (Kamal et al., 1995; Machoney, 1995; Torrez, Fernandez, 1995; Weiberg, Gould, 1995; Šukys, 2000; Raudsepp et al., 2002, cit. pagal Batutis, 2003).

Tačiau anot S. Šukio (2001), nustatyta tik dalinė sąsaja tarp paauglių savigarbos ir jų fizinio aktyvumo laipsnio, t.y. pastebėta tik sportuojančių paauglių savigarbos tendencija, lyginant juos su nesportuojančiais paaugliais. Panašias tendencijas, anot S. Šukio, pavyko nustatyti ir kitiems tyrėjams (pavyzdžiui, Kardelis, Karpavičius, 2000). Ir mūsų tyrimo rezultatai patvirtina šiuos duomenis.

Daugelyje studijų nagrinėjamas aspektas – lyčių skirtumai. D. Beresnevičienės (2004, cit. pagal Kon, 1989) teigimu, skiriasi merginų ir vaikų savęs vertinimo kriterijai. Vaikiniai dažniausiai vertina save atsižvelgdami į pasiektus laimėjimus profesinėje veikloje, o merginoms svarbesni yra tarpasmeniniai santykiai. D. Beresnevičienė, I. Andziulytė (2004) savo atliktame tyrime nustatė, kad mergaičių savęs vertinimas didesnis negu berniukų. Mūsų tyrimo rezultatai sutampa su šių mokslininkų tyrimo rezultatais.

Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimas skiriasi. Sportuojantys moksleiviai laiko save vikresniais, mano esantys gražesni, stipresni, protingesni, draugiškesni, aktyvesni bei atlaidesni. Nesportuojantys moksleiviai jaučiasi darbštesni bei gabesni.

Sportuojančios mergaitės jaučiasi gražesnės bei vikresnės, stipresnės, darbštesnės, protingesnės, draugiškesnės, aktyvesnės bei atlaidesnės, negu nesportuojančios mergaitės. Nesportuojančios mergaitės jaučiasi gabesnės. Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad sportuojančios mergaitės save vertina geriau negu nesportuojančios mergaitės.

Kaip parodė mūsų tyrimo rezultatai, sportuojantys ir nesportuojantys berniukai save vertina vienodai. Nustatyta sportuojančių berniukų tendencija laikyti save vikresniais, jie mano esantys gražesni, stipresni, protingesni, draugiškesni, gabesni, vikresni bei atlaidesni. Nesportuojantys berniukai jaučiasi darbštesni.

Nustatytas ryšys - kuo labiau sportuojantys moksleiviai jaučiasi gabūs, tuo labiau jiems svarbios vertybės: sveikata, meilė ir sutarimas šeimoje, geri santykiai su mokytojais, treneriais.

Jausdamiesi gabiais, vertina galimybę sportuoti, galimybę laimėti varžybas bei galimybę valdyti kitus. Kuo labiau save vertina kaip atleidžius, jiems svarbi sveikata, santykiai su mokytojais, treneriais bei galimybę mokytis bei tobulėti. Kurie save laiko aktyviais, siekia dirbti mėgstamą darbą. Kurie mano esą draugiški, labiau siekia augti, tobulėti kaip asmenybės. Kurie labiau save vertina kaip darbšius ir stiprius, labiau siekia laimėti varžybas. Kuriems labiau išreikštas stiprumo kriterijus, labiau išreikštas ir siekis valdyti kitus.

Nustatytas ryšys tarp savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų. Pastebėta, kuo labiau nesportuojantys moksleiviai save vertina kaip darbščius, linkę vertinti sveikatą, galimybę sportuoti bei dalyvauti varžybose. Darbštumas parodė tendenciją sąsajoms su galimybe dirbti mėgstamą darbą, galimybe mokytis ir tobulėti bei meile ir sutarimu šeimoje.

Nustatytas ryšys tarp nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo kaip aktyvių ir gerų santykių su bendraamžiais. Kurie moksleiviai save vertina kaip draugiškus, svarbesni santykiai su viršininkais (mokytojais, treneriais) bei didesnis noras mokytis ir tobulėti. Kuo labiau save vertina kaip gabius, tuo svarbesnė vertybė meilė ir sutarimas šeimoje. Stebima tendencija, jog jausdamiesi gabesniais, moksleiviai labiau sutaria su savo bendraamžiais. Atlaidūs nesportuojantys moksleiviai labiau linkę vertinti sveikatą. Darbštumo siejamas su vertybėmis.

Mūsų tyrimo duomenys neišsiskiria, vertinant juos su kitų mokslininkų tyrimų rezultatais, atskleidžiančiais tiek sportuojančių, tiek nesportuojančių moksleivių savęs vertinimą.

A. Baxteris (1995, cit. pagal Sidorovas, 2007), įvertinęs sportuojančių moksleivių intelektinius gebėjimus, nerado jokių skirtumų tarp sportuojančių ir nesportuojančių paauglių.

K. R. Sidorovas (2007) pateikia savęs vertinimo ir pasiekimų reikšmę mokymosi efektyvumui vyresnėse klasėse. Nurodomas šių veiksnių glaudus ryšys, kuris yra kaip mokinių motyvuojantis veiksnys. Būtent, aukštesni rezultatai, aukštesnis savęs vertinimas lemia geresnius mokymosi rezultatus lyginant su priešinga situacija.

Atlikę tyrimą, nustatėme, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių bendrieji mokymosi pasiekimai neišsiskiria. Nesportuojančių moksleivių bendrieji mokymosi pasiekimai aukštesni. Nustatėme, kad sportuojančių ir nesportuojančių mergaičių ir berniukų bendrieji mokymosi pasiekimai nesiskiria. Sportuojančios mergaitės pasižymi aukštesniais mokymosi pasiekimų rezultatais palyginus su nesportuojančiomis mergaitėmis. Berniukų mokymosi pasiekimų rezultatai nesiskiria.

Nustatytas, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savęs vertinimas ir bendrieji mokymosi pasiekimai sąsajų neturi.

Nustatėme sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ryšius su bendraisiais mokymosi pasiekimais. Tarp sportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimų ir

galimybės laimėti varžybas nustatyta atvirkštinė sąsaja - kuo labiau sportuojantys moksleiviai siekia laimėti varžybas, t.y. daugiau sportuoja, tuo bendrieji mokymosi pasiekimai žemesni.

Pastebėta dalinė sąsaja - viena kitai prieštaraujanti, tarp sportuojančių moksleivių galimybės (noro) sportuoti ir bendrųjų mokymosi pasiekimų. Labai silpna prieštaraujanti sąsaja pastebėta tarp sportuojančių moksleivių gerų santykių su bendraamžiais ir bendrųjų mokymosi pasiekimų. Nustatėme prieštaraujančio pobūdžio, dalinę sąsaja tarp galimybės valdyti kitus ir bendrųjų mokymosi pasiekimų nesportuojančių moksleivių tarpe.

Analizuojant ryšius tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų. Nustatėme, prieštaraujantį ryšį tarp nesportuojančių moksleivių bendrųjų mokymosi pasiekimų ir ketinimo sportuoti bei sveikatos, kuo labiau nesportuojantiems moksleiviams svarbūs mokymosi pasiekimai, tuo labiau jie nelinkę sportuoti bei rūpintis sveikata. Pastebėta, kuo labiau nesportuojantys moksleiviai nori gerai mokytis, tuo mažiau svarbu būti labiau treniruotais. Norą pakeliauti, pabendrauti, nesportuojantys moksleiviai nelinkę sieti su sportine veikla. Nustatėme, kad tarp sportuojančių moksleivių motyvų ir bendrųjų mokymosi pasiekimų sąsajų nėra.

Mūsų tyrimo rezultatai siejasi su kitų mokslininkų rezultatais – mūsų moksleivių savęs vertinimas vidutinis ir mokymosi rezultatai vidutiniai. Kaip ir A.Baxterio (1995, cit. pagal Sidorovas, 2007), taip ir mūsų rezultatai parodė, kad nėra skirtumų tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių intelektinių gebėjimų.

IŠVADOS

1. Pagrindinis edukologijos mokslo uždavinys – išugdyti brandžią asmenybę. Savivertė ir jos ugdymas, vertybinės nuostatos, kaip asmenybės kryptingumo orientyrai bei aukšta mokymosi motyvacija yra svarbiausi asmenybės ugdymo parametrai. Humanistinė filosofijos ir psichologijos bei nuolatinio mokymosi nuostatos yra esminės atskleidžiant sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybių bei ugdymosi motyvų ypatumus. Teorinis šių asmenybės ypatingumų pažinimas atskleidžiamas vertinant moksleivių dalyvavimą nuolatinio ugdymo(si) procese – pamokinėje ir popamokinėje sportinėje veikloje.

2. Mūsų tyrimas patvirtino hipotezę, kad sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių ugdymosi motyvai skiriasi:

- Sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės parametru palyginimas parodė, kad sportuojančių moksleivių savivertė aukštesnė, lyginant su nesportuojančiais moksleiviais. Mergaitės save vertina geriau negu berniukai. Sportuojančios mergaitės, palyginus su nesportuojančiomis mergaitėmis, geriau save vertina pagal gražumo bei vikrumo kriterijus. Pastebėta tendencija, jog sportuojantys berniukai, lyginant su nesportuojančiais, save vertina kaip vikresnius.

- Motyvų sportinei veiklai palyginimas atskleidė, kad sportuojantys moksleiviai, lyginant su nesportuojančiais, išsiskiria sportinei veiklai būdinga motyvacija – jų siekiai yra sportuojant išreikšti savo sugebėjimus, pasiekti aukštus sportinius rezultatus bei būti sveikais. Ir sportuojančios mergaitės, ir sportuojantys berniukai sportuoja dėl galimybės pakeliauti, pabendrauti. Nustatyta, kad nesportuojančių moksleivių - tiek mergaičių, tiek berniukų, ugdymosi motyvus lemia atsitiktinės aplinkybės. Pagrindiniai motyvai, lemiantys nesportuojančių moksleivių sportinės veiklos nesirinkimą, yra laiko stoka, valios trūkumas, menkas interesas, sveikatos problemos, prastas susisiekimas bei dalyvavimas kitoje veikloje.

- Vertybinių nuostatų palyginimas atskleidė, kad sportuojantiems moksleiviams, lyginant su nesportuojančiais, būdingesnės vertybės, kurios tiesiogiai siejasi su ugdymu(si) sportinėje veikloje - tai galimybė sportuoti bei galimybė laimėti varžybas. Lyties aspektu rezultatai sutampa. Kitos vertybės vienodai reikšmingos tiek sportuojantiems, tiek nesportuojantiems moksleiviams. Tai sveikata, sutarimas šeimoje, galimybė save išreikšti reikšmingoje veikloje bei siekis augti kaip asmenybei.

3. Pasitvirtino mūsų kelta prielaida, jog tarp sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių savivertės, vertybinių nuostatų, ugdymosi motyvų ir mokymosi pasiekimų yra ryšys:

- Nustatytos sąsajos tarp savęs vertinimo, vertybinių nuostatų ir mokymosi motyvų. Aukštesnė savivertė sportuojančius moksleivius skatina ieškoti saviraiškos galimybių jiems

reikšmingoje sportinėje veikloje. Sportinės veiklos motyvai tiesiogiai siejasi su sportinei veiklai būdingomis bei su tarpasmeniniais santykiais susijusiomis vertybėmis. Nesportuojantys moksleiviai ugdomosi motyvus sieja su noru augti kaip asmenybei, mokytis ir tobulėti, t.y. ieško saviraiškos galimybių kitoje (ne sportinėje), jiems reikšmingoje veikloje bei sieja tai su darniais santykiais su bendraamžiais ir mokytojais. Sportuojantiems moksleiviams jų gabumai, o nesportuojantiems – darbštumas, yra vertybines nuostatas lemiantys veiksniai.

■ Nustatytos prieštaraujančios sąsajos tarp sportuojančių moksleivių sportinei veiklai būdingų motyvų – noro laimėti varžybas, daugiau sportuoti ir mokymosi pasiekimų. Kuo labiau sportuojantys moksleiviai siekia aukštų sportinių rezultatų, tuo labiau nukenčia jų mokymosi rezultatai. Sportuojančių moksleivių mokymosi pasiekimams neigiamos įtakos turi intensyvūs santykiai su draugais. Nesportuojantiems moksleiviams noras pasiekti kuo aukštesnius mokymosi rezultatus, lemia jų apsisprendimą nesirinkti sportinės veiklos. Negalėdami sportuoti dėl sveikatos, nesportuojantys moksleiviai suinteresuoti siekti geresnių mokymosi rezultatų. Pastebėta tendencija, kad nesportuojantys moksleiviai, kuriems aktualus poreikis valdyti kitus, linkę mažiau dėmesio skirti mokymuisi.

REKOMENDACIJOS

Ugdymo institucijų specialistams:

1. Kaip mums žinoma, motyvacijos esmė, teikti mūsų elgesiui kryptingumą, orientuoti į tikslą. Kadangi mūsų tyrimu nustatyta, jog ugdymas(is) sportinėje veikloje ugdo ir kitus ugdymo(si) motyvus – tokius kaip noras augti kaip asmenybei, noras mokytis ir tobulėti, rūpintis savo sveikata, išvaizda bei siekti gerų santykių su socialiniais partneriais, ugdymo(si) motyvacijai naudoti tiesioginį ir netiesioginį (išorinį ar vidinį) motyvavimą. Tuo remiantis, planuoti bei organizuoti ugdymo(si) procesą tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo institucijose.
2. Siūlomas moksleivių motyvavimas ugdymui(si) pagal prigimtines galias, t.y. leisti skleisti saviraiškos poreikiams – mokyklose dirbantys specialistai yra įgiję kompetencijas naudoti pedagoginius bei psichologinius metodus (testavimai, apklausos, pokalbiai) asmenybės ypatingumams atskleisti bei nukreipti tinkama linkme, t.y. pasirinkti veiklą ugdymui(si) pagal prigimtines galias polinkius. Ši rekomendacija skiriama socialiniams pedagogams, psichologams, iš dalies klasių auklėtojams bei atskirų dalykų mokytojams. Siūlomos individualios konsultacijos (moksleiviams, moksleiviams kartu su tėvams).
3. Mūsų tyrimo rezultatai atskleidė tai, kad sportuojantys moksleiviai pasižymi aukštesne saviverte, palyginus su nesportuojančiais. Ugdymo institucijų atstovams siūloma griauti visuomenėje nusistovėjusią nuostatą, jog sportuojantys moksleiviai „prastesni“ – savo mokymosi rezultatais, elgesiu, siekiais. Ugdymo procese pabrėžti gautus tyrimo rezultatus, vadovautis jais tiek pamokinėje, tiek nepamokinėje veikloje – vertinant sportuojančius moksleivius „tikėtis daugiau“.
4. Ugdymo procese vadovautis amžiaus tarpsnio ypatingumais (tai tiesiogiai siejama su saviverte) – moksleivių siekiu turėti draugų, būti mėgstamais, pripažintais. Organizuojant tiek pamokinę, tiek nepamokinę veiklą, įtraukti kuo daugiau ugdytinių į dalyvavimą – tai gali būti mokyklos valdymo galimybės, klasės renginiai, renginiai mokyklos ir platesniu mastu.
5. Siūloma ugdyme(si) vadovautis bei kiek galima dažniau remtis vienu iš įgimtų žmogaus gebėjimų - pamėgdžiojimo motyvais. Paaugliai labai dažnai nori būti panašūs į pasiekusius sportinių laimėjimų sportininkus, dažnai turi savo mokytojo idealią viziją – šiame amžiaus tarpsnyje ypač aktualios savo identitiškumo paieškos. Todėl ugdytojams keliamas uždavinys – tapti moksleivio idealia vizija, padėti rasti save.

Tėvams (globėjams):

1. Pasaulio sveikatos organizacija pabrėžia teigiamą ugdymo(si) per fizinį aktyvumą. Šis poveikis atskleidžiamas per poveikį gerinant mitybos įpročius, mažinant tabako, alkoholio, narkotikų vartojimą, smurtą, didinant funkcinius gebėjimus, skatinant bendravimą ir socialinę integraciją. Remiantis mūsų tyrimo rezultatais, siūloma sportuojančių ir nesportuojančių moksleivių tėvams atkreipti dėmesį į ugdymo(si) sportinėje veikloje naudą, pasinaudoti jos privalumais. Tyrimas parodė, kad sportuojantys moksleiviai geriau save vertina – todėl naudinga vertinti sportinę veiklą, kaip profilaktinę priemonę ugdant reikiamus įgūdžius, mokėjimus bei nuostatas.
2. Kadangi nustatyta, jog dažnai moksleivių pasirinkimą ar nepasirinkimą ugdymo(si) sportuojant lemia atsitiktinė saplinkybė – siūloma tėvams, kaip galimiems autoritetams, atkreipti į tai dėmesį – įtakoti savo vaikų pasirinkimus.
3. Siūloma savo šeimoje visiems jos nariams gyventi vadovaujantis nuolatinio mokymo(si) bei ugdymo(si) dvasia – visiems įsijungti į pasirinktą ugdomąją veiklą. Tokiu būdu bus patenkintas visų šeimos narių socialinis – psichologinis poreikis – būti grupės nariu, bendrauti su sau artimais asmenimis.
4. Remiantis tyrimo rezultatais, kurie parodė, jog moksleiviai renkasi ugdymosi formas pagal jų prestižiškumą – siūloma, motyvuojant tam tikrai veiklai, orientuotis į tai, kas labiau vertinama visuomenėje ar atskirame sociume.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius.
2. Aramavičiūtė V. (2002). Vertybių internalizacijos pokyčiai vyresniame mokykliniame amžiuje // *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 9., p. 162 – 172.
3. Barkauskienė R., Bulotaitė L., Davidavičienė A. G. ir kt. (2005). *Paauglys. Šeima. Mokykla*. Vilnius.
4. Batutis O. (2003). Moksleivių požiūris į fizinę saviugdą ir jo ugdymo galimybės mokykloje. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas.
5. Beresnevičienė D., Andziulytė I. (2004). Paauglių savęs vertinimo ypatumai. *Ugdymo psichologija. Mokslo darbai*. Nr. 11 -12. P. 125 – 133.
6. Beresnevičienė D. (2005). *Suaugusiųjų mokymosi psichologija*: monografija. Vilnius: Lietuvos mokslas.
7. Beresnevičienė D., Kaniienė L. (2000). Tėvų ir vaikų sąveikos įtaka vaikų savivertei. *Ugdymo psichologija*. T. 3 Nr. 1.
8. Beresnevičienė D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai)* : monografija. Vilnius.
9. Beresnevičienė D. (2003). Jauno suaugusiojo psichologija. Vilnius.
10. Bergman D. S. (1999). Moral reasoning in sport: implications for physical education. *Sport, education and society*. P. 117 – 131.
11. Bieliauskaitė R. (1993). Asmenybės psichologija. Kaunas.
12. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius. Enciklopedija.
13. Bobrova L., Dvelienė A., Norkus A. (2007). Sportuojančių ir nesportuojančių mokinių vertybinių orientacijų empirinis tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 3 (14).
14. Bobrova L., Kazlauskienė A., Lukavičienė V. ir kt. (2008). *Kursinių ir baigiamųjų (bakalauro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos*. Šiaulių universiteto leidykla.
15. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
16. Cratty B. J. (1989). *Psychology in contemporary sport* (3 rd ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall.
17. Černius V. J. (1997). Tėvų ir mokytojų pagalbinkas. Kaunas. Poligrafija ir informatika.

18. Čiužas A., Ratkevičienė V. (2000). Vertybinių jaunimo orientacijų tyrimai Lietuvoje. *Sociologija: praeitis ir dabartis. Mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga.* Kaunas. P. 19 – 25.
19. Dildienė A. (1995). Savęs vertinimas ir savikūra. Vilnius.
20. Emerson R. W. (2000). Pasitikėjimas savimi. Vilnius: Margi raštai.
21. *Filosofijos žodynas.* (1975). Vilnius.
22. Furst M. (1998). Psichologija. Vilnius: Katalikų pasaulio leidykla.
23. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma Litera.
24. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
25. Gailienė I. (1995). Sutrikusio regėjimo moksleivių savęs vertinimo koregavimas: metodinės rekomendacijos. Šiauliai. ŠU leidykla.
26. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
27. Halder A., (2002). *Filosofijos žodynas.* Alma Littera.
28. Jacikevičius A. (1995). Siela, mokslas, gyvensena. Vilnius.
29. Jacikevičius A., Gučas A., Rimkutė E. (1986). Bendroji psichologija. Vilnius: Mokslas.
30. Jaras G. (1999). Kūno kultūros humanizavimo ir demokratizavimo linkmė. Vilnius.
31. Jovaiša J. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas
32. Jovaiša L. (2001). Ugdymo mokslas ir praktika. Analitinių straipsnių monografija. Vilnius.
33. Jovaiša L. (1997). Edukologijos pradmenys : vadovėlis. Vilnius.
34. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas.* Vilnius
35. Jovaiša L. (2002). Edukologijos įvadas. Vilnius.
36. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialybių studentams. Vilnius.
37. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
38. Karoblis P. Švedas E. (1998). Bėgimas – sveikata. Vilnius.
39. Karoblis P. (1999). Sporto treniruotės teorija ir didaktika. Vilnius: Egalda.
40. Kavussanu M., Roberts G. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective // *Journal of sport /exercise psychology.* Nr. p. 37 – 54.
41. Koivula N. (2007). Sport Participation Differences in Motivation and Actual. *Journal of Sport Behavior.* [Žiūrėta 2008-06-012]. Prieiga per internetą. < <http://web.ebscohost.com/chost/>>
42. Kvieskienė G. (2005). *Pozityvioji socializacija:* monografija. Vilnius.

43. Laskienė S. (2003). Sporto filosofijos metodiniai orientyrai. II dalis. Mokomoji priemonė. Kaunas: LKKI.
44. MacLean J., Hamm S. (2008). Values and Sport Participation: Comparing Participant Groups, Age, and Gender. *Journal of Sport Behavior*. [Žiūrėta 2009 -04-08]. Prieiga per internetą: < <http://web.ebscohost.com/ehost/>>
45. Makari J. Zborskis A. (2001). Lietuvos moksleivių gyvensena: raida 1994 – 1998 metais ir vertinimas tarptautiniu požiūriu. Panevėžys: E. Vaičekausko leidykla.
46. Malinauskas R., Šniras Š. (2006). Ugdymo programos įtaka sportuojančių moksleivių situaciniams socialiniams įgūdžiams. *Acta paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai*. Vilniaus universiteto leidykla.
47. Malinauskas R. (2003). Sporto psichologijos pagrindai. Kaunas.
48. Malinauskas R. (1998). Vaikinių, kurie renkasi bokšą, motyvacijsio ypatumai. *Sporto mokslas*. Nr. 3 (12). P. 20 – 23.
49. Malinauskas R. (1998). Ciklinių sporto šakų sportininkų emocinių būsenų ypatumai. *Sporto mokslas*. Nr. 5, P. 79 – 82.
50. Martens R. (1999). Sporto psichologijos vadovas treneriui. Vilnius.
51. Maslow A. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Van Nostrand Gheinhold.
52. Maslow A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.
53. Maslow A. H. (1979). *The Father Reaches of Human Nature*. New York: Penguin Books.
54. McLaughlin T.H. (1997). Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė: monografija. Vilnius.
55. Merkys G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys: paskaitų konspektai. Šiauliai.
56. Meidus L. (1986). Individualių sporto šakų sportininkų psichologinis ruošimas. Vilnius: Respublikinis sporto metodikos kabinetas.
57. Mickevičienė D., Motiejūnienė K., Skurvydas A. (2006). Fizinis aktyvumas ir moksleivių sveikatos stiprinimas. Studijų knyga. Kaunas.
58. Miškinis K. (1998). Sporto ir kultūros sąsajos įtaka žmogaus tobulėjimui. *Sporto mokslas*. Nr. 4 (13). P. 20 – 23.
59. Miškinis K. (2002). *Sporto pedagogikos pagrindai: monografija*. Kaunas.
60. Myers D. G. (2000). *Psichologija. Poligrafija ir informatika*.
61. Palaima J. (1984). Sporto psichologijos objektas ir uždaviniai. Vilnius: Leidybinė redakcinė taryba.
62. Palaima J. (1976). Sportininkų psichologinis ruošimas varžyboms. Kaunas: LKKI.

63. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). Asmenybės vystymasis. Kelias į savęs atradimą. Kaunas: Pasaulinio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
64. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
65. Rimm S. B. (1998). Sumažėjusio pažangumo sindromas. Vilnius.
66. Rogers C. (1969). *Freedom to Learn*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company.
67. Šeima ir sportas. (1994). *Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės*. Vilnius.
68. Sikorskytė – Voišnienė V. (1997). *Klasės vadovo atmintinė*. Vilnius.
69. Sondaitė J. (1998). Paauglystė – savojo Aš“ kūrimas. *Psichologija Tau*, 5.
70. Skurvydas A. (2006). Kūno kultūra: geras ir gražus žmogus. Knyga moksleiviams. Kaunas.
71. Stonkus S. (1996). *Sporto terminų Žodynas*. Kaunas: LKKI.
72. Stonkus S. (2002). Olimpija kaunas: Šviesa.
73. *Studijuojantiems psichologiją, II sąsiuvinis*. (2001). Šiauliai. Šiaulių universitetas.
74. Suslavičius A. (1995). Socialinė psichologija. Kaunas: Šviesa.
75. Sit C., Lindner K., (2005). Motivation orientations in yourh sport participation: Using Ashievement Goal Theory and Reversal Theory. *Personality ? Individual Differences*. [Žiūrėta 2009 -04-08]. Prieiga per internetą.: < <http://web.ebscohost.com/ehost/>>.
76. Sit C., Lindner K., (2006). Situational state balances and participation motivation in youth sport: A reversal theory perspective. *British Journal of Educational Psychology*. [Žiūrėta 2009 -04-08] Prieiga per internetą: < <http://web.ebscohost.com/ehost/>>.
77. Šalkauskis S. (1995). Raštai. T. 4. Vilnius.
78. Šukys S. (2002 a.) Skirtingą sportinę patirtį turinčių moksleivių sportavimo motyvų ypatumai. *Ugdymas kūno kultūra, sportas*. Nr. 1 (42). P. 72 – 77.
79. Šukys S. (2002 b.) Socialiniai, moraliniai sporto sociologijos aspektai: mokomoji priemonė. Kaunas.
80. Šukys S. (2000). *Paauglių fizinio aktyvumo ir elgesio bei psichosocialinės sveikatos duomenų sąsaja. Sociologija: praeitis ir dabartis*. Mokslinės konferencijos medžiaga. Kaunas: KTU. P. 324 – 331.
81. Šukys S. 2001. *Sportinė veikla kaip paauglių vertybinių orientacijų, asmenybės savybių ir socialinio elgesio formavimosi veiksnys. Daktaro disertacijos santrauka*. Kaunas: LKKI.

82. Šutinienė I. (2003). Moksleivių vertybių struktūra ir jos pokyčiai. Jaunimo vertybinės orientacijos (straipsnių rinkinys). Vilnius: Socialinių tyrimų institutas. P. 10 – 17.
83. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
84. Tilindienė I. (1999), Sportinės veiklos rezultatyvumas kaip paauglio savivertės raidos sąlyga. *Sporto mokslas*. Vilnius. Nr. 2 (16). P. 28 – 31.
85. Tilindienė I. (2000), Sportinė veikla kaip paauglio santykio su savimi formavimosi sąlyga: *Daktaro disertacijos santrauka*. Kaunas.
86. Tilindienė I., Bitinas B. (2001). Sportuojančių paauglių sėkmės motyvacijos ypatumai. *Socialiniai mokslai*. Nr. 2. (23). P. 125 – 130.
87. Vaičiulienė A. (2000). Paauglio asmenybės tapatumo raidos ypatybių ir šeimos struktūros santykis. Vilnius.
88. Vaitkevičius R, Saudargienė A. (2006). Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas. VDU leidykla.
89. Valickas V. (1991). Asmenybės savęs vertinimas. Vilnius.
90. Varkulevičius J. (2009). Olimpinės dvasios neužgesinsi.
91. Vydūnas (1992). Raštai. T. 3. Vilnius.
92. Watson C. M. (2001). Gender Differences in Adolescent Self – Esteem: An Exploration of Domains. *The Journal of Genetic Psychology*. Mr. 162(1), p. 93 -117.
93. Weinberg R. S., Gould D. (1995). *Foundations of sport and exercise psychology*. Champaign: Human Kinetics.
94. Whitehead J. (1995). Multiple achievement orientation and participation in youth sport // *International journal sport psychology*. Nr. 26. P. 431 – 453.
95. Žemaitis V. (1995). Dorovinis savęs vertinimas. Vilnius.
96. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius. Margi raštai.
97. Бороздина И. (1992). Что такое самооценка? *Психологический журнал*. № 4 с. 99 – 100.
98. Бернс А. (1986). Развитие Я – концепции и восприятие. Москва.
99. Джеймс У. (1991). Психология. Москва.
100. Франкл В. (1997). Человек в поисках смысла: введение в логотерапию // Доктор и душаю Спб.: Ювента, с. 13 – 152.
101. Собкин В. С., Абрасимова З. Б., Адамчук Д. В. (2005). Возрастные и гендерные особенности отношения подростков к спорту. *Вопросы психологии*. № 2., с. 85 – 97.

102. Зинко Е. В. (2006). Соотношение характеристик самооценки и уровня притязаний. *Психологический журнал*. том 27 № 3 , с. 18 – 30.
103. Волочков А. А., Ермоленко Е. Г. (2004). Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности. *Психологический журнал*. том 25, № 2, с. 17 – 33.
104. Сидоров К. Р. (2007). Самооценка уровень притязаний и эффективность учебной деятельности старшеклассников. *Вопросы психологии*. №3, с. 149 – 157.

PRIEDAI

Anketa

1. Koks mokomasis dalykas Jums labiausiai patinka?.....
2. Parašykite kokius turite įvertinimus :
 - matematikos
 - lietuvių kalbos
 - užsienio kalbos
 - kūno kultūros
 - dailės
3. Jei galėtumėte sudaryti mokymo programą, kuriuos dalykus įtrauktumėte papildomai ? o kuriuos – išbrauktumėte?
4. Kokius būrelius ar fakultatyvus lankote dabar?
5. Kokius dar norėtumėte lankyti, jei būtų sąlygos?.....
6. Nuėjote (*nenuėjote*) sportuoti, nes (kiekvieną teiginį įvertinkite 10 balų sistema). Svarbiausią priežastį pažymėkite 10 balų, mažai svarbią – 9, 8, 7 ir t.t., nesvarbią – 2 ir 1 balu):
 - a) norėjote tapti savarankiški ir nepriklausomi;
 - b) patiko pasirinkta sporto šaka;
 - c) norėjote garsinti mokyklą;
 - d) norėjote būti pastebėti (dėl prestižo);
 - e) nesinorėjo mokytis, o norėjosi sportuoti;
 - f) taip patarė tėvai, draugai, mokytojai;
 - g) kita
7. Kokios sąlygos turėjo įtakos Jūsų pasirinkimui (*nepasirinkimui*) sportą mokykloje? Nurodytas sąlygas įvertinkite 10 balų sistema pagal svarbą (svarbiausios – 10, 9 balai ir t.t.):
 - a) ketinate sportuoti toliau (karjera susijusi su sportu) ;
 - b) norite tobulinti save kaip asmenybę;
 - c) norite pasiekti sporto laipsnį (atskirį);
 - d) atsitiktinės aplinkybės;
 - e) dėl prestižo;
 - f) dėl sveikatos;
 - g) norite būti labiau treniruotas (dėl gražios išvaizdos);
 - h) galimybė pakeliauti, pabendrauti su kitais sportininkais;
 - i) išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus;
 - j) kita
8. Kaip patinka mokytis mokykloje? Apibrėžkite ratuku teiginį, jei labai pritariate, dešinėje skalės pusėje nurodytam teiginiui – 3, jei pritariate – 2, jei šiek tiek pritariate – 1, o jei nei pritariate, nei nepritariate – 0:

Nepatinka	-3	-2	-1	0	1	2	3	patinka mokytis
Sunku	-3	-2	-1	0	1	2	3	lengva mokytis
Nuobodu	-3	-2	-1	0	1	2	3	įdomu mokytis
Bjauru	-3	-2	-1	0	1	2	3	malonu mokytis
Žalinga	-3	-2	-1	0	1	2	3	naudinga mokytis
9. Baigę mokyklą (sporto mokyklą) norėtumėte :
 - a) toliau kelti meistriškumo lygį sporto srityje;
 - b) prusintis pats – skaityti įv. literatūrą, naujausią informaciją;
 - c) stoti į aukštąją mokyklą (susijusią su sportu);
 - d) studijuoti magistrantūroje;
 - e) studijuoti doktorantūroje;
 - f) toliau mokytis;
 - g) lankyti kursus;
 - h) kita ...

10. Baigę mokyti, norėtumėte dirbti:

- a) kvalifikuotu darbininku;
- b) meistrų;
- c) inžinieriumi;
- d) tarnautoju (pedagogu ar kitu / nurodykite, kuo);
- e) viršininku;
- f) direktoriumi;
- g) profesionaliu sportininku.

11. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, gyvenime yra patys svarbiausi? Patį svarbiausią teiginį įvertinkite – 10 balų, mažiau svarbų – 9, 8 ir t.t., o nesvarbiausią – 1, 0 balų:

- a) pinigai;
- b) galimybė dirbti mėgstamą darbą;
- c) galimybė augti kaip asmenybei;
- d) sveikata;
- e) meilė ir sutarimas šeimoje;
- f) geri santykiai su bendraamžiais;
- g) geri santykiai su viršininkais;
- h) galimybė sportuoti;
- i) galimybė laimėti varžybas;
- j) galimybė nuolat mokytis ir tobulėti kaip specialistui;
- k) galimybė valdyti kitus.

12. Jūsų tėvų išsilavinimas, profesija ir dabartinės pareigos.....
.....

13. Jūsų vardas, amžius.....

14. Ar Jūs gyvenate šeimoje? Ji pilna ar nepilna ?

15. Įvertinkite nurodytas savybes. Jei Jums nurodyta savybė labai būdinga, pažymėkite apskritimu ties skaičiumi 3, jei būdinga – ties skaičiumi 2, jei vidutiniškai būdinga – ties 1,5, jei mažai būdinga – 1, jei labai mažai būdinga –ties –3, jei jos neturite –ties 0.

Silpnas	-3	-2	-1	0	1	2	3	stiprus
Bjaurus	-3	-2	-1	0	1	2	3	gražus
Tingus	-3	-2	-1	0	1	2	3	darbštus
Kvailas	-3	-2	-1	0	1	2	3	protingas
Priešiškas	-3	-2	-1	0	1	2	3	draugiškas
Nevykėlis	-3	-2	-1	0	1	2	3	gabus
Pasyvus	-3	-2	-1	0	1	2	3	aktyvus
Lėtas	-3	-2	-1	0	1	2	3	vikrus
Kerštingas	-3	-2	-1	0	1	2	3	atlaidus

16. Jūsų sportiniai pasiekimai?

Dėkoju už atsakymus

Moksleivių pasiskirstymas į grupes pagal pažangumą (%)

Mergaitės	Pažangumas					
	Aukštas		Vidutinis		Žemas	
	N	%	N	%	N	%
Sportuojančios	17	43,6	19	48,7	3	7,7
Nesportuojančios	23	31,1	42	56,8	9	12,2

Berniukai	Pažangumas					
	Aukštas		Vidutinis		Žemas	
	N	%	N	%	N	%
Sportuojantys	9	10,2	62	72,7	15	17
Nesportuojantys	7	13,2	35	66	11	20,8

Pastaba: n – tiriamųjų skaičius

Sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų tarpusavio sąsajos

Vertybės Savęs vertinimas		Pinigai	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	Galimybė augti kaip asmenybei	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Gerai santykiai su bendraamžiais	Gerai santykiai su viršininiais	Galimybė sportuoti	Galimybė laimėti varžybas	Galimybė mokytis ir tobulėti	Galimybė valdyti kitus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stiprus	r	,016	,098	,174	,101	-,065	-,002	-,027	,007	,182*	,089	,196*
	p	,857	,272	,050	,260	,468	,983	,764	,934	,041	,317	,027
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gražus	r	,027	,089	-,015	,107	,030	,016	,044	,003	,064	,044	,127
	p	,766	,319	,864	,229	,736	,858	,622	,971	,478	,621	,156
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Darbštus	r	-,056	,133	,085	,030	,061	,018	,074	,024	,177*	,107	,085
	p	,533	,137	,340	,739	,493	,838	,408	,789	,047	,230	,340
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Protingas	r	-,113	,141	,065	,072	,094	-,062	,015	,010	,085	,129	,101
	p	,206	,113	,465	,423	,291	,490	,867	,915	,344	,149	,258
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Draugiškas	r	-,067	,099	,200*	,044	,067	,052	,108	-,052	,143	,133	,158
	p	,454	,267	,024	,622	,455	,560	,225	,561	,109	,136	,076
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gabus	r	-,101	,105	,086	,244**	,274**	,133	,211*	,204*	,192*	,137	,179*
	p	,258	,241	,339	,006	,002	,135	,017	,021	,031	,126	,044
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Aktyvus	r	-,117	,215*	,143	,097	,043	,015	,084	,024	,094	,072	,156
	p	,189	,015	,109	,276	,635	,867	,347	,785	,293	,418	,080
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Vikrus	r	-,105	,148	,099	-,014	,072	,063	,119	,008	,134	,004	,065
	p	,239	,097	,266	,879	,421	,481	,182	,928	,134	,963	,469
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Atlaidus	r	,035	,037	,115	,196*	,126	,020	,191*	,083	,026	,204*	,072

4 PRIEDAS

Nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir vertybinių nuostatų tarpusavio sąsajos

Vertybės Savęs vertinimas		Pinigai	Galimybė dirbti mėgstamą darbą	Galimybė augti kaip asmenybei	Sveikata	Meilė ir sutarimas šeimoje	Gerai santykiai su bendraamžiais	Gerai santykiai su viršūninkais	Galimybė sportuoti	Galimybė laimėti varžybas	Galimybė mokytis ir tobulėti	Galimybė valdyti kitus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		r	p	n	r	p	n	r	p	n	r	p
Stiprus	r	-,099	,009	-,026	,124	-,017	,020	,111	,133	,101	-,030	,004
	p	,266	,924	,768	,164	,849	,821	,214	,137	,260	,736	,965
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gražus	r	,040	-,033	-,009	,144	,091	-,033	,080	,231**	,106	,067	,129
	p	,656	,713	,917	,106	,307	,712	,370	,009	,237	,453	,149
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Darbštus	r	-,031	-,166	,025	,279**	,155	-,024	,101	,209*	,196*	,159	,113
	p	,727	,063	,784	,001	,081	,791	,259	,018	,027	,074	,207
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Protingas	r	-,017	,108	,006	,028	,174	,154	,086	,014	,059	,135	-,010
	p	,849	,227	,943	,754	,050	,083	,334	,879	,506	,129	,909
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Draugiškas	r	-,052	,022	-,059	,126	,131	,129	,183*	,065	,077	,188*	,062
	p	,558	,808	,508	,158	,142	,148	,039	,471	,392	,034	,487
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gabus	r	,004	-,089	-,085	,096	,206*	,158	,052	-,035	-,025	,110	,065
	p	,967	,322	,339	,285	,020	,077	,558	,700	,782	,217	,469
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Aktyvus	r	-,062	-,040	-,021	,060	,163	,244**	,051	,048	,086	,078	-,019
	p	,486	,657	,818	,505	,066	,006	,570	,589	,336	,382	,836
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Vikrus	r	-,040	,040	-,003	-,083	,163	,088	,019	,177*	,135	,068	,091
	p	,657	,656	,975	,352	,066	,323	,834	,046	,129	,446	,310
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Atlaidus	r	-,091	-,017	-,073	,199*	,083	,058	-,019	-,002	-,013	,079	-,097
	p	,310	,846	,416	,025	,352	,520	,828	,983	,882	,379	,278
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127

5 PRIEDAS

Sportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Savęs vertinimas		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, nabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stiprus	r	,135	,300*	,181*	,074	-,048	,024	,096	,173	,118
	p	,132	,001	,042	,410	,595	,786	,283	,052	,186
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gražus	r	,005	,159	,045	,010	-,078	-,001	-,008	,021	,010
	p	,958	,075	,618	,914	,384	,987	,927	,816	,915
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Darbštus	r	,143	,291*	,213*	-,128	,039	,008	,095	,167	,082
	p	,108	,001	,016	,151	,666	,933	,287	,061	,361
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Protingas	r	,005	,177*	,154	-,074	-,088	-,084	-,047	,031	,124
	p	,959	,046	,083	,408	,327	,346	,596	,728	,164
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Draugiškas	r	-,111	,145	,150	-,038	-,072	-,023	-,029	,156	,132
	p	,213	,104	,093	,671	,419	,795	,747	,081	,138
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gabus	r	,016	,084	,194*	,040	-,047	,067	,008	,203*	,164
	p	,859	,345	,029	,653	,597	,452	,932	,022	,065
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Aktyvus	r	,100	,186*	,166	-,029	-,074	,052	,093	,243**	,165
	p	,263	,036	,062	,743	,406	,565	,300	,006	,064
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Vikrus	r	,059	,107	,188*	,013	,033	-,054	,042	,171	,164
	p	,510	,232	,034	,887	,714	,547	,639	,054	,065
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Atlaidus	r	,036	,004	,063	,134	,044	,148	,183*	,264**	,060
	p	,686	,960	,483	,133	,620	,097	,039	,003	,506
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127

Nesportuojančių moksleivių savęs vertinimo ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Savęs vertinimas		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, nabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stiprus	r	,168	,063	,099	,058	,115	,185*	,137	,186*	-,012
	p	,058	,481	,268	,517	,199	,037	,124	,036	,893
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gražus	r	,209*	,113	,122	,016	,127	,166	,206*	,181*	,220*
	p	,019	,204	,173	,856	,154	,063	,020	,042	,013
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Darbštus	r	,204*	,112	,091	,010	-,027	,128	,122	,189*	,182*
	p	,021	,208	,309	,912	,764	,150	,172	,034	,040
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Protingas	r	,025	,107	-,053	,220*	-,033	,066	-,059	-,017	-,003
	p	,781	,230	,557	,013	,716	,461	,512	,851	,974
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Draugiškas	r	,057	-,035	-,142	,174	-,047	-,010	-,003	,013	-,013
	p	,526	,698	,110	,051	,602	,915	,971	,881	,882
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Gabus	r	-,043	-,020	-,036	,073	-,099	,001	-,044	-,019	,009
	p	,628	,827	,684	,412	,270	,994	,622	,833	,918
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Aktyvus	r	,061	,098	,007	-,058	-,008	,126	,041	,115	-,052
	p	,494	,273	,936	,516	,930	,157	,645	,199	,563
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Vikrus	r	,119	,057	,106	,092	,017	,176*	,046	,131	,128
	p	,183	,523	,238	,304	,850	,047	,605	,143	,152
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Atlaidus	r	,164	,129	-,017	,030	,113	,140	,040	,143	,070
	p	,065	,149	,846	,736	,206	,117	,653	,108	,432
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127

Sportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Vertybės		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pinigai	r	,279**	,255**	,184*	,175*	,190*	,138	,156	,198*	-,037
	p	,001	,004	,038	,049	,033	,121	,080	,026	,679
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	r	,099	,168	,083	,213*	,103	,116	,078	,265**	,188*
	p	,269	,059	,352	,016	,251	,194	,384	,003	,034
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė augti kaip asmenybei	r	,119	,340**	,212*	,298**	,221*	,085	,160	,337**	,175*
	p	,182	,000	,017	,001	,013	,342	,072	,000	,049
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Sveikata	r	,101	,033	,079	,160	,194*	,249**	,152	,248**	,213*
	p	,259	,710	,375	,072	,028	,005	,088	,005	,016
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Meilė ir sutarimas šeimoje	r	-,072	,198*	,230**	,023	,196*	,269**	,283**	,249**	,304**
	p	,420	,026	,009	,798	,027	,002	,001	,005	,001
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Geri santykiai su bendraamžiais	r	,058	,101	,177*	,285**	,324**	,278*8	,266**	,286**	,210*
	p	,518	,257	,046	,001	,000	,002	,002	,001	,018
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Geri santykiai su viršininkais	r	,119	,177*	,305**	,279**	,348**	,240**	,288**	,333**	,264**
	p	,182	,046	,000	,001	,000	,007	,001	,000	,003
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė sportuoti	r	,34**	,260**	,360**	,100	,214*	,139	,218*	,257**	,195*
	p	,000	,003	,000	,261	,016	,120	,014	,004	,028
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė laimėti varžybas	r	,357**	,393**	,443**	,090	,264**	,162	,220*	,306**	,248**
	p	,000	,000	,000	,312	,003	,069	,013	,000	,005
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė mokytis ir tobulėti	r	,206*	,305**	,387**	,063	,239**	,178*	,258**	,226*	,328**
	p	,020	,000	,000	,478	,007	,045	,003	,011	,000
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė valdyti kitus	r	,127	,239**	,163	,215*	,255**	,170	,281**	,227*	,253**
	p	,154	,007	,066	,015	,004	,056	,001	,010	,004
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127

8 PRIEDAS

Nesportuojančių moksleivių vertybinių nuostatų ir mokymosi motyvų tarpusavio sąsajos

Motyvai Vertybės		Ketinate sportuoti toliau	Norite tobulinti save kaip asmenybę	Norite pasiekti sporto laipsnį	Atsitiktinės aplinkybės	Dėl prestižo	Dėl sveikatos	Norite būti labiau treniruotas	Galimybė pakeliauti, pabendrauti	Išnaudoti (išreikšti) savo sugebėjimus
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Pinigai	r	,098	,070	,160	,223*	,112	,139	,202*	,194*	,150
	p	,274	,436	,072	,012	,210	,120	,023	,029	,092
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė dirbti mėgstamą darbą	r	,021	,137	,051	,012	-,014	,185*	,076	,087	-,019
	p	,816	,124	,568	,894	,872	,037	,394	,333	,834
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė augti kaip asmenybei	r	,102	,252**	,055	,062	-,057	,020	,001	,002	,133
	p	,255	,004	,541	,491	,522	,823	,987	,983	,135
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Sveikata	r	,131	,220*	,058	,189*	-,040	,022	,031	,077	,150
	p	,141	,013	,519	,033	,653	,807	,726	,387	,092
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Meilė ir sutarimas šeimoje	r	,022	,156	,006	,136	-,089	-,003	-,097	-,076	,035
	p	,804	,080	,946	,127	,318	,970	,277	,398	,694
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Geri santykiai su bendraamžiais	r	,163	,265**	,170	,224*	,063	,068	,000	,012	,100
	p	,066	,003	,056	,011	,479	,450	,996	,896	,263
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Geri santykiai su viršininkais	r	,200*	,177*	,239**	,213*	,206*	,096	,063	,072	,224*
	p	,024	,046	,007	,016	,020	,281	,479	,421	,011
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė sportuoti	r	,543**	,239**	,555**	-,025	,23**	,383**	,440**	,427**	,273**
	p	,000	,007	,000	,784	,009	,000	,000	,000	,002
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė laimėti varžybas	r	,422**	,191*	,408**	,196*	,185*	,238**	,226*	,337**	,369**
	p	,000	,032	,000	,027	,037	,007	,010	,000	,000
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė mokytis ir tobulėti	r	,178*	,244**	,149	,190*	-,057	,049	-,029	,027	,384**
	p	,045	,006	,096	,032	,527	,584	,748	,767	,000
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127
Galimybė valdyti kitus	r	,163	,024	,099	,120	,003	,079	,095	,183*	,141
	p	,067	,786	,267	,179	,974	,380	,286	,040	,115
	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127